

קובץ גליונות

פרשת וארא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח
- דרכי החיזוק
- פניני חשוקי חמד
- תורת רבותינו
- שיעור חומש
- דברי השירה
- מים חיים
- מסביב לשולחן
- דובב שפתים
- גאון יעקב
- דברי אמת
- נפשו גחלים תלהט
- פנינים משולחן רבינו
- שלמים מציון
- יהי ראובן

במלאת שלושים שנה לפטירת המשגיח
הגה"צ ר' מאיר חדש זצ"ל
נלב"ע כ"ט טבת תשמ"ט

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס'
ע"ש קובץ גליונות

לזכר ולעילוי נשמת
איש מידות ומחנך דגול
הרב ישראל לייב
ב"ר שמואל זצ"ל נולמן

דבק בתורה מגעוריו, בנה ביתו
וכיוון דרכיו לאורם של חכמי
ישראל
נלב"ע לשם טוב ובשיבה טובה
ראש חודש שבט תשס"ט

שהשמחה במעונם
ברכת מזל טוב לידידינו היקרים
המסייעים רבות בחוצאת ובחפצת קובץ גליונות
לא לפי חלומדים ברחבי הארץ

חר"ר יצחק רייך – רכסים – להולדת הנכדה
יהי רצון שהשמחה תשרה בביתכם תמיד
ותזכו לרוות מכולם רב נחת ושמחה עד בלי די
בברכה מרובה
מערכת 'קובץ גליונות'

נוסע לרכסים? נוסע לטבריה? נוסע לקרית
גת?

נוסעים מעיר לעיר מדי פעם?
אנו זקוקים לכם לסיוע בהעברת הקבצים
הבקשה תושמע במספר 072-2587402
והמעוניינים לסייע יפנו למס' 053-3145900,
לירושם קבוע למערכת ניתן להקיש 5 ואח"כ 4,

יו"ל בסיוע:
יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

להקדשות ע"ג קובץ
או המעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם
ובכל עיני קובץ
ניתן לפנות למס': 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.gilyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@googlegroups.com

עדיף לשלם ולתרום במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,
יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה- 486
קהילות 073-2757000 שלוחה- 4311
או בהעברה לבנק מרכנתיל-17 סניף: 745
מס' חשבון: 71262 ע"ש קובץ גליונות

לכל חקוראים וחלומדים החשובים שליט"א
חקדישו ע"ג חקבצים את יקיריכם באחת משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים בזיכוי חרבים הגדול
להגדיל תורה ולהאדירה.

ש"א אדר א'	תצוה	י"ט סיון	שלח
י"ח אדר א'	כי תשא	כ"ו סיון	קרח
כ"ה אדר א'	ויקהל	ג' תמוז	חוקת
ב' אדר ב'	פקודי	י' תמוז	בלק
ט' אדר ב'	ויקרא-זכור	י"ז תמוז	פינחס
ט"ז אדר ב'	צו	כ"ד תמוז	מטות
כ"ג אדר ב'	שמיני - פרה	ב' אב	מסעי
א' ניסן	תזריע	ט' אב	דברים
ח' ניסן	מצורע-שבת הגדול	ט"ז אב	ואתחנן
ט"ו ניסן	חג הפסח	כ"ג אב	עקב
כ"ט ניסן	קדושים	ל' אב	ראה
ו' אייר	אמור	ז' אלול	שופטים
י"ג אייר	בהר	י"ד אלול	כי תצא
כ' אייר	בחוקותי	כ"א אלול	כי תבוא
כ"ז אייר	במדבר	כ"ח אלול	נצבים - ראש השנה
ה' סיון	נשא - חג השבועות	ו' תשרי	וילך - שבת שובה - יו"כ
י"ב סיון	בהעלותך	י"ג תשרי	האזינו - חג הסוכות
ד' אדר א'	תרומה		

גיליון מס' 314 פרשת וארא
תשע"ט שנה שיטית

גיליון זה יו"ל לזכות שמחת האירוסין
להבה"ה שמואל אבא נ"ו
ממציאתי ישיבת מיר ע"ה"ק וליקוואד
יה"ר שהזיווג יעלה יפה ויזכו להקים בית נאמן בישראל
נודב ע"י אביו ידידו
הר"ר דוד בן זב"ב שליט"א ארצות הברית

דברי שי"ה

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

❧ בדידי הוי עובדא ❧

א"ה בקרוב יובא
במדור זה אשר כשמו
כן הוא עובדות
שהצטברו במערכת
במשך השנים כפי
ששמענו ממקור ראשון
מאנשים רבים שהיו
אצל רבינו ושמעו ממנו
עצה ותושיה בענינים
שונים.

נשמח לקבל עוד דברים
מעין אלו מציבור
הקוראים והלומדים
שהיו אצל רבינו
שליט"א במשך השנים
בהזדמנויות שונות.

❧ פשט על הפרשה ❧

"ויעשו כן החרטמים בלטיהם להוציא את הכנים ולא יכלו" (ה, יד)

י"ל הטעם שא"א לעשות כשפים אא"כ המכשף עומד על עפר הארץ כמ"ש בסנהדרין מ"ד ב' (וכ"ה בירור' שם פ"ו ה"ו) וכיון שכל עפר הארץ ברום אמה נהפך לכנים (כמ"ש באו"מ ע' ש"ס) שוב לא עמדו על הארץ ולא הצליח כשפיהם.

ויעשו כן החרטומים בלטיהם להוציא את הכנים ולא יכלו. פירש"י שאין השד שולט על ברי' פחותה מכשעורה, וכ"ה בסנהדרין ס"ז ב'. ונשאלתי הרי אמרו בילקוט י"ד מיני כנים הביא עליהם הקטנה שבהן כביצה של תרנגולת והגדולה שבהן כביצה של אוז וא"כ למה החרטומים לא היו יכולים להביאם. וי"ל דכנים אלו מעשה נסים היו כי אין בעולם כאלו וזה ודאי שאין יכולין להביאן, אבל היו יכולים להביא כנים פשוטים וע"ז אמר שאין השד שולט על פחות מכשעורה.

כתב הגר"א בפ"ה דאבות דבכל המכות כתיב שלא הי' בבני ישראל מלבד בכנים ע"ש. וי"ל הטעם דבכל המכות שיכול לבא ג"כ ע"י כשפים או שד עיקר הראי' הי' ממה שלא נתפשט גם בארץ גושן שזה אין ביד השד למנוע כמ"ש והפילתי וגו' למען תדע וגו' אבל כנים שזה אין ביד השד כלל כדפרש"י א"כ עיקר המופת הי' המכה עצמה ולא מה שלא הי' בגושן לכן לא הזכירה התורה זאת.

"והפילתי ביום ההוא את ארץ גושן וגו' ושמתי פדות בין עמי ובין עמך" (ה, יח"ט)

כ' רמב"ן מה שחזר לומר ושמתי פדות להודיע שאפילו בארץ מצרים אם ימצאו החיות יהודי לא יזיקוהו, ונראה שהודיע זה לפרעה שאלמלא כן לא הי' שולח אח"כ לקרוא למשה ואהרן שהרי יתייראו ליכנס למקום המצרים מפני החיות, ועי"ל באופן אחר שבא לומר שלא יוכלו המצרים לברוח כולם לגושן לכך הודיע שגם בגושן גופא ושמתי פדות וגו' שאם יהי' שם מצרי יוזק, מיהו י"ל דזה כבר ידעי' מדכתיב בקרא קמא והפילתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עומד עלי' דהאי אשר עמי עומד עלי' מיותר ובא לומר דדוקא אשר עמי עומד ולא המצרי שנכנס לשם.

❧ הדף היומי ❧

"בענין בהמה מסוכנת"

חולין ל"ז א' מסוכנת ממאי דשריא כו' ומסיק מדכתיב ביחזקאל ואומר אהה וגו' ונבלה וטרפה לא אכלתי מנעורי שלא אכלתי בשר כוס כוס מעולם אא"ב דשריא היינו רבותי' דיחזקאל אא"א אסירא מאי רבותא דיחזקאל. וכ' הטור (יו"ד ס"ס י"ז) יש מן הגאונים שכתבו שלא התירו מסוכנת ע"י סימנין אלא בבהמת ישראל משום הפסד ממונו אבל לא בבהמת נכרי עכ"ל והרמב"ן בחולין שם כ' שהוא ג"כ רק ממדת חסידות (ועי' בתבואות שור סי"ז מש"כ), ומדברי הטור משמע קצת דבהמת נכרי אסור מדינא לד' הגאונים, ולכאז' מברייטא דמס' כותים מוכח כד' הרמב"ן שאינו אלא מדת חסידות דאי' שם (פ"א סי"ג) אלו דברים שאין מוכרין להם כו' לא כוסכוס (פ' מסוכנת) ולא שליל כו' וכשם שאין מוכרין להם כך אין לוקחין מהם שו' כי עם קדוש אתה לה' אלקיך ועמש"כ בפ' מצרף ב' ביאורים היאך ילפי' לה, ומעתה לדעת הגאונים תיפו"ל דמדינא אסור ליקח מהם מסוכנת דומיא דבהמת נכרי כיון דליכא פסידא אע"כ כדעת הרמב"ן דאין בזה אלא מדת חסידות וקמ"ל כאן דמדינא אסור, ויש לדחות בדוחק דכיון דכותים גרי אמת הן הרי היא כאילו הבהמה נמצאת כבר ביד ישראל וממילא מותר מדינא לאכלה דומיא דבהמת ישראל דמאי נ"מ אם ביד ישראל זה או ביד ישראל אחר ונהי דהכותים אין אוכלין אותה מ"מ ס"ס איכא פסידא לישראל עי"ז ורק משום טעם דכי עם קדוש אתה אסור ודוחק.

(מס' כותים סי' כ"ה עי"ש)

להצטרפות לרשימת מקבלי הגיליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגיליון לע"ג, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, וש"ת מרבינו.

הערות הקוראים

לכבוד ידידי שליט"א עורך הגליון "דברי שי"ח" רב שלומים

הנה בתחילת הדברים ראוי לציין את גודל מעלתו שזוכה כבר למעלה מחמש שנים להביא מידי שבת בשבתו דברים נפלאים מגאון עוזנו מרן שר התורה שליט"א בחן ובחכמה רבה.

ובכל עת מתחדש ברעיונות חדשים ודברים נפלאים.

ובאתי בזה להאיר על הנכתב בעלי שיח פר' שמות. ולציין כמה פרטים, השואל הוא הגאון רבי חיים יצחק פרוש שליט"א מעורכי המכון זכרון אהרן. והנידון היה בפסיקתא דרבי כהנא שי"ל ע"י ר' שלמה בובר בשנת תרכ"ח. ובאמת לאחר תשובת מרן שליט"א זה יצא לאור בהדרגה ע"י המכון הנ"ל.

וכשאמרו ר' הגר"נ גולדברג שליט"א סיפר עובדא זו בהתפעלות להגאון ר' יעקב משה איזקוב שליט"א שהיה חברותא של מרן שליט"א בכל הש"ס [וכלשון מרן שלמד עמי כוליה תלמודא] אמר לו הרב הנ"ל, שהעולם מתפעל מהמעשה הזה. אבל אני מתפעל מהמופת היותר גדול שהביא למעשה זהה.

שכן אמר לי מרן שר התורה שליט"א: שלפני שהתחיל לכתוב את השונה הלכות הוא למד למעלה מחמשים פעם טור ב"ב דרישה ופרישה. שולחן ערוך עם כל המפרשים משנ"ב ביאור הלכה ושער הציון. ורק אז הוא התחיל לכתוב, וא"כ זה פלא שידע מרן שליט"א את השער הציון על הלשון....

ונסיים במה שאמר מרן הסטיפלער על רבנו שליט"א דאין פסיק בטש"ע או"ח שאינו יודע.

ואחתום מעין הפתיחה שתזכו רבות להגדיל תורה ולהאדירה. בתורת מרן שליט"א ולאורו ניסע ונילך עד ביאת גואל צדק.

בברכה י. ג. (ירושלים)

לכבוד מערכת הגליון "דברי שי"ח"

נהניתי מאוד מדברי שי"ח לפרשת שמות ומה שהבאת מדברי מרן אודות החוקר שלמה בובר. אבל כדאי להוסיף ב' הערות. (א) היו שני אנשים מפורסמים בשם בובר וכדאי לפרט, שלמה בובר הי' "א פרומע משכיל" מלעמבערג בגאליצא ומקורב להשוואל ומשיב ועוד גדולי ישראל, הוא זה שהוציא לאור הפסיקתא ומדרשים מכת"י וספרי תולדות ועליו מסתובבים הדברים המובאים ע"י מרן רבנו. אבל על נכדו הפילוסוף מרטין בובר אין שום הסכמות וכולם פה אחד מסכימים שהיה "נעביך אן אפיקורס"

(ב) אין להביא ראיי' ממה שציין רבנו להוצאת תנחומא של שלמה בובר כי שם יש באמת שני מדרשים הנקראים מדרש תנחומא ואין תוכנם שווה ואין ברירה אלא לציין הנמצא בתנחומא של בובר, שיש מדרש תנחומא הנזכר ברש"י והנדפס כבר בקושטא בשנת רפ"ב והרבה פעמים אחר כך, ואילו התנחומא האחרת מובא ע"י הערוך ונדפס רק ע"י בובר בשנת תרמ"ה. לכן בעל כרחו מוכרח לברר באיזה מהם קא מיירי.

ומידי דברי בבקאות המפליאה של רבינו שליט"א אספר מעשה ממה שקרה אצלי. נכנסתי למרן שליט"א ושאלתי אותו: כיון שבפרק חלק מצינו הרבה דברים הנוגעים להלכה למעשה ואעפ"כ לא נמצא אצלנו רא"ש על הפרק בניגוד לדרכו של הרא"ש שבירר כל ענינים הנוגעים להלכה גם אם הם מעורבים בתוך אגדתא. ואילו קיצור פסקי הרא"ש ישנה על פרק חלק, ואולי סביר שהיה פעם רא"ש על פרק זה ונאבד. בלי לשהות אף רגע השיב לי מרן "הקיצור פסקי הרא"ש על זה הפרק נלקח מדברי הרא"ש במקומות אחרים על הש"ס שמדברים אודות דברי הגמ' בחלק". ובראותו שנשתוממתי מגילוי זה הוסיף "אני יכול להראות לך המקורות אם אתה לא תוכל למוצאם".

תזכה להמשיך להפיץ תורת מרן שליט"א לצמאים לדבריו, ד"ש וכט"ס
אברהם ירמ' מארמארשטיין, רב זקהל מנחת חינוך (ניו יורק)

א פה מראה

יום א' לסדר שמעתי את נאקת בני ישראל, פרשת וארא התשע"ט נתבשרנו על הסתלקותו של הרה"ג רבי שלום זלמן חיים כהנוביץ זצ"ל מקים במסירות נפש עולה של תורה בעיר רחובות, שלא זזה ידו מתוך ידו של להבח"ח רבינו שליט"א ובמשך למעלה משלושים שנה נועץ בו בכל פרט ופרט, וזכה לקירבה יתירה, ורבינו התבטא כמה פעמים על יושרו ומסירות נפשו שבו הוא ניהל את התלמוד התורה הנודע לתפארת, לא פעם אף הגיע בעצמו לבקר בתלמוד תורה שם. וידוע שרבי שלום ז"ל היה החלוץ הראשון בעירו להקים ת"ת על טהרת הקודש ובברכת מרן ראש קהילות יעקב זי"ע הקים את מוסדותיו.

בתמונה הנדירה:

לפני למעלה משלושים שנה: רבינו ממתין (לקבל נוצה עם דיו מהסופר), לפניו מונח קלף להתחיל בכתיבת ספר תורה חדש, מאחורי רבינו ניצב הרה"ג רבי שלום זצ"ל.

ניתן להבחין בפרט מעניין: בימין התמונה ניצב כוס משקה וצלחת עם מיני מאפה. ובשנים הקודמות באמצע השבוע רבינו לא היה שותה באמצע הלימוד כי היה חס על זמנו, אבל פעם בשבוע בחברותא הקבועה עם גיסו הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, היתה הרבנית ע"ה מכינה כוס קפה לכבודו של רבי יצחק שליט"א ובאותו הזדמנות הגישה גם כוס משקה לרבינו שליט"א.

נמצינו למדים, כי תמונה זו צולמה אחרי השיעור השבועי, ביום שישי (ניתן להבחין גם בנרות בצד השמאלי, המוכנים לכבוד שבת קודש).

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

🏡 רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש לחזות על לחצן 'קופות נוספות' ובהיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 7630585-03 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

התמדה וניצול הזמן בתורה

כיצד זוכים להצלחה בתורה? יש גמרא בסוף נדה (ע, ב) ששאלו את רבי יהושע בן חנניה "מה יעשה אדם ויחכם", אדם שרוצה להיות חכם בתורה, מה היא הדרך לזכות לחכמת התורה, והשיב "ירבה בשיבה וימעט בסחורה", וכן "יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו", היינו שצריך תחילה להרבות בשיבה, וללמוד הרבה בהתמדה, כל אחד כמה שהוא יכול, ולמעט בסחורה, שאם נצרך לפרנסה יעסוק רק כפי ההכרח, ובכל זמן פנוי שיש לו יעסוק בדברי תורה.

וכתב הרא"ש (ב"ב פ"א סימן כ"ו) "שתלמיד חכם שיש לו אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס כדי חייו ולא להתעשר, ובכל שעה שהוא פנוי מעסקו מחזר על דברי תורה ולומד דברי תורה הוא הנקרא תורתו אומנותו", היינו שגם מי שיש לו איזה עסק לפרנסתו מפני צרכו, אם הוא לא מחפש עשירות, רק מה שמוכרח כדי חייו, ובכל זמנו הפנוי הוא עוסק בתורה, הוא גם כן נקרא "רבנן" שתורתו אומנותו.

והנפקא מינה בזה לגבי מה שאמרו בגמרא שם (ב"ב דף ח') רבנן לא צריכי נטירותא, היינו שרבנן פטורים מלשלם מס עבור שמירת העיר, מפני שתורתם משמרת ומגינה על כל בני העיר, ולגבי זה כתב הרא"ש [וכן נפסק להלכה ביו"ד סימן רמ"ג] שגם מי שעוסק בפרנסה מפני הצורך להחיות את משפחתו, אך "בכל שעה שהוא פנוי מעסקו מחזר על דברי תורה ולומד דברי תורה", ואינו מחפש להתעשר, רק כפי הצורך מה שמוכרח דבר יום ביומו, ובשאר הזמן הוא עוסק בתורה, יש לו דין "רבנן" ופטור מלשלם מס השמירה.

ואין זה תלוי בכמות הזמן, אלא בניצול הזמן בלא בטלה, כי יכול להיות מי שלומד הרבה שעות, אבל יש גם שעות שהוא מתבטל, אפילו שעה אחת או חצי שעה, שמתבטל שלא לצורך, וכבר אינו בגדר רבנן, ומאידך יכול להיות מי שלומד פחות שעות, שאין באפשרותו ללמוד יותר, אבל בכל הזמן הפנוי שיש לו הוא עוסק בתורה, ואינו מתבטל כלל, וזה תלוי כל אחד לפי עניינו.

ועל כל פנים מבואר כי הדרך לזכות להצלחה בתורה היא על ידי הריבוי בשיבה, ללמוד בהתמדה כפי יכולתו, ו"בשיבה" היינו לא ביחידות, אלא בתוך ציבור, שיש יותר סייעתא דשמיא, על ידי דיבוק חברים ושימוש חכמים ופלפול התלמידים (שהם מהדברים שהתורה נקנית בהם כדאיתא באבות פ"ו), וזה שייך גם בין התלמידים עצמם, שיש כאלה טובים ממנו, ולגביהם הוא כמו תלמיד, ויש כאלה ששווים איתו ועימם הוא חבר, ויש כאלה שהוא יותר טוב מהם, והם כמו תלמידים שלו, ולזה אמר ירבה בשיבה, ששם יש את כל האפשרויות הללו, וגם יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו.

תפילה מועילה אם עושה כל מה שבכוחו

ובגמרא שם הקשו על זה מאי קא משמע לן, ופירש רש"י "למה ליה למימר להו ירבה בשיבה הואיל וברחמים הדבר תלוי", והיינו כי זה דבר פשוט שצריכים בקשת רחמים, ואם אדם אינו מבקש רחמים לא יצליח, כי ההצלחה תלויה בסייעתא דשמיא, כמו שכתוב (משלי ב, ו) כי השם יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, ומי שאינו מבקש לא תהיה לו סייעתא דשמיא, ויכול רק להצליח משהו לפי כישירותו, אבל בשביל הצלחה אמיתית עם סייעתא דשמיא צריך לבקש.

ועל זה הקשו אם כן למה צריך להרבות בשיבה, הואיל וברחמים הדבר תלוי, ותירצו "דהא בלא הא לא סגי", היינו שהחידוש הוא שלא מספיק לבקש רחמים, אלא צריך גם להשתדל בעצמו, להרבות בשיבה וללמוד בהתמדה כפי כוחו, שאם אדם אינו עושה כל מה שבכוחו, גם אם יבקש רחמים לא יזכה לסייעתא דשמיא.

וכמו שביארו המפרשים במה שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב) יצרו של אדם מתחדש וכו' ומתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר צופה

רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר אלוקים לא יעזבונו בידו, וכתב על זה המסילת ישירים (סוף פ"ב) "אם האדם מפקח על עצמו אז הקב"ה עוזרו וניצול מן היצר הרע, אבל אם אינו מפקח הוא על עצמו ודאי שהקב"ה לא יפקח עליו".

וביתר ביאור מובא בשם הגר"א (קול אליהו סוכה) "ובאו חכמינו ז"ל האמיתיים לפרש מתי עוזר לו הקב"ה בזמן שעשה האדם כל מה שבכוחו לעשות לכבוש את יצרו והגיע למדרגה כזו שאלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו לעשות יותר מפני שכבר בא עד קצה גבול יכולתו במעשהו ואין לאל ידו לעשות יותר, אז ישלח עזרו מקודש ולא יעזבונו בידו, אולם אם יש לו יכולת עדיין לעשות יותר ממה שעשה כבר ואינו עושה גם השם לא יעזור לו", עכ"ל.

והיינו שכך היא המידה בכל דבר ודבר, שצריך האדם תחילה לעשות בעצמו כל מה שהוא יכול, ואז שייך לזכות לסייעתא דשמיא, ולכן צריך להרבות בשיבה כפי יכולתו, כי אם אינו עושה כל מה שבכולתו אין סייעתא דשמיא, וכן אם אינו מתפלל ומבקש למה שיתנו לו, וצריך את שני הדברים, ריבוי בשיבה ובקשת רחמים.

כח התפילה ובקשת רחמים על רוחניות

וכשאדם מתפלל ומבקש על הצלחה בתורה, תפילתו עוזרת, כמו ששמעתי ממורי הגה"צ ראי"א דסלר זצ"ל בשם רבי ישראל סלנטר שאמר כי בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות מועילה.

כל תפילה על רוחניות, על הצלחה בתורה, ועל מידות טובות, וגם על יראת שמים, מציעו הרבה תפילות על יראת שמים, כגון באהבה רבה ויחד לבבנו לאהבה וליראה, מבקשים סייעתא דשמיא להתחזק ביראה, ובדוק ומנוסה שהתפילה על רוחניות עוזרת, רק זה תלוי לפי איך התפילה, עד כמה מבקשים מעומק הלב.

ומרן החזו"א סיפר מעשה באחד שבצעירותו לא היה בעל הבנה כלל, ולא הבין אפילו רש"י פשוט בחומש, ואחר כך פתאום התחיל להבין, ונעשה תלמיד חכם גדול ורב עיר בחוץ לארץ, ואמר החזו"א כי זכה לזה בזכות שהסתבא בהדלקת הנרות בכתה שהנכד יצליח בתורה, ובזכות הדמעות של הסבתא קיבל חשק ללמוד, ואף שהיה בעל כישרון חלש מאד, זכה לסייעתא דשמיא לקבל הבנה עד שנהיה רב.

ושאלו את החזו"א מיהו אותו הרב, כי יכול להיות בזה עידוד לאלו שאינם בעלי כישרונות, כשישמעו שאדם מסוים שלא היה בעל כישרון נעשה לבסוף גדול בתורה ורב מפורסם, ואמר החזו"א כי אין זה לכבודו לספר עליו שהיה בצעירותו בעל כישרון חלש כזה, ולאחר זמן שוב שאלו את החזו"א, אולי יסכים עכשיו לומר מיהו, וענה כי עכשיו הוא כבר נפטר ובודאי שאינו יכול לספר עליו.

ואם בדמעות של הסבתא זוכים כך, קל וחומר אם האדם בעצמו בוכה על הצלחה בתורה, בודאי זוכה לסייעתא דשמיא שאין לשער, וקראתי מעשה באחד שבילדותו נכנס לבית הכנסת בזמן שלא היו שם אנשים, ופתח את ארון הקודש והתפלל בבכיות עצומות שהוא רוצה הצלחה בתורה, וזה עזר! הוא התפלל מכל הלב ובכה בדמעות שיזכה להצלחה בתורה, ובאמת זכה לסייעתא דשמיא ונהיה גדול בתורה, וגם היה בעל מופת. זהו מה שאפשר לזכות עם תפילה. אבל תפילה צריכה להיות ממעמקי הלב, ומתוך אמונה שהתפילה תעזור.

ובאמת יש הרבה תפילות על תורה, בברכות התורה מבקשים והערב נא, שתהיה לנו ערבות בתורה, ונהיה כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, וכן באהבה רבה מבקשים על תורה, ובשמונה עשרה בברכת אתה חונן, ובאלוקי נצור פתח לבי בתורתך, וביה רצון שאחרי התפילה ותן חלקנו בתורתך, ובקדושת ובה לציון הוא יפתח לבנו בתורתך, המון תפילות ובקשות מבקשים על תורה. ומי שיש לו את הזכות הזאת וההרגש הזה לבקש ממש בתור רחמים, זוהי תפילה שבדוק ומנוסה שעוזרת. ברם זוהי מדרגה, ואין זה פשוט לזכות לכך.

קנייני התורה - צורת הלימוד ומהות האדם

והנה אמרו באבות פ"ו שהתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, וכבר עמדו המפרשים שעשרים וארבעה דברים הראשונים מתחילים באות ב"ת, בתלמוד בשמיעת האוזן בעריכת שפתיים בבית הלב וכו', ואחר כך באים עשרים וארבעה דברים שמתחילים בה"א, כגון המכיר את מקומו השמח בחלקו, וכן כולם על דרך זה.

וביאר המדרש שמואל כי הדברים המתחילים בב"ת הם עניינים השייכים לצורת הלימוד בשעת הלימוד, והדברים המתחילים בה"א הם על מהות האדם, מיהו האדם המוכשר להצלחה בתורה.

וכגון מה שזכרו שני דברים "בשמחה" ו"השמח בחלקו", הביאור בזה כנ"ל, כי בשמחה הכוונה על שעת הלימוד, ללמוד מתוך שמחה, שהלימוד משמח ומעניין, ומרגישים מתיקות בתורה, והשמח בחלקו היינו אף שלא בשעת הלימוד, שזו תהיה מהותו, שישמח בחלקו במה שלמד כבר, ובמה שיכול ללמוד עוד, וכן שאר הדברים המתחילים בה"א הם עניינים השייכים לשלמות האדם ומהותו.

והנה התנא סידר קודם את הדברים השייכים לצורת הלימוד, ואחר כך את ענייני שלמות האדם, והטעם בזה משום שלא שיק להגיע לשלמות בלי תורה, כי יש יצר הרע, והתורה היא התבלין, וכדי לזכות לקבל שלמות מוכרחים קודם לעסוק בתורה, ולזה צריכים לידע את צורת הלימוד, איך ללמוד, ועסק התורה נותן שלמות, שעל ידי זה אפשר להתקדם ולקנות דרגות נוספות בתורה.

מתיקות והתעניינות בדברי התורה

וכבר דיברנו כמה פעמים שיש שתי צורות בלימוד התורה, הא' היא המתקנות, וב' שזה מעניין. מתיקות היא בדיבור, שנהנים לדבר על זה, כמו שיש כאלה שמדברים הרבה על הילדים שלהם, ומספרים כל הזמן, הילד שלי עשה כך ועשה כך... ולא נמאס להם, זוהי ה"מתיקות", ויש גם "סקרנות" – שמעניין, אפילו דבר שאין בו מתיקות, אבל זה מעניין! להבדיל כמו חדשות ושאר דברים שמעניינים.

ובברכת התורה מבקשים "והערב נא" שנוכח להרגיש את המתיקות, שדברי תורה ערבים ומתוקים מדבש, וגם סקרנות כמו שכתב רש"י על הפסוק (דברים ו, ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך, מהו "היום"? כדיוטגמא חדשה שהכל רצין לקראתה, כמו חוק חדש של המלך, שכולם מתעניינים בזה, כך גם בתורה, זו המציאות שדברי תורה מאד מעניינים, הקושיא מעניינת, והתירוץ מעניין, וכל הלכה וחיידוש בדברי תורה, זה מאד מעניין.

זכורני שמרן הגרא"מ שך זצ"ל ביקש פעם לראות דברי הרמב"ן שמובאים בספר התרומות, וחיפש ספר התרומות ולא מצא, כי אוצר הספרים היה סגור, וטרח לחפש אולי בדירתו של הרב מפוניבז' יש ספר התרומות שיוכל לראות שם את דברי הרמב"ן, ואמרתי לו, הן מחר יפתחו את אוצר הספרים... ונענה ואמר, הרי הרמב"ן נמצא כבר פה, וכי אחכה עד למחר? זוהי התעניינות ודבקות בתורה, והתורה מעניינת עד שאי אפשר להפסיק לחשוב בדברי תורה.

והכרתי כאלה שבילדותם לא היו בעלי כישרונות, והיו להם מידות טובות אבל לא כישרונות, עד שריחמו עליהם ואמרו חבל על ילד טוב

כזה שהוא בעל כישרון חלש כל כך, ומה יהיה איתו, אבל הסוף היה שהחלשים האלה נהיו גדולי תורה שדבוקים בתורה ושקועים בלימוד באופן מיוחד מאד! על ידי סיעתא דשמיא, יתכן בזכות הדמעות של הסבתות, אבל גם בזכות המידות הטובות, וזו לסיעתא דשמיא ונהיו מצוינים גדולים בתורה, עם ידיעות, וכישרונות, ומחדשים חידושים, ושקועים בלימוד בלי היסח הדעת מתורה.

הכל תלוי בסיעתא דשמיא, והסיעתא דשמיא תלויה בתפילה ובזכויות, בדמעות של הסבתא, ובדמעות של האדם עצמו, אך כאמור זוהי מדרגה לבכות על הצלחה בתורה.

ההשפעה ב"קביעות" לימוד המוסר

ולקבל את כל המדרגות, העצה היחידה היא על ידי ה"תורה תבלין" של ספרי המוסר, כמו שכתב המשנה ברורה בסימן א' כי תבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל, והיינו ללמוד ספרי מוסר, ספרים של יראת שמים, ובישיבות יש סדר קבוע ללימוד המוסר חצי שעה בכל יום, וכבר הזכרנו כי מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל אמר פעם לבעלי משפחה שגם חמש דקות ביום ללמוד מסילת ישרים זה משפיע, חמש דקות של התבוננות ולימוד מסילת ישרים זה משפיע.

דבר תמידי משפיע. כמו שמובא בחז"ל (אבות דרבי נתן ו, ב) מה היה תחילתו של רבי עקיבא, אמרו בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום, פעם אחת היה עומד על פי הבאר אמר מי חקק אבן זו, אמרו לו המים שתדיר נופלים עליה בכל יום, אמרו לו עקיבא אי אתה קורא אבנים שחקו מים (איוב יד, יט), מיד היה רבי עקיבא דן קל וחומר בעצמו וכו', והוא **כוח ההתמדה, שאפילו טיפות מים שיוורדות על האבן, עוד טיפה ועוד טיפה ועוד טיפה, במשך הזמן זה משפיע ומצטרף לעשות חור באבן, וכך גם לימוד המוסר אפילו שזה רק חמש דקות ביום, אם זה תמידי זה מוכרח להשפיע, ומשפיע שהאדם משתנה.**

וכבר דיברנו הרבה פעמים כי אדם שעוסק בספרי מוסר הוא אדם מסודר עם חיים מסודרים מאד ביישוב הדעת, והוא תמיד רגוע ובני משפחתו רגועים, ומשפיע אווירה נעימה על כל הסביבה, בזה שהוא חי עם חשבון הנפש, וזוהי העצה הטובה שיש לנו, לכל אחד ואחד, יחד עם הריבוי בישיבה והתפילה ובקשת רחמים.

והנה התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, שהם עבודה גדולה, וידוע מהגר"א שביאר הפסוק (משלי לא, כט) רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה, כי חיל בגימטריא מ"ח, כנגד ארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, "אבל לא כל אדם זוכה לכולם, אלא זה מעט וזה מעט, וזהו שאמר **רבות** בנות - ביחד עשו חיל, ואת שזכית לכל המ"ח הוא יותר מעולה מכולם", היינו שקשה לזכות לכל הדברים ביחד, רק כשיש ציבור של הרבה אנשים אזי כל אחד מן הציבור יש לו חלק מן המעלות וביחד משלימים את כולם, ומי שזוכה בעצמו לכל המעלות יחד זוהי מדרגה שאין לשער, אך על כל פנים, גם כל משהו ומשהו הוא הרבה, וזוהי בזה לסיעתא דשמיא.

יהי רצון שנוכח כולנו לסיעתא דשמיא להצלחה בתורה.

אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן

היה מעשה בפולניה, שהשלטונות רצו לחייב את הילדים שילמדו גם לימודי חול, אבל רצו לחייב יותר ממה שלומדים, והחפץ חיים דיבר אז עם השר הממונה, שכידוע פולניה הייתה קודם כבושה תחת רוסיה, ואחר כך נהייתה עצמאית, ואמר הח"ח לשר כי בזכות התורה שהם יעזרו לילדי ישראל ללמוד תורה ולא יכניסו לימודי חול זה זכות קיום המדינה, וביקשו אחר כך לתרגם את דברי הח"ח שנאמרו באידיש, אך השר אמר שאין צורך, וכבר הבין וקיבל את הדברים. זוהי הזכות הגדולה ביותר לכל המדינה, בכל מדינה ומדינה, מה שיותר עוסקים בתורה זה זכות הקיום של המדינה.

וכן בימי מרדכי ואסתר זכו לנס על ידי שמרדכי הצדיק אסף את כל הילדים ולמד איתם הלכות קמיצה, איך עושים את הקמיצה במנחה, ובזכות הלימוד של הילדים האלה בטלה הגזירה, וכבר אמרו (שבת קיט, ב) אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן, ואמרו שם כי הבל פיהם של תינוקות של בית רבן זו זכות גדולה יותר ממה שהאמוראים לומדים, יותר מהתורה של רב פפא ואב"י, כי הוא הבל שאין בו חטא, וזוהי הזכות הגדולה ביותר.

מדברים שנאמרו בביקור שגריר ארצות הברית, ביום ג' לסדר שמות

לעילוי נשמת הגאון
רבי **שלום מאיר יונגרמן** זצ"ל
ב"ר יחיאל מיכאל זצ"ל
נלב"ע כ' טבת תשע"ג - תנצב"ה

לעילוי נשמת הג"ר **דוד חנוך הכהן זילבר** ז"ל
בה"ר ישיב דוב ז"ל חתן הגאון בעל החו"ב ז"ל
תלמיד נאמן לרבינו רה"י שליט"א
נלב"ע ח' טבת התשע"ט - תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון
רבי **אברהם ישעיהו ברמן** זצ"ל
ב"ר מרדכי שלמה זצ"ל
נלב"ע כ"ג טבת תשס"ג - תנצב"ה

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מז"ר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

למנות בחור לגבאי כדי

להעלות אצלו את הדימוי העצמי

וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה' (ו-ב).

דבר אחר, כי העשק יהלל חסם, המתעסק בלכדי פזר משפט פלמודו, אמר רבי יהושע בן לוי ששים הלכות למדני רבי יהודה בן עקיבא בחרישית הקב"ה וכלן נשפחו ממני בלכדי סקייית עוסק בלכדי פזר (מדרש רבה, ואלה 1-5).

שאלה: בבית כנסת אחד, במנין של "הנץ", אף אחד לא רצה להיות גבאי בשבת, והבעל קורא החליט, למנות את בנו, בן שלוש עשרה להיות גבאי [עליות לתורה], כיון שלילד שלו יש הרבה בעיות, ואחד מהם הוא דימוי עצמי מאוד נמוך. ובאו לשאול:

א. האם היה לבעל קורא רשות לעשות כך, מפני שאף אחד לא רצה להיות גבאי? ב. האם בחור, בן שלוש עשרה ראוי להיות גבאי בשבת קודש? ג. אם לא, האם יש להוריד אותו, דאולי דוקא לא ממנים, אבל לא מורידים, או כבוד בית הכנסת והקהילה דוחה? ד. האם צריך לקחת בחשבון את המצב הנפשי של הילד? **תשובה:** כתב בשולחן ערוך (סימן קמא ס"ד): אם שליח-ציבור רוצה לברך לעצמו ולקרות, צריך שיעמוד אחר אצלו, שכשם שנתנה תורה על ידי סרסור כך אנו צריכים לנהוג בה על ידי סרסור.

והוסיף על כך המשנה ברורה (סימן טו) וז"ל: נוהגין שהגבאי או הקונה המצות עומד אצל ס"ת וזה נקרא סגן כדי שיהיה ג', היינו שהסגן הוא כביכול במקום ה' יתברך, שהוא מצוה לקרות לכל מי שירצה, והקורא הוא הסרסור במקום משה, והעולה הוא המקבל במקום כל ישראל ובשליחותם... וכתב בספר שערי אפרים מזה יש ללמוד שיש לבחור לסגן איש נכבד ובעל מעשים טובים ודעת הבריות נוחה הימנו שלא יחשדוהו שבשביל הנאת עצמו או איזה סיבה יתמוך כבוד למי שאינו ראוי או בהיפוך... ע"ש.

מבואר שהגבאי שהוא קורא לעולים, הוא כביכול במקום ה' יתברך, ולכן יש למנות לתפקיד זה רק אדם נכבד ודעת הבריות נוחה הימנו שלא יחשדוהו שבשביל הנאת עצמו יתן עליה למי שאינו ראוי. והנה בנידון שלפנינו ברור שהילד הזה שהוא בן י"ג, אין בו אף אחד מהתנאים דלעיל, ודאי שאין למנותו לגבאי.

וכמו כן נראה שלא שייך לומר שאחרי שמינהו אין מורידין, שמנינו בלא רשות לא שמיה מינוי.

ונראה שגם לא תועיל מחילת הציבור, מפני שהגבאי עומד במקום ה' יתברך, אין זה מהראוי למנות לתפקיד זה אחד שאין בו את המעלות הנ"ל.

ויעוין עוד בשולחן ערוך (סימן נג ס"ו): אין ממנין [לש"ץ קבוע] אלא מי שנתמלא זקנו, מפני כבוד הציבור. אבל

באקראי, משהביא שתי שערות יוכל לירד לפני התיבה, ובלכד שלא יתמנה מפי הצבור או מפי ש"ץ הממנה אותו להקל מעליו להתפלל בעדו לעתים ידועים. וכתב על כך המשנה ברורה (סימן כג) שלא מהני מחילת הציבור למנות קטן. ונראה שכל שכן בעניינו לא מהני מחילת הציבור.

אולם מה שיש לדון הוא מצד זה שאין משהו אחר, ומצד זה שיש כאן ענין רפואי שהוא יקבל את המינוי. והנה מצינו בהלכות ש"צ, שאם אין ש"ץ אחר הראוי לכך, ממנים קטן בן י"ג לש"ץ קבוע, ואפילו אם יש שם עם-הארץ שקולו נעים והציבור חפצים בו, ומאידך יש קטן שמבין את מה שאומר הוא קודם. הרי שאם אין אחר שראוי לכך אפשר למנות בחור. ואם כן אולי אף בענינו שאין אחר, אפשר למנות את הבחור לגבאי.

אך נראה שלא שייך לומר כאן שאין משהו אחר, דזה ברור שלבסוף אחד יסכים להיות הגבאי, דאין זה קשה כל כך להיות גבאי, כמו למצוא ש"ץ ראוי. ואמנם הבעל קורא אמר שאם לא יסכימו למינוי הוא יעזוב את המנין, אין לשמוע לו, דאין זה כבוד הציבור, ואם לא ימצאו בעל קורא אחר, יוכלו לקרוא על ידי הקראה.

ויש לדון אם הבחור לא יהיה זה שיקבע מי יקבל את העליות, אלא את זה יקבע אביו או אחר, והבחור רק יקריא בקול רם את העולים, דאולי אין זה נקרא מינוי, ואין הוא נחשב לסגן, וכמו כן אין את החשש שיחשדו בו שהוא לא יעלה את האנשים המתאימים לתורה.

אך לכאורה נראה שאין למנותו כלל, דאין זה משום כבוד הציבור, ואין זה משום כבוד הסגן שהוא עומד כביכול במקום ה' יתברך שיהיה זה בחור ולא אדם מכובד.

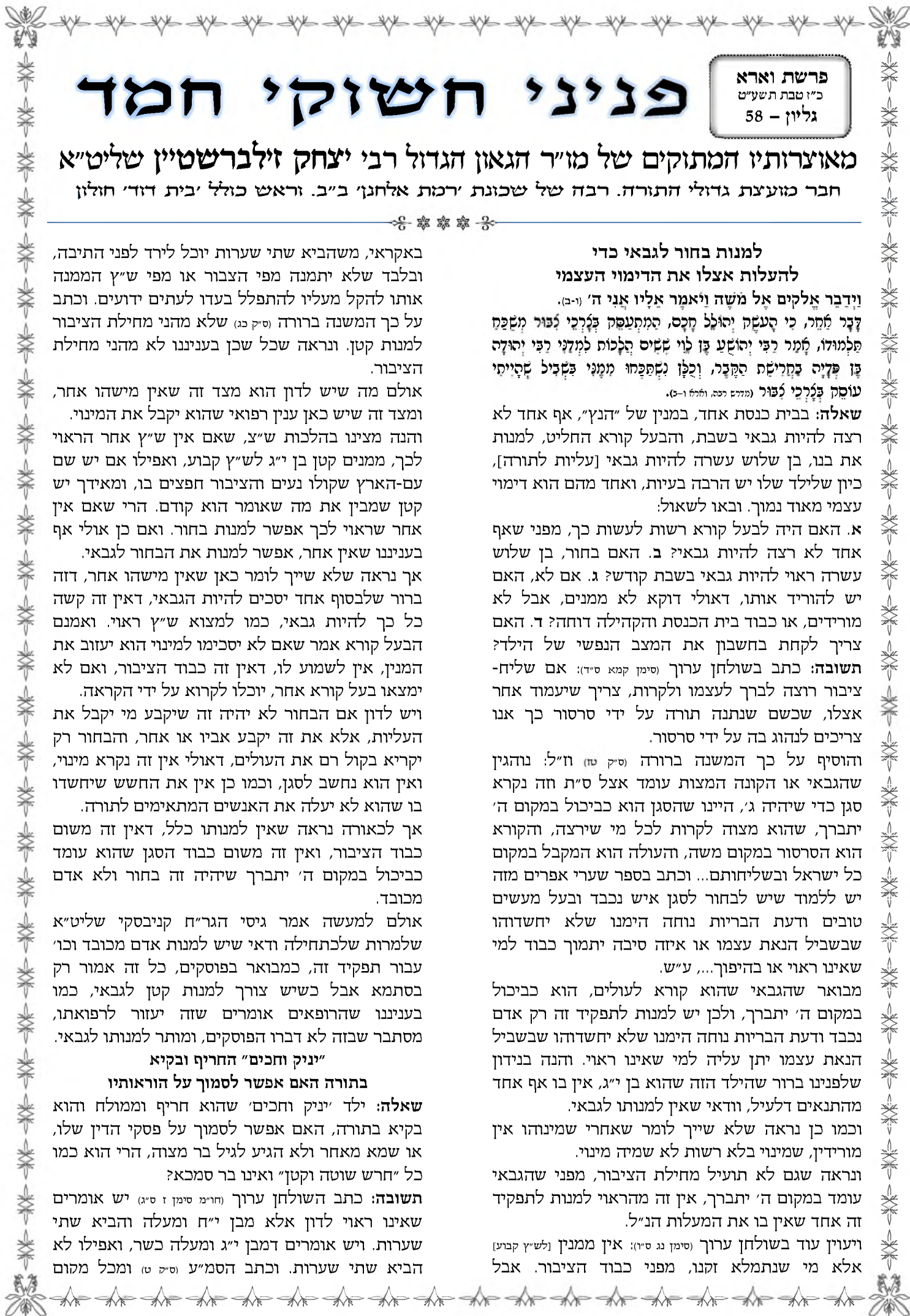
אולם למעשה אמר גיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א שלמרות שלכתחילה ודאי שיש למנות אדם מכובד וכו' עבור תפקיד זה, כמבואר בפוסקים, כל זה אמור רק בסתמא אבל כשיש צורך למנות קטן לגבאי, כמו בענינו שהרופאים אומרים שזה יעזור לרפואתו, מסתבר שבזה לא דברו הפוסקים, ומותר למנותו לגבאי.

"יניק וחכים" החריף ובקיא

בתורה האם אפשר לסמוך על הוראותיו

שאלה: ילד 'יניק וחכים' שהוא חריף וממולח והוא בקיא בתורה, האם אפשר לסמוך על פסקי הדין שלו, או שמא מאחר ולא הגיע לגיל בר מצוה, הרי הוא כמו כל "חרש שוטה וקטן" ואינו בר סמכא?

תשובה: כתב השולחן ערוך (דור"מ סימן ז ס"ג) יש אומרים שאינו ראוי לדון אלא מבין י"ח ומעלה והביא שתי שערות. ויש אומרים דמבין י"ג ומעלה כשר, ואפילו לא הביא שתי שערות. וכתב הסמ"ע (סימן ט) ומכל מקום

פחות מבן י"ג דאין לו שם גדלות כלל פסול, דלא מצינו שום מצוה וצייווי בקטנים מן התורה.

וכתב הפרי מגדים (סדר הנהגות השואל עם הנשאל סדר א אות ב) שמורה צדק אם הוא פחות מבן י"ג שנה, אף אם הוא חריף ומפולפל אין ראוי להורות, אבל בן י"ג שנה שלא הביא ב' שערות ראוי להורות, כמו שראוי לדון.

ולכאורה יש להקשות דנאמר במסכת עבודה זרה (דף נו ע"א) ההוא ינוקא דתנא [מסכת] עבודת כוכבים בשית שני [ופרש"י בן שש שנים למד עבודת כוכבים] בעו מיניה מהו לדרוך עם העובד כוכבים וכו'. ע"ש. שלמדו ממנו כמה הלכות, אמנם הרשב"א פירש שם ששאלוהו כדי לבדוקו ולראות אם הוא יודע את ההלכה. אמנם בתוס' (ד"ה מהו יעו"ש בביאור המהרים) מבואר ששאלו אותו להלכה ולמעשה, והשו"ע פסק כמוהו. הרי מבואר שקטן יכול להורות הלכה, וגם פוסקים על פיו.

וכן מצינו בשמואל כשהיה בן שנתיים וחצי, הורה הלכה בפניו עלי, כדאמרין בברכות (דף לא ע"ב) אמר רבי אלעזר שמואל מורה הלכה לפני רבו היה שנאמר "וישחטו את הפר ויביאו את הנער אל עלי", אמר להן עלי קראו כהן ליתי ולשחוט, חזנהו שמואל דהו מהדרי בתר כהן למישחט, אמר להו למה לכו לאהדורי בתר כהן למישחט, שחיטה בזר כשרה, אייתוהו לקמיה דעלי אמר ליה מנא לך הא, אמר ליה מי כתיב ושחט הכהן והקריבו הכהנים כתיב, מקבלה ואילך מצות כהונה, מכאן לשחיטה שכשרה בזר, אמר ליה מימר שפיר קא אמרת מיהו מורה הלכה בפני רבך את, וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה, עכ"ד דברי הגמרא. הרי חזינן שעלי דן אותו כמורה הלכה, ולכאורה משמע שיכול להורות הלכה. [ויעוין בספר חסידים (הוצאת מיקיצי נרדמים סימן ריו) קטן שחילל שבת אינו נהרג, וקטן שהורה לפני רבו חייב מיתה כשמואל לעלי, כיון שדעתו כגדול, ע"ש].

ויש לתרץ שינוקא יכול להורות, אך אין עושין מעשה כמותו, אלא שחכמים בוחנים דבריו, אם אמר דברי טעם, כמו שאמר עלי לשמואל, ששפיר מימר קאמרת, כלומר שכיון שדבריו נראים, פסק כן עלי, ומה שדן אותו כמורה הלכה בפני רבו, יתכן כיון שהיה צריך לבא לעלי, ולומר לו נראה שכך וכך הדין, ולא להורות לשלוחים שאין צריך לחפש כהן. אולם אנו רואים מזה לאיזה דרגא יכול ינוקא להגיע, עד שיהיה תלמיד חכם מופלג שיפסקו כמותו.

ואמרין בירושלמי (סנהדרין פ"י ה"א) על הפסוק, "דְּבָרֵי חֲכָמִים כְּדִרְבָּנוֹת וּכְמִשְׁמֹרוֹת נְטוּעִים בְּעֵלֵי אֲסָפוֹת נִתְּנוּ מִרְעָה אֶחָד" (קהלת יב יא), אמר הקדוש ברוך הוא אם שמעתה דבר מפי קטן ישראל והנייך, לא יהא בעיניך כשומעו מפי קטן אלא כשומעו מפי גדול, ולא כשומעו מפי גדול אלא כשומעו מפי חכם, ולא כשומעו מפי חכם אלא כשומעו מפי נביא, ולא כשומעו מפי נביא אלא כשומעו מפי רועה, ואין רועה אלא משה..., לא כשומעו מפי רועה אלא כשומעו מפי הגבורה, ניתנו מרועה אחד ואין אחד אלא הקדוש ברוך הוא כמה דאת אמר 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד'. (חש"ח בברכות ל ע"ב. ע"ש ערד).

האם חייב להפסיד יותר

מחומש נכסיו כדי לא להפסיד תפילה

כי ידבר אִלְכֶם פְּרַעָה לֵאמֹר תָּנוּ לָכֶם מוֹפֶת וְאִמְרַתְּ אֲהֲרֹן קַח אֶת מִטְרַן וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי פְרַעָה יִהְיֶה לְתַנִּין (ז-טו).
וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי פְרַעָה יִהְיֶה לְתַנִּין, הֲנֵן הָעוֹמֵד לְהַתְפַּלֵּל חָפְצוֹ הַמְּלֹךְ שׁוֹאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ לֹא יֵשִׁיבוּ וְחָפְצוֹ נֶחֱסַךְ כְּרוּךְ עַל עַקְבוֹ לֹא יִפְסִיחַ, מָה לָּא חֲכָמִים לְהִקְיֵשׁ כְּרִיכַת נֶחֱסַךְ לְמַלְכוּת מַלְכִּים, אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּי... מָה הֶנְחַשׁ מִלְחָשׁ וְהוֹרֵג אֶף מַלְכוּת מַלְכִּים מְלַחֶשֶׁת וְהוֹרֶגֶת (מדר"ד ואלא ט-ג).

שאלה: נאמר ברמ"א (שולחן ערוך סימן קח ס"ח): "לכתחילה לא יעבור זמן תפילה משום הפסד ממון" וכתב הביאור הלכה (שם ד"ה מיהו, בשם הפרמ"ג): "ואפשר דביותר מחומש נכסיו אינו מחוייב", מהלשון 'אפשר' משמע דלא ברירא ליה לפרי מגדים האי הלכתא, ויתכן שחייב להפסיד אף יותר מחומש נכסיו עבור תפילה. וצריך עיון הרי בשביל מצות לולב ומילה לא חייב לבזבז יותר מחומש, וכמבואר בשולחן ערוך (ארו"ח סימן תרנו), ומה נשתנה מצות תפילה שיתכן שחייב לבזבז עבורה יותר מחומש נכסים?

תשובה: במסכת ברכות (דף לג ע"א) נאמר: "אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק. אמר רב ששת לא שנו אלא נחש, אבל עקרב פוסק. מיתיבי נפל לגוב אריות אין מעדיין עליו שמת, נפל לחפירה מלאה נחשים ועקרבים, מעדיין עליו שמת. שאני התם דאגב איצטא מזקי". והקשה הצ"ח, למה מקשה הגמרא את קושייתה מנפל לגוב אריות על רב ששת, הרי הקושיא היא על המשנה, למה בנחש כרוך על עקבו לא מפסיק למרות שהוא סכנת נפשות, וכמבואר בנפל לחפירה מלאה נחשים ועקרבים.

והשיב הצ"ח: דלולא רב ששת היינו אומרים דמה שאין מפסיקים בנחש כרוך על עקבו, הוא משום דאעפ"י שהוא בסכנה אין לו רשות להפסיק מתפלתו, כי המתפלל עומד לפני המלך וחסד א' יסובבנו, ואין לו לחוש מכל סכנה אפשרית, אבל אחרי שרב ששת גילה לנו דבעקרב על בשרו יש להפסיק בגלל הסכנה, אם כן בהכרח שאם יש נחש עליו אין בו סכנה ומשום כך הקשה מהמשנה, שכתבה דהנפול לחפירה מלאה נחשים ועקרבים הרי הוא בחזקת מת, ע"ש.

על כל פנים חזינן דהיתה הוה אמינא בגמרא דהעומד בתפילה לא יחוש לכל סכנה שהיא, אם כן אף שלמסקנא מפסיקים בתפילה מפני הסכנה, מכל מקום דוקא מחמת סכנת נפשות מפסיקים, ולא מחמת הפסד ממון, משום שחסד א' על יראיו ולא ינוק. וכך מבואר בפרי מגדים (סימן קד ס"א ק) וז"ל: "ומיהו להפסיק בתפילה כתב בסימן צ"ב אות ב' בשם סמ"ג דאין להפסיק אלא בסכנה", עכ"ל.

כלומר בסכנת נפשות ולא בסכנת הפסד ממון. ואילו בשאר מצוות לא מצינו הוה אמינא שיהיה אסור להפסיק במקום סכנת נפשות, אם כן חזינן שתפילה חמורה יותר משאר מצוות עשה, וגם אין להפסיק באמצע משום הפסד ממון, ואם כן יש מקום לדון שאפילו שלא התחיל בתפילתו צריך להפסיד יותר מחומש נכסיו שלא להפסיד התפילה. (חש"ח ברכות לג ע"א)..

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורה רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

וארא תשע"ט

אני ה' - זהו מידת-הרחמים.

בספר מוסר-ודעת (חלק ב מאמר מב) מבאר כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל בהרחבה, האיך פועלים שני המידות הללו יחדיו. ובשיתוף המוכרח של 'הדין', יחד עם 'הרחמים'. מידה זו אינה נחוצה רק כאשר יש צרה ומצוקה, כמו בעת חטא העגל והמרגלים, עת נזקק ה' לתפילת משה וגילה לפניו האיך לנהוג במידת הרחמים. אלא זהו מהלך בו נוהג ה' ב'מהלך-של-רחמים', על אף שלא רואים אותה, ונמצאים במיצר של מצרים.

משה רבנו, נקלע לעת צרה, כאשר ה' שולח אותו למצרים, ולאחר כל כך הרבה סירובים מצידו, עתה, כל עם-ישראל עם זקניו מאמינים בה' שיגאלם, והוא הולך עם אהרן אל פרעה, ואומר: **כה אמר ה' אלקי ישראל שלח את עמי ויחגו לי במדבר.** והתוצאה, הפוכה לחלוטין: **ויצו פרעה ... תכבד העבודה ...** ואחר כך: **ויכו שוטרי בני ישראל ...** אז מתפלל משה רבנו אל ה' ואומר: **ה' למה הרעתה לעם הזה ולמה זה שלחתיני. ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך.** ובגלל זה, ה' מתאונן מלשון 'אונן וצער' על מיתת האבות הק', שהם לא הרהרו אחר מידות-ה'. ובכך היה 'טענה' על משה רבנו שבגלל 'צערן-של-ישראל' הוא כבר איננו אווז במעלת האבות, שהם לא השתנו בכל מצביהם ובמאורעות שעברו עליהם, והיו בבחינה האלוקית: **אני ה' לא שניתני (מלאכי ג, ו).** ומי יודע כמה הפסיד משה רבנו שהשתנה בתמיהתו זו.

אבל עתה נזקק ה' לגלות את מידות-הרחמים, עד כמה יש למידת-הדין 'מהלך' של רחמים המשותפים בכל המצבים ובמאורעות העוברים על כל אדם ואדם. את זה נזקק משה רבנו ללמד את ישראל.

והוסיף **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל, לאחר השיחה ואמר לי,** שזהו עבודת-הצדיקים שלא להיזדקק לרחמים, אלא לכוון ולהשוות את מעשיהם במשקל מכוון עד כמה שיותר בדקדוק הדין.

כפי שרואים במעשה עם רבי אמנון ממגנצא שביצע בעצמו את המוטל עליו במידת-הדין כמובא במחזורים במוסף ראש

גילוי המידות האלוקיות

וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני ה'.

וארא אל אברהם וגו' באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם.

וגם הקמתי את בריתי וגו'.

וגם אני שמעתי את נאקת וגו'.

לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי וגו' והצלתי וגו' וגאלתי וגו'. ולקחתי וגו'.

כותב רש"י ... ורבותינו דרשוהו לענין של מעלה, שאמר משה (סו"פ שמות ה, כב) **למה הרעתה,** אמר לו הקב"ה: חבל על דאבדין ולא משתכחין. יש לי להתאונן על מיתת האבות. הרבה פעמים נגליתי אליהם באל שדי, ולא אמרו לי מה שמך, ואתה אמרת (שמות ג, יג) **מה שמו מה אומר אליהם.**

הנה, דבר-ה' כאן, בא בתשובה לדברי משה (בסוף פרשת שמות ה, כב-כג, ו, א) **למה הרעתה לעם הזה וגו'. ומאז באתי אל פרעה וגו'. ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה וגו'. ועתה בפרשתנו,** משיב ה', **וידבר אלקים מידת-הדין אל משה ויאמר אליו אני ה' מידת-הרחמים.** כלומר, הגם שכל מה שמתחולל, נראה בעיני משה כהכרעה של 'מידת-הדין'. בכך שנשתעבדו המצריים בישראל יותר חזק. עתה בא אליו ה' ואומר לו, **אני ה'.** זהו מידת-הרחמים. כלומר, יש 'רחמים' בתהליך זה.

"שיתוף" מידת-הרחמים עם מידת-הדין

ופירוש הענין הוא כך.

עד לאותה התגלות השי"ת, היו האבות הק' חיים בדקדוק בקיום-הדין עם הרבש"ע, עד שאפילו הרהור-קל לא עלה על דעתם לפני ה' באמיתות הנהגותיו ב'מידת-הדין'. לכן כל מה שעשו, וכמו כן כל מה שהם חשבו שיעשה עמהם בעתיד, הכל שקלו שיהא אך ורק כפי מידת-הדין. באשר זוהי השורה הישרה אשר לפני-ה'.

ואולם, עתה אומר בפניהם הרבש"ע. מתעתד אני להתגלות לכם עם 'מידת-הרחמים' שלפני, - בשם ה'. ומכיון שלא היה ידוע לפניהם, עד כה, טיבה של מידה זו. על כן, אומר הרבש"ע למשה, עליך לגלות את מהלך דיני ומשפטי. כי,

זצוק"ל קילס הערה זו

יבדוק באחיה

אחות נחשון

בבא בתרא קי א אמר רבא הנושא אשה יבדוק באחיה הגמרא אומרת שרוב הבנים דומים לאחי האם ואמנם **אמר מרן הרב שך זצ"ל** שאין הדבר אמור אלא לענין המידות והתכונות הנפשיות הבאות בדרך כלל בתורשה אך בעניני דעות אין זה שייך כלל בי ענין הדעת מסור לידי בחירה ולכל אדם ואדם ניתנה הבחירה.

מרן הגרא"ל שטיינמן מורה הוראה זאת בשם מרן הגרא"מ שך זצ"ל ומוסיף שבימינו אנו מי יאמר ניקיתי ואי אפשר להשליך כלל על המשפחה אם חס וחלילה אחד מבניהם סר מדרך התורה והישיבות בין שהרחוב וגרורותיו כה מאיימים ובמקרים רבים מספור ההורים חינוכו את בנם היטב ורק בחירתו האישית ותאוותיו האינטרנט הארור והחברים הרעים הוציאוהו מעולמה של תורה ואין הענין קשור כלל לשאר הילדים

קידוש ה'

ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל משתך ובבית עבדיך ובעמך ובתנוריך ובמשארותיך. (וארא ז, כח)

שח מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל מוצש"ק שמות כ"א טבת תשל"ט. בישיבת גאון יעקב. הנה המצוה הגדולה ביותר היא מצות קידוש השם, ומצינו בגמ' פסחים דף נ"ג ע"ב ועוד דרש תודוס איש רומי מה ראו חנני' מישאל ועזרי' שמסרו עצמם על קדושת השם נשאו ק"ו מצפרדעים ומה צפרדעים שאין מצווים על קידוש השם כתיב בהו ועלו ובאו בביתך וכו' ובתנוריך ובמשארותיך אימת משארות מצויות אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור חם אנו שמצווים על קדושת השם על אחת כמה וכמה, ופירש"י דהנידון ה' משום דכתיב וחי בהם, והתוס' הקשו דהא בע"ז יהרג ואל יעבור ותירצו דאנדרטא של נבוכדנצר לא ה' ע"ז אלא לכבודו, ולפ"ז צ"ל דהוי ס"ל דאיסור אין, דודאי לא יכולים ללמוד דין היתר מהצפרדעים אלא דמנ"ל דיש ענין למסור עצמו ליהרג כדי שיהא קידוש השם היכא שלא נצטוו ליהרג וזה הוכיחו מהצפרדעים ולכאורה הצפרדעים הא לא עשו ע"י בחירה וגם אין להם דעת אלא כך גזר הקב"ה ואיך שייך ללמוד, וע"כ צ"ל דהנה כל הנבראים הא נבראו עם איזה טבע וטבע הצפרדעים אינו להכנס לאש ואם הקב"ה ה' גזר שיהי' שינוי טבעם לא ה' שום הוכחה אבל הא לא נשתנה טבעם דטבעם נשאר כמקודם אלא דאעפ"כ ה' ציווי שיכנסו ואם כי ודאי כל מה שגוזרים הם עושים אמנם הקב"ה הא בראם עם טבע ובזה גופא שה' ציווי לעשות היפך טבעם הוא משום דתכלית הנבראים שיצא קידוש השם וזה רצונם פי' תכליתם שיצא קידוש השם וכיון שכן

השנה, ובגמ' תענית כא. עם נחום איש גו. ודקדוק הדין הצלה ומטביע אתל מיתה בצמא עם בתו ובנו של נחוניא חופר שיחין ב"ק נ. וכך רב הונא בדק את החמצת יינו ברכות ה: ורבי סבל יסורים יג שנים ויסוריו היו תועלת וישועה לכל ישראל עד שעשה דבר בלתי רגיל בהנהגת הרחמים ופסקו יסוריו ב"מ פה. והזדמנות לקראות צידוק הדין בשעת הדין אצל רבי חנינא בן תרדיון, אשתו ובתו שזה מראה עד כמה גדולים צדיקים אלו גמ' ע"ז יח.

לא תיקנו כנגד והבאתי

והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני ה'. (וארא ו, ח)

אמר מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל כאשר תקנו חז"ל לשנות בליל התקדש החג ד' כוסות כנגד ד' לשונות של גאולה והוצאתי והצלת וגאלתי ולקחתי לא תקנו כלל כוס חמישי כנגד והבאתי אתכם אל הארץ האמור שם באותו ענין והיינו משום שגלינו מארצנו ולא נתקיים בנו דבר זה תמיד אולם היציאה ממצרים היתה לחרות עולם ומעבדות זו מצרים השתחררנו לנצח נצחים ולעולמי עד כי בחפזון יצאנו ממצרים לא רק כבורח ממקום צרה וסכנה אלא נחפזים היינו לקבלת התורה ולעבוד את ה' על ההר הזה ולאחר שהקב"ה בחר בנו ונתן לנו את תורתו חרות על הלוחות הרי אנו בני חורין לעולם ואין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה.

דיעה רק ע"י תורה

ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים (שמות ו ז)

הגרש"י בורנשטיין זצ"ל ר"י קרית מלך בספרו זאת ליעקב שמות שם מביא על פסוק זה הערה ששמע ממרן הגר"י **אברמסקי זצוק"ל** דהנה ולקחתי אתכם לי לעם מיירי על מעמד הר סיני וע"ז כתוב וידעתם כי אני ה כ"כ גם בטעמא דקרא פר וארא ה אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים דהיינו שכל זמן שלא קיבלו תורה עדיין לא התקיים היודעתם כי אני ה אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים דבלי תורה חסר בהכרת הנס והכרת ה כראוי עכ"ד ומוסיף לזה הגרש"י בורנשטיין רעיון נפלא דהנה קי"ל בכתובות לג דכשאחד עובר עבירה ומתרים בו דההתראה צריכה להיות בתוכ"ד למעשה העבירה דאם היה שיהיו זמו יותר מתוכ"ד אמרי יהודה יוסי ברבי וממ סובר ר אולי הוא שכח את ההתראה בסנהדרין מא דחבר אין צריך התראה ומוכח דההתראה סתם שאינה רק בגדר ידיעה ולא בגדר לימוד אינה נקלטת ונספגת ואפשר לשכחה לאחר כדי דיבור אבל חבר שלמד ויגע על הדבר הרי זה נספג בדמו ונבלע באבריו ואף לאחר זמן הרי הוא חי וא"צ לחזור ולהתרות בו ע"כ והוא מציין שמו"ר מרן הגר"ח שמואלביץ

בענין הק"ו של חנניא מישאל ועזריה

מהצפרדעים

ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל משתך ובבית עבדיך ובעמך ובתנוריך ובמשארותיך. (וארא ז, כח)

בגמ' בפסחים ד' נג מבואר שחנניא מישאל ועזריה למדו ק"ו מהצפרדעים למסור נפש על קידוש ה' והקשה מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל הלא צפרדעים אינם בני דעת ובחירה ואיך אפשר ללמוד מהם ק"ו והזכיר מרן את דברי התוס' שם שחנניא מישאל ועזריה היו יכולים לברוח קודם המעשה וגם הזכיר דברי ר"ת שהצלם של נבוכדנצר לא היה ע"ז והזכיר עוד את מחלוקת הראשונים אם למסור נפש במקום שאין חיוב שיש אומרים שמותר למסור נפש אפי' באופן שאינו מחוייב ולא קי"ל הכי וי"א שרק כשיש צורך שעה מותר לגדול הדור למסור נפש כדי לגדור גדר ואמר שמבואר במדרש שמתו כל הצפרדעים חוץ מהצפרדעים שבתנור הרי שקבלו הצפרדעים שכר וע"ז שמסרו נפשם על קדושת ה' בזה שלא מתו בכלל כל שאר הצפרדעים ונחזיקן כע"ז בחז"ל שקבלו הכלבים שכר על שלא חרצו לשונם לבני ישראל בליל מכת בכורות ומבואר מזה שיש קיבול שכר בכה"ג אפי' למי שאינו בעל בחירה ולמדו חנניא מישאל ועזריה מזה שקבלו הצפרדעים שכר על מסירת נפש הנ"ל שיש ענין בזה ר"ל שיש ענין למסור נפש אפי' באופן שאין חיוב וממנו למדו גם הם שחייבים הם למסור נפש מאחר שהיה פה ענין של לחזק הדת. (אמרי מאיר)

משונה דיקע צפרדעים

מכת צפרדע.

יש לדקדק בכתוב, שנאמר (ז, כח-כט): **ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל משתך ובבית עבדיך ובעמך ובתנוריך ובמשארותיך. ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים.** מה שנראה, שהיה לצפרדעים מקום ביאור, שם הם שרצו.

אבל משם, הם בעצמם 'עלו', והם בעצמם 'באו' לבית פרעה. ה' אמר למשה, מה שידע אודותם, שהם יעלו 'מעצמם' אל כל המקומות הללו. כאשר ניווכח, שבעת המכה, לא נאמר שהם עלו ובאו לשם ולשם. כי זה לא היה מחמת המכה של אהרן, אלא 'מעצמם'. ומהם למדו חנניא מישאל ועזריה, להיכנס לתוך כבשן האש על קדושת ה' (גמ' פסחים נג).

[עוד יש לדקדק. אהרן הטה במטהו כדבר-ה', על הנהרות על היאורים ועל האגמים. על כל מימי מצרים. ותעל הצפרדע. ומביא רש"י מהתנחומא, צפרדע אחת היתה, והיו מכין אותה, והיא מתזת נחילים נחילים. ולפי פשוטו, אל שירץ הצפרדעים, קורא אותה בלשון יחידה.

ויתכן, שעלו הרבה יחידים, מכל הנהרות ומכל היאורים ומכל האגמים. ובכל המקומות, כאשר ראו המצרים רק

כ"ש האדם שיש עליו קיום מצוה בקידוש השם.

והנה ענין קידוש השם חזין דאינו תלוי אם באמת האנשים יבינו ויבואו להשיג זה דהא מהצפרדעים לא למדו המצריים כלום ופרעה הביא החרטומים והביאו גם הם צפרדעים ולא התפעלו כלל וכן חנני' מישאל ועזריה אף כי באמת אח"ז יצא קידוש השם כיון שלא נשרפו בא נבוכדנצר לידי הכרה שה' אין עוד מלבדו ושלח מכתבים בכל מלכותו כמבואר בפסוק, כי הם יצאו עם לבושם בלי שום משהו של שריפה אפילו לא ריח של דבר שרוף, מ"מ הא הם חשבו לשרף ואם באמת היו נשרפים לא ה' אצל הגויים שום קידוש השם כי מה חשוב בעיניו להרוג אנשים ויום יום היו נהרגים אנשים שעברו על ציווי ולא היו רואים בזה שום דבר, מ"מ כיון שאליבא דאמת יש בזה כבוד שמים מה שמוסרים עצמם לקדש שמו וזה קידוש השם, וכן בהא דברכות דף י"ז ע"ב דבני מתא מחסיא אבירי לב דחזו יקרא דאורייתא ולא איגייר גיורא מבינייהו יש בזה קידוש השם שיש רבים לומדים תורה ואע"פ שהגויים לא נתרגשו מזה.

נמצא דלפי"ז בכל מצוה הא מלבד עצם המצוות יש בזה חלק של קידוש השם ובפרט מצוה שנעשית ברבים. הנה בקדושה כתוב בפוסקים עי' משנה ברורה סי' נג דיש בזה מצות ונקדשתי בתוך בני"י ואם כי יתכן דזה אינו אלא אסמכתא מ"מ הא יש בזה ענין קידוש השם וכן בכל דבר שבקדושה דבעי עשרה, אמרן יש"ר וקדיש וחזרת הש"ץ וכן בכל המצוות יש בזה קידוש השם ואע"פ שאין אנו רואים שהשומעים או הנוכחים מתרוממים עי"ז ולא מורגש שנתקדש שם שמים מ"מ הא יש בזה קידוש השם, אמנם יש מחלוקת אם מצוות צריכות כונה או לא ולהלכה הסיקו האחרונים דבמצוה דאורייתא צריך לחזור ולעשות משא"כ במצוה דרבנן, אבל כ"ז לענין אם מחוייב לחזור ולעשות המצוה דבמצוה דרבנן מקילין אבל לענין קיבול שכר בעוה"ב אין רא' דיקבל דהא גם בספק אם עשה המצוה ג"כ הדין דבדרבנן אי"צ לחזור ובודאי אם באמת לא עשה לא יקבל שכר א"כ ממה שפטרו אותו לחזור אין רא' דיקבל שכר דאם באמת ההלכה דצריך כונה לא יקבל שכר, אמנם גם אם נאמר דיקבל שכר הא מיהת ודאי לכו"ע דאינו דומה עם כונת המצוה או בלי כונה ובפרט מצות קידוש השם מה שמקיים בזה מלבד עצם חיוב המצוה יתכן דלכו"ע אין לו המצות קידוש השם בלי שמכוין בזה, א"כ איך נחמיץ הזדמנות בשעת עשיית המצוה, בפרט במצוה שנעשה ברבים כגון תפלה ברבים לימוד ברבים אמירת שיעור ברבים, כל הנ"ל יש בזה קידוש השם וכשמכונים בזה לקדש ש"ש יש לנו אפשרות של התעלות במצוה הגדולה ביותר שיש, ונמצא דכשאנו מזמן לזמן נתעכב להרגיש הנאה ולהחדיר בתוכנו שאנו עוסקים במצות קידוש השם ואיך לא נבוש בהזניחנו מצוה כזאת שמזדמן הרבה פעמים לפנינו ואנו לא מנצלים, נראה להשתדל מזמן לזמן להכניס בתוכנו מחשבות טהרה כאלה וזה לכל הפחות ירומם אותנו בזמן ההוא וזה יהי' מדרגה לעלות ולזכות להיות עבד נאמן להי"ת.

ומבואר, שהצפרדע 'מעצמה' השריצה ומילאה את כל מצרים, או שהיא עצמה שרקה אל כל הצפרדעים האחרים עד שהם שמעו ובאו.

והאיך הם נכנסו, דרך בתי השיש הפספסים (מלשון אבני גזית ופסיפס), שהיו הצפרדעים בוקעות ועולות לתוכן, והן 'אומרים' 'אנו שלוחים של מי שאמר והיה העולם'. והיה השיש והפספסים מתבקע מלפניהם... וזה אחד מן הדברים, שהשליט הקב"ה רך בקשה, כמובא בילקוט שם.

ועל כל זה התבטא כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל, 'זיי גיווען א-משונה דיקע צפרדעים'. הם היו צפרדעים "משונים" מכפי שהננו מכירים, עד שזה עצמו, מלבד עצם המכה, היה מצריך התעוררות מצד פרעה. אבל יצרו-הרע שלט עליו.

תקחו מוסר

ויאמר למחר ויאמר כדברך למען תדע כי אין כה' אלקינו. (וארא ח, ו)

שח מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל בישיבת כפר סבא ש"ק פ' וארא כ"ח טבת תש"ח: כל המכות שבאו על מצרים, לא באו בשביל שישלחו את בנ"י, שא"כ הי' הקב"ה מביא תיכף את מכ"ב, ומוציאים ממצרים, רק המטרה היתה, זו שהתורה מפרשת, למען תדע, כי אין כה' אלקינו, שע"ז יכירו שיש ה' בעולם. ומכאן נראה, שלדעת את ה', זהו דבר גדול מאד ונכבד, שאם הקב"ה משמיד הרבה אנשים, ודאי שהמטרה היא גדולה מאד, שהרי אצל הקב"ה יקר כל אדם, שאחז"ל כמה טרחות טרח, עד שברא את האדם, ודואג למלא כל מחסוריו, וכל הצמחים שהאדם יאכל, ממנה לכ-ל צמח מלאך, שכל בקר מכהו, ואומר לו גדל, ולא רק נפש יהודי יקרה אצל הקב"ה, אף נפש גוי, שאחז"ל שכשטבעו מצרים בים, בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר להם, מעשי ידי טובעים בים, ואתם אומרים שירה, ועל אף בכל, לא נמנע הקב"ה, ולא חס על כ"כ הרבה מצרים, שנהרגו במכות, זו רא' שידיעת ה' זהו דבר נעלה, וכמו שרש"י מביא הפסוק אמרתי תקחי מוסר השכל וכו', וקהלת אמר אותו ירא ואת מצוותיו שמור, כי זה כל האדם, שכל חיי האדם הם, להכיר את ה', לדעת שכל מקרה שקורה, נסבב מאת ההשגחה, כדי להוכיח את האדם, גם המכות שהביא הקב"ה על מצרים, כדי להוכיח את ישראל, שידעו ויכירו שכל מה שבא למצרים, אינו מקרה, רק ה' עשה זאת, שיקחו מוסר, אמרתי תקחי מוסר, גם כיום המצב הקשה הזה לישראל, לא צריך לתלות ההצלחה בגורמים גשמיים, אלא שהכל הוא מאת ה', כדי ליסר להוכיח ואין זה מקרה, כי בכל יש השגחה עליונה.

צפרדע אחת, חשבו שיוכלו לנצחה במהרה, כאשר יכו אותה. וכך, בכל המקומות, היתה הצפרדע האחת, משריצה נחילים נחילים, וכך התפשטו ובאו להם בכל גבול מצרים].

ובסיום המכה, מתו רק הצפרדעים אלו שבאו אל פרעה, אל הבתים שלו, ואל עבדיו ואל עמו. אבל אלו שמסרו עצמם על קדושת-השם ונכנסו לתוך התנורים, אלו נמלטו מהם ונשארו חיים (בעל הטורים פסוק א). וכן אלו שלא נמנו עם הקבוצות הנ"ל, אלו נותרו חיים ביאור. כנאמר, **רק ביאר תשארה**. וכתב הספורנו, רק ביאר תשארה, לדורות, ולא יעלו על היבשה.

הצפרדעים שהו בעת המכה על כל גבול מצרים, כמובא במדרש (שמות רבה י, ב) אודות הסכסוך רב השנים, שהיה בין מדינת-כוש לבין מדינת-מצרים. שמאז בא הצפרדעים, הוברר לכל, היכן בדיוק חוצה הגבול. לפי שהצפרדעים נועדו לבוא לכל גבולה-של-מצרים.

ומה שהם באו אחר כך אל פרעה ואל עבדיו ולעוד מקומות, היה זה עליית מדרגה של הצפרדעים עצמם שהיו ציפור-דעה - עם דעה ! ברצותם לעשות רצון-ה'. וכל זה נכלל באותו עונש יעודי למכה זו.

אבל עצם הבאת הצפרדעים, היתה רק עד גבול-הארץ. ומקום השרצתם, היה רק בתוך היאור.

ואכן, גם זה מדוקדק בכתוב, בעת שביקש פרעה מאת משה שיתפלל לפני ה'. היתה בקשתו שיסורו רק ממנו ומעבדיו, הוא לא ביקש שיסורו גם מכל גבול-מצרים ומן היאור, כפי שמדוקדק בפסוקים, שבסיומה של המכה, הם נשארו ביאור.

ומצינו בלשון חז"ל בילקוט שמעוני (רמז קפב) שקראו להן: צפרדע. 'צפור שיש בה דעה'.

ומבוא בילקוט שמעוני (סוף רמז קפב): ומה פרע להם הקב"ה ? שכל הצפרדעים מתו, ואותן שירדו לתנור לא מתו, מפני שמסרו עצמן לשריפה.

עד כדי כך, גם הצפרדעים מקבלים "שכר" !

ומבוא שם עוד, רבי עקיבא אומר, צפרדע אחת היתה השריצה ומלאה כל ארץ מצרים. ולרבי אלעזר בן עזריה, צפרדע אחת היתה, שרקה להם, והם באו.

[ולדבריהם, לא מוכח האם היתה זו צפרדע רגילה שהשריצה כל כך הרבה, או שמא היתה זו צפרדע משונית שהיתה מאד גדולה. כענין שמצינו בגמ' (ב"ב עג): באחת ממימרות רבה בר בר חנא שראה צפרדע אחת גדולה כמו שישים בתים בהגרונאי, ובלעה תנין אחד, ובא עורב נקבה ובלעה את התנין הזה, והעורב שט על גבי ענף של אילן כדרך העורבין שנחין על גבי אילן שאין הענף נתלש ממנוחת העורב על גביו].

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת וזאת תשע"ט

והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, והצילתי אתכם מעבודתם, וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים. (ו', ו').

ואיתא בחז"ל, דנאמרו כאן לשונות של גאולה, והוצאתי והצילתי וגאלתי, והיינו דהם עניינים חלוקים של גאולה, וצריך לפרש מה הם השלושה ענייני גאולה שיש כאן.

ונראה לפרש דג' ענייני הגאולה, הם כנגד שלושה עניינים נפרדים שהיה בשעבוד מצרים.

דהנה בשעבוד מצרים היה שתי גזירות, אחד גזירה של עבדות ועינוי, ועוד גזירה של גרות שיהיו בגלות בארץ לא להם, וכמו שנאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם, הרי דשתי עניינים נכללו בגזירת שעבוד מצרים.

ולפי זה יש לפרש שתי הלשונות של והצילתי וגאלתי, דהצילתי, הוא הצלה מגזירת השעבוד והעינוי של ועבדום ועינו אותם, וזהו שאמר והצילתי אתכם מעבודתם, דהיינו מהשעבוד, והגאולה הנוספת של וגאלתי, זה הוא היציאה מגזירת הגלות במצרים שנגזר עליהם כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועל זה אמר להם וגאלתי אתכם, שע"י המכות המצרים ישלחו אותם ויצאו מגירותם במצרים.

ובביאור לשון הגאולה הראשון שהוזכר בכתוב של והוצאתי, נראה לפרש, על פי דברי הראב"ד (בהשגות על הרמב"ם פ"ו מהל' תשובה), שכתב שהקב"ה גזר רק ועבדום ועינו אותם, והמצרים הוסיפו על זה עבודה בפרך, והמיתו מהם, וטבעו מהם, והם עשו כעין שנאמר בנביא זכריה 'אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה, עכ"ד, ולפי דבריו נראה לפרש, דהלשון של והצילתי, זה הוא על השעבוד והעינוי שנכלל בגזירה של 'ועבדום ועינו אותם', והלשון של והוצאתי, זה הוא גאולה מהתוספת של הפרך והמיתו והטיבוע שעשו לישראל, שזה הוסיפו המצרים עליהם יותר ממה שנגזר עליהם.

ובזה יש לפרש לשון הכתוב סבלות מצרים, דהכונה לסבלות שהמצרים הוסיפו עליהם יותר ממה שנגזר עליהם, ולכן נקראו סבלות מצרים.

וסדר הכתוב הוא, דמתחילה אמר שיהיו נגאלין ממה שהמצרים מוסיפין עליהם שעבוד ועינוי, ואח"כ אמר להם שגם יהיו נגאלין מהעבודה שנגזרה עליהם.

הנה אנכי מכה במטה אשר בידי על המים אשר ביאור ונחפכו לדם. ונלאו מצרים לשתות מים מן היאור. (ז', י"ז י"ח).

יש ללמוד מהכתוב, דבמכת דם היו שתי עניינים, אחד ההכאה על היאור עצמו שנהפך לדם, ועוד ענין בפני עצמו שלא יוכלו המצרים לשתות מים. וההכאה על היאור, הוא הכאה על אלוהיהם, וכמו שכתב רש"י, דההכאה על היאור תחילה, הייתה בשביל שהיו עובדים לנלוס, ובא ליפרע מאלוהיהם תחלה, וההכאה שלא יוכלו לשתות הוא מכה על המצרים.

והנה במדרש על הפסוק והיה דם בכל ארץ מצרים ובעצים ובאבנים איתא, למה פירט הכתוב עצים ואבנים, רבותינו ז"ל אומרים אף עבודת כוכבים שלהם לקה בדם, שנאמר אומרים לעץ אבי אתה. ומבואר היה במכת דם גם ענין בפ"ע להכות את אלוהיהם, ומטעם זה לקו גם העצים והאבנים. ולכאורה צריך ביאור מהיכי תיתי שהעבודה זרה שלהם ילקו במכת דם. ולהמבואר דבמכת דם היה ענין בפני עצמו להכות את אלוהיהם, מבואר היטב דמכת דם הייתה מכה על אלוהיהם, וממילא גם העצים והאבנים לקו.

ולפי"ז נראה לבאר הפסוק בתהלים (פרק ע"ח), 'זיהפוך לדם יאוריהם ונוזליהם בל ישתיו', דהיה במכת דם שתי עניינים, ענין אחד עצם המכה על היאור שנהפך לדם, ומלבד זאת שנוזליהם בל ישתיו, דמלבד שכיון שהמים נחפכו לדם לא יכלו עוד לשתות, מלבד זאת יש מכה בעצם הדבר שהיאור נהפך לדם, וזה משום דהיאור הוא ע"ז שלהם.

והך את עפר הארץ והיה לכנים בכל ארץ מצרים. ויך את עפר הארץ ותהי חנם באדם ובבהמה כל עפר הארץ היה כנים בכל ארץ מצרים. (ח', י"ב י"ג).

מלשון הכתוב נראה דהיו בזה שתי עניינים, אחד שהיה כינים באדם ובבהמה, ועוד שכל עפר הארץ היה כינים, ולא משמע שהיה זה רק אמצעי שהכינים יבואו על גוף המצרים מהאדמה, אלא נראה דזה ענין בפני עצמו שעפר ארץ מצרים היה כינים.

ומבואר דבמכת כינים היו שתי חלקים, דחלק אחד של המכה היה שהיו כינים באדם ובבהמה, וזה היה מכה על האדם והבהמות, ומלבד זאת היה עוד חלק במכה, שעפר הארץ היה כינים, וזה היה מכה על האדמה עצמה.

והנה במשנה באבות פ"ה מ"ד תנן עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים, וכתב הרמב"ם בפירוש המשניות, דהעשרה נסים הוא הינצלם מן העשר מכות, והיות כל מכה ומכה מיוחדת במצרים ולא בישראל, ואלו הם נסים בלא ספק,

ולשון התורה בכל מכה ומכה מהם, שהביא הקב"ה על המצרים, מלבד מכת הכינים שלא באר זה, אלא שהוא ידוע שלא ענש ישראל, אבל היו נמצאים אצלם ולא היו מצערים אותם, וכן בארו החכמים. ומבואר דאע"פ שלא ציערו את ישראל, מ"מ היו נמצאים אצלם, והדבר צריך ביאור, דכיון שלא ציערו אותם, למה היו נמצאים אצלם. וכן מבואר בדברי חז"ל הובא ברש"י בפרשת ויחי על הפסוק אל נא תקברני במצרים, שאמר כן מפני שמופה להיות עפרה כנים ומרחשין תחת גופין.

ולפי המבואר דמלבד החלק שיהיה כינים באדם ובבהמה, היה חלק במכה על האדמה עצמה, שעפר הארץ יהיה כינים, מבואר היטב, דאמנם ישראל הובדלו שלא תבא עליהם המכה, ולכן לא נצטערו מהכינים, אבל המכה על האדמה עצמה זה היה גם אצל ישראל, דסוף סוף היה זה אדמת מצרים, ולכן היו הכינים נמצאים אצלם.

והנה בתפלת מעריב, בברכת אמת ואמונה אומרים, אותות ומופתים באדמת בני חם, ולפי המבואר דבמכת כינים היה מכה על האדמה עצמה שעפר הארץ היה כינים, י"ל דהיינו פירושא דאותות ומופתים באדמת בני חם, דהיה זה אות ומופת באדמה עצמה.

ויחי ברד בכל ארץ מצרים על האדם ועל הבהמה ועל כל עשב השדה בארץ מצרים. (ט', כ"ב).

ובחידושי מרן רי"ז הלוי עה"ת דקדק מדפרט הכתוב שהברד ירד על האדם ועל הבהמה ועל כל עשב השדה, דמה שהוכיח בברד, לא היה זה הכאה דממילא, אלא שהברד ירד במסוים על מקום שהיה שם אדם או בהמה או עשב השדה, דאם היה זה הכאה דממילא ממה שירד ברד, א"כ למה פרט הכתוב, הלא פשיטא דכשירד הברד הוא יורד על כל הנמצא, עכ"ד.

ונראה להרחיב הדברים, דהנה איתא במדרש (פי"ב, ב'), בא וראה רחמיו של הקב"ה, אפילו בשעת כעסו, רחם על הרשעים ועל בהמתם, לפי שמכת הברד לא היה משלחו עליהן, אלא על יבול הארץ, והיה מזהירן שישמרו עצמן ואת בהמתם, כדי שלא ילקו בברד. ומפורש בדברי המדרש, דעיקר ירידת הברד הייתה בשביל להכות רק את יבול הארץ, ורק דממילא כשירד הברד, אם לא יכנסו לתוך בתיהם, הוא ירד גם עליהן ועל בהמתן, ולכן הזהירן שלא העזו את מקנן, שישמרו עצמן ובהמתן כדי שלא ילקו בברד, הרי מבואר להדיא דמה שהמצרים ובהמתן לקו בברד, היה מילתא דממילא, ולא משום דכן הוא מעיקר המכה שילקו גם הם ובהמתן.

אמנם נראה לומר, דהנה עוד איתא שם להלן במדרש (פי"ב, ג'), על האדם ועל הבהמה, כיון שראה הקב"ה שלא שמעו לדבריו מה שאמר להם שלא העזו, אמר הקב"ה כדאי שיבא הברד על הכל. ומבואר מדברי המדרש, דאמנם כן דמעיקר המכה, היה זה מכה על רק על יבול הארץ, אבל אחר שאמר להם הקב"ה שלא העזו את מקנן, והם לא שמעו לדבריו, אז

נתחדשה הגזירה שגם הם ובהמתן ילקו, ונמצא דיש במכת ברד ב' חלקים, עיקר המכה שהיא על יבול הארץ, ועוד נוסף גם הכאה מיוחדת עליהן ועל בהמתן, משום שלא שמעו לדברי הקב"ה.

אלא דבאמת צריך ביאור כיון דאם אינם נכנסים לתוך בתיהם, הרי ממילא הם לוקים מהברד, א"כ למה היה צריך גזירה מיוחדת שילקו, והרי בלאו גזירה מיוחדת הם גם לוקים בברד, כיון שהרי הם נמצאים במקום ירידת הברד, וממילא ילקו.

אכן נראה דיש בזה נפק"מ, אם הכאתם היא מילתא דממילא, או דהכאתם היא בכלל הגזירה, דהנה איתא במדרש להלן שם (י"ב, ד') שכשהתחיל הברד לירד, היה המצרי מבריה צאנו לבית, והברד נעשה למולו כמין כותל, והמצרי מביא מאכלת ושוחטו ונותנו על כתיפו להוליכו לביתו ולאוכלו, והעוף בא ונוטלו הימנו. ועוד איתא במדרש שם, דאחר שהברד היה מכה, היה האש שורפו.

ומבואר בדברי המדרש, שאחר שהתחיל הברד לירד, שוב לא יכלו להכניס לביתם כדי להנצל מהמכה, כי הברד היה נעשה לו חומה למנוע ממנו הכניסה, וגם אם היה שוחטו, לא היה מועיל, אלא היה עוף בא ונוטלו, וכן מבואר שגם אחר שהוכה ע"י הברד, היה אש שורפו.

ויש לומר דדברים אלו שנעשו למנוע מהם להנצל מהברד, הם רק מכה הגזירה המסויימת שהייתה עליהם ועל בהמתן, שבוה שנגזר עליהם שיוכו בברד, נכלל בזה גם שלא יוכלו לינצל מהברד אחר שיתחיל לירד, אבל אם היו מוכים רק ממילא מהמת שהיו במקום הירידה על יבול הארץ, אבל לא היו נכללין בגזירה להדיא, אז לא היה נעשה בהם כל הנך דברים, והיו יכולים להכנס לבתיהם גם אחר שהתחיל הברד לירד, וגם לא היה העוף אוכלו ולא האש שורפו אחר ההכאה, דאם אין עליהם גזירה, ורק ממילא הם לוקים, א"כ בודאי דכל זמן שלא פגע הברד יכולים להכנס לבית, וכן גם אכילת העוף ושריפת האש, הם דברים שאינם באים ממילא, ורק עצם ההכאה הוא דבר הבא ממילא, ועל כן דברים אלו לא היו נעשים בהם, לולי שנגזרה עליהם הגזירה להדיא.

ויש לדקדק מלשון הכתוב, דהנה במדרש דרשו כן מהכתוב בתהלים ויסגר לברד בעירם ומקניהם לרשפים. ולשון הכתוב ויסגר, משמע שהיה חסגרה ומסירה של הבהמות לברד. ומשמע שהיה עליהם גזירה מיוחדת, ולא שהיה כן ממילא, הרי דמה שהיה הברד נעשה להם חומה והעוף אוכלו, הוא מכלל המסירה שנמסרו לברד, וזהו מהגזירה המיוחדת עליהם.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" – קרית הישיבה"
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
03-6171001-1-1-1-5-7-5 (מס' חדש)

השיעור נדפס לרפואת הבח"ה
אברהם בן ציון בן חיה אריאלה
בתושב"י

"ממעין החיים"

שיחות שנאמרו מפי המשגיח הגה"צ ר' חיים וואלקין שליט"א

שימור מעלתו ומקומו הייחודי של האדם

אמר נס וחד אמר נס בתוך נס, מאן דאמר נס, יער הוה דובים לא הוה, מ"ד נס בתוך נס, לא יער הוה ולא דובים הוה, וליהוי דובים ולא ליהוי יער, דבעיתו, הגמ' מביאה מחלוקת מהו הנס שהיה שם, האם הנס היה רק שהגיעו דובים, או הנס היה שנהיה גם יער וגם דובים, והגמ' שואלת למ"ד נס בתוך נס, שנהיו גם יער וגם דובים, "ליהו דובים ולא ליהוי יער", שיהיה רק דובים בלי יער, כי הרי כל הנס נצרך בשביל שיהיה דובים ש"יבקעו" את הנערים שהתעללו באלישע, ומה הוא הצורך ביער?! ועונה על זה הגמ' "דבעיתו", שאם לא יהיה להם נס שיהיה גם יער, אז הם יפחדו, כי היער נותן להם את הבטחון, את האומץ, ואת ההרגשה הטבעית הנדרשת להם, ורצינו לחדש מכאן יסוד גדול, שכמו שלדובים אצל אלישע היה צורך ב"יער" שלהם כדי למלא את שליחותם, כדי לקבל את הבטחון והאומץ הדרוש ע"מ ל"בקע" את הנערים שצחקו על אלישע, כך בדיוק לכל יהודי ויהודי יש את ה"יער" שלו, את המקום הטבעי והייחודי רק לו, שניתן ונועד כדי לתת לו את הבטחון וההשראה למלא את ייעודו ותפקידו שלו, כי ה' ברא ויצר לכל אחד ואחד את ה"יער" הייחודי שלו והמקום שלו, ועל האדם מוטל לא לעזוב את סביבת ה"יער" שלו, עד כדי כך שכשהיה צורך שיהיה דובים אצל אלישע, היה צורך לברוא נס בתוך נס, והעיקר כדי שיהיה להם את היער שלהם, וזוהי התשובה גם כאן, אצל הערוב, שהתורה מדגישה לנו שהערוב יבוא עם ה"אדמה אשר הם עליה", כי הערוב לא היה יכול לקבל את האומץ והכוח הדרוש כדי למלא את תפקידו ללא ה"יער" שלו, ה"אדמה" שלו, עד כדי כך שכאשר משה רצה להבהיר לפרעה שהערוב יבוא גם ממקומות מרוחקים, הוא הדגיש לו שהערוב יבוא גם עם האדמה שלו, כי רק כך פרעה יבין שגם הערוב מהארצות הרחוקות יוכל לבוא ולהזיק לו, כי הוא יבוא עם ה"אדמה אשר הם עליה", עם האקלים ותכונות האוויר שהערוב היה רגיל במקומות שבהם הוא היה, כדי למלא את תפקידו, ע"י ה"יער" המיוחד שהקב"ה ברא לכל בריה ובריה.

הנצי"ב בפירושו עה"ת (יט יב) מבאר בפרשת יתרו, על הפסוק "והגבלת את העם סביב", וז"ל "לא אמר והגבלת את ההר כלשון המקרא כ"ג, אלא הוא דבר בפ"ע שהוא גבולות לעם במעמדם סביבות ההר, אהרן בראש והכהנים לפי ערכם אחריו וכו'", שבתורה כתוב שהקב"ה מצוה למשה "והגבלת את העם", שבזמן נתינת התורה לא יתקרבו עם ישראל להר סיני, אך מדוע באמת לא ציוה הקב"ה את משה "והגבלת את ההר", כי הרי לכאורה כל הענין במעשה ה"הגבלה" הוא, שלא יתקרבו להר, ומדוע אזהרת ההגבלה נאמרה והתייחסה ל"עם" דוקא?! ועל זה מבאר הנצי"ב, שיש כאן הדגשה נוספת בתורה,

"כי אם אינך משלח את עמי הנני משליח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את הערב ומלאו בתי מצרים את הערב וגם האדמה אשר הם עליה" [ח יז], רואים אנו בפסוק, שכאשר מגיע משה להזהיר את פרעה מפני מכת הערוב, שאם לא ישמע לה' וישלח את בניי מארצו הקב"ה יביא עליו ועל עמו את מכת הערוב, הוא גם מתאר לפרעה את מכת הערוב, במי זה יפגע, ומה יהיה במכה זו, והוא מוסיף ואומר לו "וגם האדמה אשר הם עליה", שהמכה הזאת תכה את המצריים לא רק בבתיהם, אלא גם ב"אדמה אשר הם עליה", על כל אדמה שהמצריים יהיו עליה.

בספר חפץ חיים עה"ת מובא בשם ר' מרדכי פאדערעווסקי מקוברין, שהחפץ חיים העיר, מה באה התורה להדגיש לנו בזה שהקב"ה יכה את המצריים גם ב"אדמה אשר הם עליה", הרי התורה לכאורה כבר כתבה כל מקום ומקום שמכת הערוב תגיע לשם, וכפי שכתוב בפסוק "הנני משליח בך, ובעבדיך, ובעמך ובבתיך", שהקב"ה יכה אותם בכל מקום ובכל מצב, וא"כ איזה עוד מקום ומצב נשאר לרבות, שהתורה כותבת "וגם האדמה אשר הם עליה"!!

ומבאר בשם החפץ חיים "לזה אמר וגם האדמה אשר הם עליה, היינו שהחיות מהארצות הרחוקות ג"כ יבואו לכאן, ויבואו ביחד עם האדמה, עם תכונת האוויר אשר הם עליה, כדי שיוכלו להיות גם במצרים", שבאמת "האדמה אשר הם עליה" לא מתייחס כלפי ה"מצריים", שכל אדמה אשר יעמדו עליה המצריים אז הערוב יכה אותם, אלא הפסוק מדבר כלפי ה"ערוב" עצמו, שהערוב יבוא לא רק מאזור מצרים, שכבר הורגלו להתמודד עם החיות הללו והטבע שלהם, אלא הוא יבוא גם ממקומות מרוחקים שבהם יש טבע ואקלים שונה לגמרי, שהמצריים לא מכירים ולא יודעים איך להתמודד איתם, וזה ע"י שהחיות יבואו עם "האדמה אשר הם עליה", עם האקלים והטבע המיוחד שיש לכל חיה וחיה באזור שלה, והכל בכדי לקיים רצון הבורא, כדי לגרום לפרעה לשלח את בני ישראל מארצו, ולקדש את שם הקב"ה בעולם.

אך באמת צריך להבין גם אחרי שהסברנו ש"האדמה אשר הם עליה" הולך על הערוב ולא על המצריים, אך עדיין צריך להבין מהו הענין ב"אדמה אשר הם עליה", מדוע היה צריך הערוב לבוא דוקא עם "האדמה שלו", ועד כדי כך שהתורה עוד מדגישה זאת, שמשה אמר לפרעה שהם יבואו עם האדמה שלהם, ובאמת מהו הרעיון שמונח בהדגשה הזו של התורה?!

בגמ' בסוטה (מו:) מובא המעשה עם אלישע והדובים, שהנערים התקלסו באלישע הנביא ואמרו לו "עלה קרח", ואלישע קילל אותם בשם ה', ויצאו דובים מהיער "ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים", אך רב ושמואל נחלקו שם, "חד

שלא רק שלכל אחד ואחד מהעם היה אסור להתקרב להר סיני בזמן נתינת התורה, אלא היה כאן עוד ענין, שבמעמד ובזמן נתינת התורה, היה לכל אחד ואחד מהעם את המקום הייחודי שלו, את המעמד שלו, וכפי שכותב הנצי"ב "גבולות לעם במעמדם סביבות ההר", לא רק הגבלה שלילית שלא להתקרב להר, אלא גם "הגבלה" חיובית, שלכל אחד היה את המקום המיוחד רק לו, והדברים הללו הם כדברינו, שהקב"ה בבריאת העולם יצר ונתן לכל אחד ואחד את היער הפרטי והייחודי רק לו, וכך גם בזמן "מתן תורה" הקב"ה ביסס והדגיש בלב האדם את היסוד והבסיס הזה, שלכל בריה ובריה, לכל אדם ואדם, יש את ה"יער" הפרטי והייחודי רק לו, את "הגבלת את העם", את המעמד והמקום המיוחד רק לו, כך ורק כך הוא יוכל לשאוב כוח ועוצמה כדי למלא את תפקידו שלו, ע"י שישאר ב"יער" שלו, ומשם עליו להתחיל לבסס ולבנות את עולמו הפרטי, ועליו לשמור על ה"יער" שלו, ועל המעמד המיוחד שבו הוא נמצא.

בח"ח עה"ת מובא בפרשת שמות (ג ה), על הפסוק "ויאמר אל תקרב הלום וכו' כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא", וז"ל "לפיכך מרמזת התורה, אל תאמר שיכול היית להגיע למדרגה נשאה יותר, אלמלי היית נועל נעליו של פלוני, אלמלי עמדת במקומו של פלוני או היית נתון בתנאיו, "של נעליך", גם משאתה מהלך יחף יכול אתה להתחיל לעלות ממדרגה אחת לחברתה, "כי המקום אשר אתה עומד עליו", המקום בו הנך עומד בשעה זו, המדרגה בה הנך נמצא ברגע זה, "אדמת קודש הוא", בידך להפכו לאדמה קדושה, אל תחכה לזמנים אחרים, אינך זקוק כלל לנעליים כדי לחפש מקומות אחרים, "אין להקדש אלא מקומו ושעתו", כל זמן וכל מקום מסוגלים לעניינים שבקדושה, הכל תלוי באדם, ברצונו ובחשקו", מבואר בדבריו, שהתורה באה ללמד אותנו שלכל אחד יש את ה"אדמת קודש" שלו, את המקום המיוחד שבו הוא נמצא, ועליו להתחיל להשתמש בכוחות שלו, שנמצאים ב"מקום אשר הוא עומד", ולכך, אל יאמר האדם שאם היו לו את הכוחות והכלים שיש לשני, את ה"נעליים" של השני, אז הוא היה יכול להגיע למדרגה הרבה יותר גבוהה, אלא באה התורה ואומרת לו "של נעליך", תוריד את הנעליים של השני, אל תנסה להשתמש במקום ובכוחות של השני, אלא תתמקד ב"מקום אשר אתה עומד", תתחיל ללכת "יחף" על האדמה שהנך נמצא ברגע זה, ותהפוך את אותה אדמה ל"אדמת קודש", כי מהות האדמה אשר האדם עומד עליה, הכוח הטמון באותה "אדמה", בסביבה שהאדם גדל ונמצא בה, הוא הכח של "אדמת קודש" ממש, וזהו ג"כ ממש כדברינו, שכל אדם ואדם נברא עם הסביבה והכוחות המיוחדים רק לו, ה"יער" המיוחד רק לו, ועל האדם מוטל להמשיך ולגדול מאותה ה"אדמה" אשר הוא נמצא עליה, ושלא יקנא או יחשוב לרגע ש"האדמה" אשר חבירו נמצא בה, היא יותר טובה ומיוחדת משלו, אלא עליו להיות חזור בטחון וידיעה שהמקום אשר בו הוא נמצא עכשיו, עם הסביבה והכוחות שנמצאים בה עכשיו, הם ורק הם, ה"יער" הייחודי שלו, מקום הגדילה והצמיחה שלו.

הגאון ר' ירוחם ליוואויץ זצ"ל היה תמיד מרבה לדבר ולהדגיש את הענין הזה, שעל האדם מוטל תמיד, לפעול ולעבוד את ה' על פי מה שהוא, לפי כוחותיו שלו ולא לחקות אחרים, "נישט נאכט געמאכט", לא חיקויים, לא כלים שאולים, והיה מתבטא, ש"על האדם להשתמש באיגנענע שלו", בכוחות שלו,

בכח הייחודי והפרטי שלו, והיה אומר ש"פעם הוא פגש אדם שתשעים וחמש אחוז מאישיותו היה חיקוי של אחרים, ומעצמו הוא, כמעט ולא היה כלום".

בספר "רוח חיים" מובא על המשנה באבות (פ"ו מ"ט), "א"ר יוסי בן קסמא, פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם וכו'", וז"ל "על דרך מליצה בא ללמד, שלא יצא אדם מפתח בית המדרש, כי אך פעם אחת יצא, ופגע בו המסית להדיחו מעסק התורה", שאנו רואים אצל ר' יוסי בן קסמא נקודה נוספת, שכל כך ישנה חשיבות להימצאות האדם בסביבה הטבעית שלו, ב"יער" שלו, עד כדי כך, שכשיצא ר' יוסי בן קסמא "פעם אחת" מ"היער" שלו, אז מיד "ופגע בי אדם", ה"מסית" הגיע להדיח אותו מעסק התורה, מ"היער" והסביבה הטבעית שבו הוא היה, וזה מה שר' יוסי בן קסמא ענה לו, שהוא "אינו דר אלא במקום תורה", שיש לו את הסביבה המקורית והטבעית שלו, את לימוד התורה, עד שאפילו "אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם", בכל זאת "איני דר אלא במקום התורה", עד כדי כך היה לו חשיבות והערכה לשמור על ה"יער" שלו, ועל מקומו הטבעי, ולא לצאת ח"ו מה"יער" שלו.

על כל אחד ואחד ללמוד מכאן, להיות בטוח ורגוע שה"אדמה" אשר בה הוא נמצא עכשיו, זהו ה"יער" הטבעי והייחודי רק לו, וזה הוא המקום שממנו הוא צריך לגדול ולצמוח, ובמיוחד אנו בני התורה שיש לנו את הסגולה הנפשית של קדושת התורה, מוטל עלינו ללמוד מכאן, שלכל בן תורה יש את ה"יער" הייחודי והטבעי שלו, שזהו הבית מדרש הקדוש, עם המקום המיוחד שיש לו בתוך כלל לומדי התורה, בדיוק כמו במתן תורה שהיה את "הגבלת העם", שלכל אחד ואחד מהעם היה את המעמד הטבעי שלו, ואת החלק שלו, וממקומו זה הוא יוכל להוציא, לפעול, ולהראות את כוחותיו בצורה טבעית ועצמאית, כי "האדמה" אשר עליה הוא נמצא, זהו ה"אדמת קודש" שלו, ולא כוחותיו ומקומו של השני, וזהו חלק ממ"ח קניני התורה, "המכיר את מקומו", ה"יער" הזה, הוא מקום גדילתו וצמיחתו של לומדי התורה, ולכך כל יציאה מחוץ לביהמ"ד, מחוץ ל"יער" הזה, יכולה להכרית את כל גידולו וצמיחתו, ולכך עליו תמיד לדאוג להשאר בסביבתו הטבעית, כי כל הרחוב "מלא עיניים" איך להכשיל ולהוריד את כל דרגת ומעלת הבן תורה, ואם עליו לצאת לרחוב, הוא צריך להרגיש זר ונכרי בסביבה זו, לא להגיע ל"אסור או מותר", אלא פשוט זה לא המקום הטבעי שבו גדלתי וצמחתי, זה לא ה"יער" שלי, ואז יהיה לו גם את הכח של ה"אדמה אשר הם עליה", כדי לקבל את האומץ והבטחון לשמור על ה"יער" שלו, כדי שיוכל להכריז ולומר "איני דר אלא במקום תורה".

[נכתב ע"פ הבנת השומע ובאחריותו]

העלון המזרחי לחודש אדר א'
יצא בעז"ה בשבוע פרשת משפטים

לקבלת העלון במייל בעברית, אנגלית, ובספרדית, וכן להערות והארות ניתן לכתוב ל: memayan7@gmail.com

נתרם להצלחת ר' יוסף מתתיהו ב"ר יהודה שיחי'

דברי השירה

וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמס (דברים לא)

מתורת מורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רב ביהכ"נ ידברי שירי ואזור מרז ב"ב

נערך ע"י א.ח.ב. • ניתן לקבל הגליון במייל d036194741@gmail.com

פרשת וארא

להרגיש את השני גם בזמנים קשים

כתוב בתחילת הפרשה (ו' - ה') "וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכר את בריתי".

אומר החתם סופר שכשכתוב 'וגם' זה בא לרבות שהכוונה לא רק שהקב"ה שמע את עם ישראל שהם צעקו לה' מתוך כל הצער, הכאב והצרות שהיו להם, אלא כל אחד שמע את הצעקה של השני, זאת אומרת אע"פ שכל אחד בעצמו היה לו צער מהבוקר עד הערב, בכל זאת כל אחד נתן את ליבו להרגיש ולהשתתף בצער של חברו שגם לו היה צער, וגם את זה הקב"ה שמע.

דבר ידוע שהטבע של אדם הוא, שבשעה שטוב לו יש לו ראש לשמוע את השני, להשתתף עם השני, אבל כשבן אדם בצער, או אם יום אחד לא הולך לו, כולם צריכים לסבול, אפילו לעצמו הוא לא יכול, אבל הקב"ה ראה אצל בני ישראל, "וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל" שלא זעקו רק על עצמם, אלא כל אחד צעק גם על השני, עם ישראל הם בדרגה כזאת שאפילו בשעת צער חושבים על השני, זה משהו אחר לגמרי.

מספרים על הרב מטשרנוביל שבאותו יום שאשתו נפטרה הוא דאג מאד שהחבירות שלה ובפרט החבירה שהיתה מאוד קרובה אליה לא תשמענה באופן שהן תצטערנה הרבה מזה, הגם שהוא היה שקוע בצער על פטירת אשתו אבל מה היתה דאגתו - שהשני לא יצטער מידי הרבה, ואיך השני יקבל את הבשורה המרה.

על האמא של ר' שמחה זיסל מקלם מספרים שתמיד נהגה להסתובב בלוויית בין הנשים לאסוף כסף, וגם כשבתה נפטרה היא הסתובבה ואספה כסף, ואמרה "העניים לא צריכים לסבול בגלל שאני אבילה", אף בזמן הצער שלה היא חשבה על האחרים. ובזכות המחשבה על הזולת עם ישראל יצא מארץ מצרים.

~~~~~

מכת דם או מכת דגים?

"והיה דם בכל ארץ מצרים" (ז' - י"ט).

יש שלש שיטות על צורת מכת דם שהיתה במצרים.

הדעת זקנים לבעלי התוס' כתבו שמכת דם היתה רק מראה דם, דהיינו מים שהיו נראים כדם אבל הטעם היה של מים, ועוד מפרש שם שזה היה ממש דם והמצריים היו שותים דם כמו שאר אומות העולם [כמו שמבואר ברש"י על הפסוק (דברים י"ב - כ"ג) "רק חזק לבלתי אכול הדם" שממה שנאמר "חזק" אתה לומד שהיו שטופים בדם לאכלו לפיכך הוצרך לומר חזק דברי רבי יהודה] והמכה למצריים היתה שע"ז ה' עשה נס שהדגים מתו כדי שהמים לא יהיו ראויים לשתיה, דהיינו שלא היה ראוי לשתות המים בגלל הדגים שמתו [ולא בגלל הדם] ולכן מודגש בתורה (ז' - י"ח) "והדגה אשר ביאור תמות".

יוצא לפי זה שבעצם לא היתה מכת דם אלא מכת הבאשה. כך כתוב בדעת זקנים.

אבל בספורנו ובאור החיים הקדוש (ז' - כ"ג) כתבו שבאמת היאור היה מלא דם ממש ומזה הדגים מתו וה' עשה זאת כדי להבדיל בין פעולת ה' לפעולת המכשפים, שפעולת ה' יתברך היתה שינוי בטבע היאור - אשר הוא בפי כל בלתי נפסד - והפך אותו לטבע דם אמיתי עד שמתו בו הדגים, ופעולת החרטומים היה שינוי בדבר נפסד ואולי באחיזת עיניים.

המושב זקנים לבעלי התוס' מסבירים שהמים היו דם לשעה קלה, ממילא מתו הדגים ומיד חזרו ונהפכו למים ולא יכלו לשתות בגלל הדגים שמתו.

יוצא לפי זה שהמים שהיו בבריכות היו ראויים לשתיה כי שם לא היו דגים. ואז קשה, מדוע המצריים לא שתו ממי הבריכות וחייפו לקנות מים מבני ישראל? ויש ליישב שפשוט היו מיליוני מצריים וכל המים שהיו בבריכות לא היה מספיק לכל המצריים.

כתוב בגמ' נדרים (דף נ"א ע"ב), תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר 'דג' שאני טועם אסור בגדולים ומותר בקטנים, 'דגה' שאני טועם אסור בקטנים ומותר בגדולים 'דג דגה' שאני טועם אסור בין בגדולים בין בקטנים... אלא (שמות ז' - כ"א) "והדגה אשר ביאור" מתה, קטנים מתו גדולים לא מתו [הר"ן מסביר, בתמיה והא כיון שהיאור נהפך לדם ודאי מתו (להו) בין גדולים בין קטנים] אלא דגה משמע גדולים ומשמע קטנים ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם.

מבואר מדברי הר"ן שלמד שהדגים מתו משום שבמציאות היה דם, ולכן לא שייך לחלק בין גדול לקטן, אבל לפי הדעת זקנים יש לפרש קושיית הגמ', דכמו שה' עשה נס שמתו הקטנים, למה לא עשה אותו נס לדגים הגדולים.

עיקר השעבוד במצרים הוא השעבוד הרוחני

כשעם ישראל היו במצרים היו להם שתי סוגי שיעבודים, שיעבוד גשמי ושיעבוד רוחני. שיעבוד גשמי - שהיו משועבדים במצרים בעבודת פרך, ושיעבוד רוחני - שהיו במדרגה מאוד נמוכה. בשיעבוד גשמי הם הרגישו את עבודת הפרך, אבל על השעבוד הרוחני לא שמו לב.

אומר **הבית הלוי** שזה הפשט בפסוק פרשת **שמות** (ג' - ז') "כי ידעתי את מכאובם" אני מכיר את הצער שלהם, מה זה "ידעתי"? שהקב"ה אומר אני מכיר את הצער שלהם יותר ממה שהם יודעים בעצמם. הם בעצמם לא מכירים את זה, הם מכירים רק את הצער הגשמי, אבל אני יודע את "מכאובם" האמיתי, לאן הם היו יכולים להגיע, וזה השעבוד הרוחני.

בדרך זה מבאר **רבי מאיר שפירא זצ"ל** [מייסד **הדף היומי**] את חז"ל שמובא **ברש"י** (פרשת **בא** י"א - ב') שהקב"ה נתן הוראה לבני ישראל שיבקשו כלים ותכשיטים מהמצריים, שלא יאמרו "ועבדום וענו אותם" קיים בהם, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא קים בהם.

המפרשים שואלים וכי זו הסיבה שלא יאמרו איפה הרכוש הגדול, הרי עיקר הסיבה כי ה' הבטיח להם?

אומר **רבי מאיר שפירא** שהאמת הוא שהעינוי שהקב"ה התכוון הוא עינוי של שעבוד רוחני, כי אין לך עינוי יותר גדול מזה שאדם ירא שמים נמצא בתוך מדינה טמאה ריקה מרוחניות [שבני ישראל היו במצרים שהיא מדינה שיא הטומאה מכל האומות], אם כן מה הרכוש הגדול שהקב"ה הבטיח כשיצאו ממצרים? הרכוש הגדול זה התורה והרוחניות ואת זה הוא קיים במתן תורה, אבל כדי שלא יאמרו שהיה צריך להיות גם "רכוש גדול" גשמי כמו שהיה שעבוד מצרים גשמי, לכן ביקש הקב"ה שבני ישראל יקחו תכשיטים וכלים וכו'.

הדבר נוגע גם לנו. תמיד בן אדם נמצא בשעבוד רוחני וגשמי. הוא עושה כל חודש חשבון הנפש בגשמיות, האם אני מרוויח כסף או לא, האם נשאר כסף בבנק או לא, אותו דבר צריך ברוחניות, בן אדם צריך לדעת שהוא נמצא בעולם הזה בשביל שעבוד רוחני, זאת אומרת שלחיים יש תפקיד בעולם לקיים תורה ומצוות וכו', ובשביל זה צריך לעשות חשבון הנפש, וכמו שבגשמיות בן אדם לא שוכח לחשוב, וכל הזמן מחפש כל מיני פעולות להוסיף רווח בגשמיות, כך גם ברוחניות בן אדם צריך לחפש איך הוא יכול להתעלות, לכוון בברכות, לכוון בתפילות, לכוון בברכת המזון, להתחזק בקביעות לימוד התורה ולעשות חזרות על מה שלומדים וכו'.

וכך מבאר **מרן החפץ חיים** על הפסוק **במשלי** (ב' - ד') "אם תחפשנה ככסף [כמו בכסף] אז תבין יראת השם".

~~~~~

הלימוד מעשר המכות לחיי היום יום

ביציאת מצרים הקב"ה הביא עשר מכות כדי להכניע את פרעה ואת המצריים כדי שיוציאו את עם ישראל. לכאורה הקב"ה היה יכול לעשות את זה הרבה יותר פשוט. אנו יודעים שאצל סנחריב (**מלכים ב'** י"ט - ל"ה) הקב"ה עשה נס שביללה אחד מיליוני חיילים שמעו שיר מהמלאכים ומתו לטובת עם ישראל היינו חושבים שהקב"ה היה עושה כך במצרים גם, למה צריך את כל האריכות - מכה ועוד מכה?

התשובה היא שבכל מכה הקב"ה בא ללמד אותנו משהו לא רק את הגויים אלא גם אותנו כי כל מכה זה לימוד לדרך החיים, דהיינו, פרעה אמר "לי היאור ואני עשיתיהו" הוא עשה מעצמו עבודה זרה, משה רבנו בא בבוקר לנהר והיה שם פתק גדול "על פי חוק המלכות אסור להתקרב לשפת היאור בין עלות השחר לנץ. פרעה התבייש מאוד כשראה את משה רבינו וצועק עליו לצאת מהשטח, אומר משה רבינו לפרעה "ה' שלחני" - אני בא בשליחות מהרבונו של עולם. איזה בושה! וכן המכות לא היו רק כדי להרוג אותם, אלא כדי לשבור את כל הגאווה שלהם, להראות להם מי הבעלים בעולם, להראות להם לאט לאט שאין עבודה זרה, רצו לשתות מים בזמן מכת דם וזה לא היה אפשרי, ארץ מצרים היה הכוח הכי גדול בעולם, כל הכוח נגמר שאפילו מים לא יכולו לשתות, וכך במכת צפרדע, רצו לאכול לחם, כל לחם הפך לסנדוויץ עם צפרדע בפנים, איזה בושות, רצו ללכת לישון, המיטה היתה מלאה צפרדעים, כתוב **במדרש** שהצפרדעים קרקרו בתוך הבטן שלהם. הצפרדעים בבטן של אחד היו מדברים עם הצפרדעים שהו בבטן של השני, והיו שואלים מתי אנו כבר יוצאים מפה, וענו מתי שכן עמרם יגיד לנו לצאת, זאת אומרת שהמכות לא היה רק הכי תימצא איך להרוג אותם, זה ממש שבר אותם, זה הראה להם מי הבעלים, ומה היה אחרי שמכת דם וצפרדע נגמרו, עוד הפעם פרעה אומר, אנחנו עשינו את הדם ואת הצפרדע, כבר הראו לך ותפסו אותך על הבוקר בנהר, אבל הוא ממשיך בשלו.

זה מלמד אותנו מה זה בן אדם. האדם יכול לראות בחוש שהוא טועה וכולם אומרים שטועה, ולמחרת עושה עוד הפעם אותו טעות. הלימוד בשבילנו שיצר הרע אף פעם לא גומר, פרעה הוא הסמל של היצר הרע, יהודי כל בוקר כשהוא קם צריך לדעת שהיצר הרע מתחיל מחדש, אתמול נצחתי וראיתי שהיצר הרע הוא כלום, לא משנה היום מתחיל מחדש, וככה במשך כל החיים, ואפילו שאנו מתחזקים יותר היצר הרע גם עובד יותר אע"פ כן להמשיך להילחם נגדו.

~~~~~

המכות הכריעו בדיני ממונות

כתוב (ז' - כ"ז) "הנה אנכי נגף את כל גבולך בצפרדעים".

מה זה לשון "גבולך"?

כתוב **במדרש** שהיה ויכוח בין כוש למצרים איפה הגבול. וכשהגיע מכת צפרדע הצפרדעים הגיעו עד הגבול, וזה הכריע את הוויכוח ביניהם, על ידי הצפרדעים היה גם הכרעה בדיני ממונות ביניהם.

ואח"כ בפרשת **בא** (י' - ד') כתוב "הנני מביא מחר ארבה בגבולך" ושוב אומר המדרש שפירוש "גבולך" שהיה וויכוח בין כוש למצרים ובא מכת ארבה להכריע. וצריך להבין, ממה נפשך, אם כבר היה הכרעה במכת צפרדע, למה צריך עוד פעם במכת ארבה?

שמעתי לתרץ, שבין מכת צפרדע למכת ארבה היה מכת ברד, כשהגיעה מכת ברד כתוב בפסוק **בתהילים** (ק"ה - ל"ג) "וישבר עץ גבולם", א"כ יתכן שבאמת אחרי מכת צפרדע עשו סימן בעצים הנטועים, וכשהגיעה מכת ברד נשברו העצים, וכלשון הפסוק "וישבר עץ גבולם" שהגבול נשבר, ואז שוב היה וויכוח, ממילא בארבה היו צריכים עוד פעם סימן.

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה זוז זללה"ה

טבת תשע"ט

.....

דברי מוסר והתעוררות

גליון מס' 179

צמיחת ישראל היה על ידי הגלות

הנה פרשת שמות היא הפרשה הראשונה שהתורה מלמדת אותנו על ירידת יעקב אבינו עם השבטים לגלות מצרים. גלות מצרים זהו לכא' ענין של עונש, בגלות מצרים היה סבל גדול שהמצרים היו רוצים להשכיח את שם ישראל ממש על ידי העבודת פרך, כדאיתא במדרש שהיה מצבם נורא עד כדי כך שהקב"ה היה צריך לנהוג הנהגה מיוחדת של מעשה נס שגדלו התינוקות מתחת לאדמה, וכשהגדילו יצאו מהאדמה כמו שיוצאים זריעה של פירות, כי רצונם של המצרים היה לכלות לגמרי שם ישראל רחמנא ליצלן, וכך זה בכל הפרשיות של ירידת יציאת מצרים.

ובאה ההפטרה של פרשת שמות לפרש וללמד לנו שירידה זו לא היתה ירידה של עונש, זה לא ירידה של צרות, זה לא ירידה שהקב"ה מרחיק אותנו ממנו, אלא הבאים ישרש יעקב, אלו הבאים בשבעים נפש ירדו אבותינו למצרים, אותם השבעים נפש זה היה השורש של יעקב אבינו אשר מכחו זכו הכלל ישראל אח"כ לצאת ממצרים בששים ריבוא, וכתוב יציץ ופרח ישראל, והיינו שהירידה לגלות מצרים זה היה ההתחלה, כי כך הנהגת הקב"ה שעל ידי זה יציץ ופרח ישראל כמו שעץ מוציא פרח של פירות ואחרי כן הפרח מתייבש וממנו עולה וגודל פרי כך היתה ירידת הכלל ישראל למצרים שזה היה התחלת הגאולה, "ומלאו פני תבל תנובה" תנובה היינו הדברים הכי טובים והכי מועילים להקים את הגוף, כך היה ירידת יציאת מצרים שמלאו פני תבל תנובה, רש"י מפרש שם באריכות דברים, אבל אין לי כאן את לשונו ואיני זוכרו בע"פ, אולם די גם בדברי הפסוק עצמו.

זהו סוד קיומו של הכלל ישראל בתוך חשכת הגלות – הבאים ישרש יעקב

זה בא ללמדנו שהכלל ישראל צריך לדעת שבנים אתם לה' אלקיכם, כמו שבן לא יכול להיות מרוחק מהאבא, והאבא מחפש תמיד לקרב את בנו בכל מיני דרכים, כך צריכים להבין שזוהו התועלת הגדולה של גלות ירידת מצרים. וממילא צריכים לדעת באמונה שלמה שכל הנהגה של הקב"ה באיזה מצבים שיהיו, מה צריכים לראות, לחפש ולהתבונן!! צריכים לחפש ולהתבונן על ההצלה של הכלל ישראל שתבוא מזה.

בתקופה שלנו במצבים כאלו שכל אומות העולם נגדנו, כל אומות העולם לרבות אפי' אלו שאומרים מפעם לפעם איזה מילה טובה הם ג"כ נגדנו, עלינו לדעת שכל המצב של העולם כולו זה רק כדי שהכלל ישראל יראה את השבט שהקב"ה מייסר את כולם והכלל ישראל בחסדו יתברך נשאר קיים.

מזה גופא יכולים לראות את התקוה הגדולה ואת הנסים הגדולים שהקב"ה עושה עם הכלל ישראל, הרי אנחנו מסובבים ממש מכל הכיוונים ומכל הרוחות באומות שרוצים ח"ו לכלותינו רחמנא ליצלן, פראיים ורוצחים, והשכל לא יכול לתפוס איך יש לנו ב"ה קיום באותם המצבים, ומהי התשובה? התשובה היא מה שכתוב בפסוק "הבאים ישרש יעקב - הקב"ה נותן שרשים אצל יעקב אבינו דהיינו אצל הכלל ישראל ומזה יציץ ופרח ישראל, וצריכים לדעת ולהבין ולראות בחוש את היציץ ופרח ישראל, וזהו הקשר שיש בין ההפטרה לפרשת שמות, שאפילו בזמן שכבר התחיל ירידת הגלות שם צריכים לראות ולהבין בחוש שיוציץ ופרח ישראל.

ואמונתך בלילות – גם בלילה כשהכל חשוך עלינו להאמין

כתוב בפסוק להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות, ופירש רש"י בבוקר היינו בזמן הגאולה שאז רואים בחוש את חסדך, אבל ואמונתך בלילות, בזמן הלילה - בזמן הגלות שם לא כולם יכולים לראות את זה, שם צריכים כבר להגיע לאמונתך בלילות, שם צריכים להגיע לידי אמונה והכרה בהנהגת הקב"ה, שם צריכים את מעלת הביטחון ומעלת האמונה - ואמונתך בלילות. וזהו מה שכתוב יציץ ופרח ישראל.

איך הכלל ישראל החזיקו כל כך מעמד בגלות מצרים, מביא המדרש שהיו מתכנסים ביחד, ויש גירסא שהיו מתכנסים ביחד בשבתות והיו איתם מגילות מגילות שקיבלו מהאבות הק', ומה היה כתוב שם? היו לומדים ומתעמקים בזה שהקב"ה יקיים את ההבטחה לכלל ישראל שיבוא בקרוב מושיען של ישראל. ואצלנו ג"כ מעשי אבות סימן לבנים, וא"כ אותו המעשי אבות שהיו מתכנסים עם המגילות האלו שחיו ולמדו את זה שהקב"ה יקיים את ההבטחה להוציא את הכלל ישראל מגלות לגאולה, גם אנחנו צריכים לעשות את זה, על ידי מה? על ידי לימוד המוסר, ע"י לימוד חשבונות בשער הבטחון בחובת הלבבות, בשער ההכנעה, זה מה שמוטל עלינו.

בפרשיות אלו של יציאת מצרים יש להתחזק באופן מיוחד בזה, כי כל ענין יציאת מצרים זהו יסוד האמונה, וכמעט כל המצוות הם זכר ליציאת מצרים, צריכים לחיות עם אותו האמונה במה שראו את הנפלאות ואת הנסים ביציאת מצרים.

על ידי שנחפש להגיע ולהרגיש בחוש את הלהגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות, ז"א שנחזק את האמונה, נחזק את הבטחון, ואת המגילות שהתאספו במצרים וקראום ביחד נקיים אנחנו את זה ע"י לימוד המוסר וע"י לימוד התורה, א"כ בודאי שהקב"ה יגאלנו במהרה בימינו אמן.

[מתוך משא רבינו בסוף זמן חורף תשס"ד בישיבת בית מדרש עליון. מכתבי הרה"ג ר' ישראל כהן שליט"א].

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

לאזר המאיר - ליא"צ מרן המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל נלב"ע כ"ט טבת תשמ"ט

רבינו הגדול [רבי מאיר חדש], היה מהיחידים שראו ושמעו.
והיה קרוב לאותם דורות שהבינו מה זה 'מוסר'.
שהבינו, שבלא מוסר אי אפשר להיות,
ואי אפשר להחזיק מעמד...
כי מוסר הוא היסוד שמעמיד את כל התורה.

אמרי דעת ח"ב, עמ' שיד

היתה זו שעת החלפת משמרות בהיכלה של ישיבת חברון.

המשגיח הישיש רבי לייב חסמן, נסתלק לבית עולמו, ביום י"א במרחשון תרצ"ו. שקע אורו של ה'אזר יהל', ותחתיו נתמנה רבי מאיר חדש למנהלה הרוחני של הישיבה הקדושה עתיקת היומין.

המשגיח רבי מאיר, נחשב לנושא כליו של 'הסבא' ומתלמידיו המובהקים, והיה זה אך טבעי שהוא ישמש בתפקידו הרם. אולם החשש ניקר בלבבות, תחת "משגיחים" ישישים שהקרינו מרוחם על הישיבה עד הנה, הנה עתה הורם מעם, משגיח צעיר לימים שעדיין לא מלאו לו ארבעים שנה.

רבינו היה אז מצעירי התלמידים ואף עדיין לא חלפה שנה מבואו לישיבה, אולם כבר נחשב מבני העליה שבה ומעמדו איתן גם בקרב למדני הישיבה. והוא - בצוותא חדא עם חבריו בני העליה שבישיבה - פעלו לחזק את מעמדו ולהרחיב את השפעתו של המשגיח הצעיר בקרב בני הישיבה.

וכך נמצא ברשימת קבלותיו - אותם היה קיבל יחד עם קבוצה מחבריו בישיבה: **"כל אחד יחזור על השיחה המוסרית של הרב מאיר שליט"א תיכף אחר השיחה ברבים, ויקהיל קהילות למען הפץ רוח וענין השיחה"**.

על השפעתו של המשגיח רבי מאיר, העיד רבינו: **"ממורי ורבי המשגיח רבי מאיר חדש, שהיה אז בשנים הראשונות שנכנס כמשגיח בישיבה, היתה לי הרבה תועלת. הוא היה דולה ומשקה מתורת רבו הגדול הסבא רבי נתן צבי, וניהג בחכמה גדולה את הנהגתו עם בחורי הישיבה"**.

בית מופקר לכל

אהבתו של המשגיח לבני הישיבה, באה לידי ביטוי לא רק בהשפעתו ומסירותו הרוחנית - אלא גם בחלק הגשמי, כאשר המשגיח עם הרבנית, היו כאב ואם לבני הישיבה. ביתם היה מופקר ממש לכל תלמידי הישיבה, עד כדי כך הצליחו להחדיר בקרב בני הישיבה את התחושה הזו, שביתם הוא ביתם של כל בני הישיבה - כבני משפחה אחת - עד שהיו בני הישיבה נכנסים לבית, פותחים את המקרר ונוטלים מה שרוצים...

רבינו כדוגמא וכהוכחה

המשגיח רבי מאיר, הדגיש בפני בני הישיבה את הנחיצות וההכרח בלימוד המוסר. במשאו שנשא בהיכל ישיבת חברון, במלאות שנה לפטירת המשגיח (ערב ר"ח שבט תש"נ), אמר רבינו: **"עדיין חרוט היטב בזכרוני איך שרבינו זצ"ל היה משנן את דברי הגמרא במסכת שבת (לא ע"א): 'אמר ריש לקיש, מאי דכתיב 'והיה אמונת עתיד'... 'אמונת' זה סדר זרעים... ואפילו הכי - 'יראת ה' היא אוצרו'... משל לאדם שאמר לשלוחו, העלה לי כור חיטין לעלייה. הלך והעלה לו. אמר לו, עירבת לי בהן קב חומטון? אמר לו, לאו. אמר לו, מוטב אם לא העלית'ה'. והיה המשגיח אומר: ה'קב חומטין' הוא לימוד המוסר, שהוא המיישר את כל אורחותיו של האדם!"**

אך לא רק ל'קב חומטין' דאג רבי מאיר. הוא דאג בעיקר לרומם את בני הישיבה, ולטעת בהם השגות גבוהות בלימוד התורה - הן באופן כללי, והן באופן פרטי עם כל תלמיד ותלמיד לפי דרכו, טבעו וכשרונותיו. המשגיח ישב עם רבינו ויחד עמו בנה תכנית מפורטת ללימוד ולסיים את הש"ס - תכנית שרבינו עמד בה.

לימים, כאשר ביקש רבי מאיר להשפיע על תלמידו הגאון רבי דוד כהן שליט"א ללמוד ולסיים את הש"ס, הביא כדוגמא את רבינו כהוכחה, שאף בחור צעיר יכול לעמוד במשימה, אם אך ירצה ועל פי תכנית מסודרת וברורה.

"בתקופה שלנו נשכח מהו 'משגיח'"

נטיעת הרוממות בלימוד ושקידת התורה מתוך שאיפות להספיק ולדעת עוד ועוד - הדגיש רבינו בהספדו על רבו המשגיח - היתה עיקר מלאכתו של המשגיח רבי מאיר. ובניגוד למקובל כי תפקיד המשגיח הוא בפיקוח ובהכוונת התלמידים בתחום של יראת שמים ומידות, אין הנחה זו נכונה, אדרבה, על ידי מוסרו של רבי מאיר גדלו בני הישיבה לא רק במוסר - אלא גם ובעיקר בתורה!

הנחה מוטעית זו מבוססת על כך ש"בתקופה שלנו נשכח מהו 'משגיח'!" - כי יראת שמים אינה אך מטרה כשלעצמה, אלא היא היא הבנין לאוצר התורה!

והוכיח זאת רבינו מהמציאות: "כך ראינו בדור הקודם, שמקומות התורה נבנו על ידי המשגיחים! הישיבה בקלם נבנתה על ידי הסבא מקלם, הישיבה בסלבודקה נוסדה ועוצבה על ידי הסבא מסלבודקה, וישיבת מיר התרוממה על ידי רבי ירוחם..." - וכל זה משום ש"על ידי השפעת היראה מתקיימת התורה!"

ברם - הדגיש רבינו - השפעת יראה שכזו שתביא לצמיחת גדולי תורה, נצרכת דוקא באמצעות אחד שיש לו קבלה מרביתו מדור דור!

והמשגיח רבי מאיר - ציין - "היה מאלו שהיה להם קבלה מרביתיהם, מדור דור עד משה רבינו!" אך דא עקא, תינה רבינו בצער - "הכל נפסק... בדורנו אין אנו זוכים לראות את ה'זרח השמש'... אוי, כמה זקוקים אנו ל'יחיד הגדול' שיגדל, וכמה אנו זקוקים לכאלו שבכוחם לגדל את יחיד הדור - ואין!" "החלל גדול..." - ביכה רבינו את האבידה.

"כמה הייתם נעוצים על ידו"

באחת השנים, ביום השנה לפטירת הסבא מסלבודקה, נשא המשגיח רבי מאיר דברים לזכרו באחד מהיכלי התורה בבני ברק. ורבינו, כתלמידו משכבר הימים, הגיע גם הוא לשמוע את דבריו.

בתום השיחה, כאשר ניגש אליו רבינו, שמח המשגיח לקראתו שמחה רבה, ואמר לו בהתפעלות: "רבי מיכל יהודה, הנה זכיתם להיות מרביץ תורה לתלמידים רבים, מאות ואלפים... אה! זכיתם להיות רבי של כלל ישראל, אין ערוך לזכותכם...".

ורבינו, נחרד לשבחים המפליגים היוצאים מפיו של מורו ורבו, והגיב בהתבטלות: "מורי ורבי, הנני תלמיד של המשגיח, ולא לי כל הכבוד הזה...". אך המשגיח רבי מאיר לא ויתר, ואמר - אספר לכם סיפור:

מעשה בגאון אחד ששימש כרב בעיירה קטנה, בסביבה של אנשים פשוטים ונבערים, ומאוד חסרה לו האווירה של תורה כפי דרגתו. ועל כן, כאשר הוצעה לו משרת משגיח באחת הישיבות, עזב את הרבנות וקיבל משרה זו. ברם, במשך הימים עשה חשבון בנפשו, כי בשמשו כרב בעיירה הקטנה, היה זמנו בידו לעסוק בתורה כחפצו ללא הפרעות כמעט, ואילו כעת, עול הרבים מוטל עליו, והעיסוק עם הבחורים, בהשגחה עליהם והטיפול בבעיותיהם הרוחניות והגשמיות, נוטלות את כל זמנו, וכמעט ולא נותר בידו זמן לעסוק בתורה. ועל כן שקל לעזוב את משרתו זו ולחזור לרבנות כמקדם.

בטרם יעשה צעד זה, נסע לשאול בעצת החפץ חיים, שענה לו במשל: סנדלר, המייצר נעליים לפי הזמנה, מוכר כל זוג בשלושה רובלים, ואילו נעליים המיוצרות במפעל, נמכרות ברובל אחד. ולכאורה, הסנדלר צריך להיות עשיר פי שלושה מאשר בעל המפעל? אלא בשעה שהסנדלר מספיק לייצר זוג נעליים אחד, מספיק המפעל לייצר אלפי זוגות נעליים - אמנם בעל המפעל מרוויח על כל זוג שלוש מאשר הסנדלר, אבל בהצטרפות רבבות זוגות הנעליים שמוכר, רווחיו עשרת מונים מאשר הסנדלר!

אמר לו החפץ חיים: אמנם כן, אם תשוב לעיירה ותלמד כל היום לעצמך, הרי ודאי שתרוויח לעלייתך האישית הרבה מאוד - אבל רק לעצמך אתה, איש בודד ויחיד! אבל כשאתה בשיבה ומביא תועלת לרבים, הרי שאתה "מייצר" נשמות רבות, מעמידם ומקימם בתורה וביראת שמים, והרווח הכללי הוא עשרת מונים!

"כן אתם" - סיכם המשגיח את דבריו - "הלא אין ערוך ושיעור לזכותכם העצומה!".

*

לאחר פטירת המשגיח, עלה רבינו לנחם את בני משפחתו, ובטרם צאתו, פנה לחדר בו ישבה הרבנית, ועמד על הפתח כדי לנחמה. וכשאמרו לרבנית כי העומד בפתח הוא רבינו, מיד הגיבה: "אה... ה'וולוז'ינער'... אני זוכרת היטב איך היו מזכירים את שמכם כאן בבית בהערכה ובהערצה וחיבה... כמה הייתם נעוצים על ידו...".

"הלואי ותמיד היינו תלמידים"

רבי ברוך מרדכי אזרחי, מסר בשם חמיו המשגיח רבי מאיר חדש, כי מעולם לא ראה 'תלמיד' המבקש לקבל מכל רבותיו ושותה בצמא את דבריהם - כמו רבינו!

לימים ייחד רבינו דברים על החשיבות הרבה למעלת "תלמיד" שומע ומקבל, ועל השפעתם לעתיד. בשיחה שהשמיע בפתיחת הזמן בישיבה אמר: "...אם מתרגל להיות שומע, לקבל, ללמוד מפי רב, בצעירותו-בבחרותו, בשעה שלומד בישיבה, ורבותיו נותנים בפניו את כל הדברים הטובים לתורה ולקנין המעלות, אז יוכל ללמוד ולהוסיף מעצמו. אך אם בצעירותו חסר לו היסוד של להיות 'שומע', הרי הוא כלי ריק שאינו מקבל! ואין לחשוב שלאחר זמן עוד יספיק לקבל, כי לאחר שלא היטה אוזן בילדותו, הרי אף אם יתעורר בשנים מאוחרות יותר לקבל, שוב אין מספיק בידו!

חבריו מאותם הימים מעידים בו, כי ה'וולוז'ינער' התייחד והתבלט בקרב בני הישיבה בכך שחיפש לשמוע מכולם, והקפיד להכנס לכל השיעורים והשיחות, ושתה בצמא את דבריהם. למרות שבאותה תקופה בישיבת חברון היה הדגש על הלימוד העצמי ולא על השיעורים - שיעורים יומיים לא נמסרו כלל, ואף השיעורים כלליים, לא תפסו מקום מרכזי בחיי הישיבה.

אף הוא עצמו ציין: "בימים אשר למדתי בישיבת חברון, הייתי נכנס לכל השיעורים והשיחות שהיו נמסרים בישיבה!"

השתתפותו בשיעורים ובישיחות היתה מתוך רצון ושאיפה אמיתיים ללמוד ולקבל עוד ועוד תורה ויראה - ולפיכך היה חוזר על השיעורים ומשננם, כפי שסיפר פעם לנכדו: **"בחברון חזרו על עיקר השיעור"**. ומתוך כך היה תוכן השיעורים חקוק בזכרונו עד סוף ימיו. רבינו העלה בזכרונו את השיעור כללי הראשון שמסר רבי משה חברוני בשנת תרצ"ו. אף שהיה אז רבי משה אברך צעיר כבן שלושים, נכנס רבינו לשיעורו והאזין לו ברוב קשב עד שזכר את תוכנו - במסכת קידושין בענין 'גאולת קרובים' - גם כחלוף עשרות שנים!

באחת הפעמים שביקש רבינו לתאר איזה מאורע מימי לימודו בישיבת חברון התבטא: "נשאר בזכרוני מזמן שלמדתי בישיבה בתורת תלמיד... - ומיניה וביה הוסיף כבמוסגר, מרחשי לבו: **"והלואי ותמיד היינו תלמידים..."**.

וכאשר נשא רבינו דברי מספד בהיכל ישיבת חברון, במלואת שנה לפטירת רבו המשגיח רבי מאיר חדש, פתח ואמר:

"...הטילו עלי תפקיד גדול, ודומה הוא לי שזה כמו שרוצים שאלבש בגד הגדול עלי יותר מכפי מדתי".

ומכל מקום - הבהיר את סיבת הסכמתו לעמוד ולדבר במעמד זה, משום **"שאין בידי לסרב ולהיות כפוי טובה לישיבה הקדושה שהיא הבאר אשר ממנו שתיתי מים חיים... ואין אפשר לסרב ולהיות כפוי טובה! וכן חייב אני הכרת טובה לרבי הגדול זכר צדיק לברכה..."**

הוראות והדרכות

ה'שטייגן' משיחה בלימוד

שמו של ה'וולדזינער' התפשט בין בני הישיבה והפך למושג. כל אשר ביקש לבחון את חידושו אם הוא ישר ונכון, פנה אליו ללכך את לימודו. משרבו הפונים - אף במהלך סדרי הישיבה, חש רבינו כי הדבר מפריע ומטרידו מלימודו שלו ופוגע בעלייתו הרוחנית, וחשב כי אולי מוטב שילמד לכל הפחות סדר אחד מסדרי הישיבה באחד מבתי הכנסת שבסביבה, בו יוכל לשקוד על לימודו ברציפות וללא הפרעות.

אך רבינו לא עשה שום צעד מבלי להתייעץ עם רבותיו, וכששטח רעיון זה בפני המשגיח רבי מאיר חדש, אמר לו המשגיח: "אתה נשאר בישיבה! בזה שהגך מדבר בלימוד עם חבריך, אינך מפסיד בכך כלום! זהו ה'שטייגן' הגדול ביותר שיכול להיות! ואף שבמבט עכשווי לכאורה לא נראה הדבר כן, דע לך, כי בכך הנך רק מתעלה!".

לימים שח רבינו לרבי משה מרדכי חדש, כי בשעתו לא הבין את דברי המשגיח - אף כי עשה כדבריו. ברם, בחלוף השנים, הוא חש ומרגיש איזו הכרת טובה חב הוא למשגיח. כיום הוא מבין כמה הוסיפה והועילה לו השיחה בלימוד עם חבריו, וכמה 'שטייגן' עשה מכך!

"אוהב את הבריות - ומקרבן לתורה"

כשנפטר ר' יעקב צבי מנדלסקי מגבעתיים סיון תשנ"ה סיפר רבינו כי בחברון היתה קבוצה שלמה של בחורים ובתים הנ"ל שהגיעו מהסתדרות החרדים תלמידי הרב פילץ, והיה רבינו מקרב אותם ומדבר על לבם שישארו בישיבה, ולפני בין הזמנים דיבר עמו איך להתנהג עם ההורים ואיך לדבר עמם שישכימו שישאר ללמוד בישיבה. והיה גם מדבר רבינו עם המשגיח רבי מאיר, ואמר רבינו לרבי מאיר שצריך לדעת על כל בחור את הרקע שלו בבית, ואת הנסיגות של כל אחד מהתנגדות ההורים שימשיך לימודיו בישיבה כדי לדעת את הכלים הראויים לתת לנו לעמוד בנסיגות אלו. (משימות הגר"ב קורלנסקי זצ"ל).

המשגיח רבי מאיר, ידע בטבעו והכיר בעינו החדה בטיבו של רבינו ובכשרונותיו להדריך את צעירי בני הישיבה בפסיעותיהם הראשונות בעולמה של תורה. אף חזה בעינו כי צפוי הוא להרביץ תורה בישראל ולהעמיד תלמידים למופת. ובשיחותיו עמו היה משלב הדרכות לדרך הנהגה הרצויה עם התלמידים - הדרכות בהן השתמש רבינו לימים גם בהנהגתו עם תלמידיו.

בין הדברים שאמר לו: צריך לדעת על כל בחור את הרקע ממנו בא, כדי שיוכלו לדעת מהי הדרך הטובה ביותר לקרבו. והוסיף והדגיש לו: "לקרב בחור צעיר אינו גזול זמן, מילה אחת טובה - מכה שרשים לדורי דורות!".

עד כמה גדולה מעלת הקירוב והארת הפנים לזולת, ובנוסף על הזכויות הגדולות שהאדם קונה לו לעצמו מכך, הביא לו המשגיח ראייה מן התורה: מהיכן זכה יוסף למלכות? הלא רק מתוך שהאיר פניו לשר המושקים ושר האופים בהיותו בבית הסוהר, ששאלם "מדוע פניכם רעים היום!" וכתוצאה משאלת שלום זו סיפרו לו את חלומותיהם, וכך הגיע לפתור את חלום פרעה ולהיות אב לפרעה ולמושל בכל ארץ מצרים! רואים מכאן - אמר לו המשגיח - שאפילו לגוים צריך להאיר פנים, ועל אחת כמה וכמה לחבר וידיד!

עוד אמר לו, כי "לצעירים יש חוש ריח להרגיש את מידת הקרבה של המלמד אליהם, האם אוהבם אהבת אמת או לא! - וכשאוהבים אותם באמת אם מוכנים לקבל, ואם ההוראות הנאמרות להם לא באות מלב אוהב, הם לא 'מקבלים' ומתקשים לציית ולקיים". כמו כן הוסיף ואמר, כי התלמידים גם מרגישים אם המחנך נמצא בדרגה של הדברים שהוא דורש ונואם לפניהם.

וציין רבינו, כי במורו ורבו המשגיח, היתה מידה זו בולטת ביותר: "אצל רבינו המשגיח זכרוננו לברכה, עדים אנו - כל אשר ראה את הנהגתו - שכל מעשיו וכל דרכיו היו תואמים את כל דיבוריו! כמו גם כל תביעותיו אשר תבע ותדרש מתלמידיו בתורה וביראת שמים!

שח רבינו: היה רבי לייב דורש מן התלמידים להביט לתוכי תוכם, לבחון את זכות מעשיהם אם הם נעשים מתוך אמת ויושר.

באחד הלילות התקיימה שמחת נישואין של אחד מבני הישיבה החשובים, והיכל בית המדרש התרוקן מלומדיו. רק רבינו נותר ללמוד בהיכל הישיבה, מתנועע על גבי הגמרא וגורם תלמודו בשקידה. לפתע נכנס רבי לייב לבית המדרש, עיניו סוקרות ומשוטטות על פני בית המדרש הריק, מביט אנה ואנה, וכשקלט את רבינו היושב בפניו ולומד, הרי הוא מטיל לעברו שאלה נוקבת: "אילו היה אחיך מתחתן היום, האם גם אז היית ממשיך לשבת וללמוד?...!" - ומבלי להמתין לתשובה, פנה לאחוריו ויצא מבית המדרש.

לא היתה זו הוראה או הערה, גם לא הבעת דעה אם אכן עדיף לשבת וללמוד או לצאת לשמוח בשמחת החבר מהישיבה - אלא רק פתח למחשבה ולהתבוננות נוקבת עד לנקודת האמת!

בהבינו את מטרת הערתו זו של רבי לייב, לא חש רבינו כל סתירה, כאשר בחלוף חודשים אחדים, התקיימה שמחת נישואין של הבחור שמחה פינס - מהבחורים היותר חשובים בישיבה, שלמרות היות רבינו צעיר לימים, היה מקרבו ולומד עמו בחברותא.

בני הישיבה המבוגרים שידעו על הקשר החם שהיה לרבינו עם החתן, העירו את אזנו כי מן הראוי שישע לחתונה, שהתקיימה בחיפה. רבינו שסבר וקיבל, יצא בשעות אחר הצהריים המוקדמות מבית המדרש כדי להתכונן לנסיעה שארכה באותם ימים שעות ארוכות. בדרכו לחדרו, נתקל במשגיח רבי מאיר חדש שנתן בו את עיניו ושאלו: "לאן?". לתשובת רבינו, הגיב רבי מאיר קצרות: "כלי-זמרים וועט ניט פעהלען דארטען" - מנגנים לא יחסרו שם...

ורבינו סבר וקיבל, ומבלי להרהר שב למקומו והתיישב ללמוד. רבינו - בהיותו מחונן במידת דגושה של 'מקבל', אף לא חש כלל תחושת החמצה, ולא אכזבה או מרירות - ואדרבה: "עד היום אני חש הכרת הטוב על החינוך הזה שנתן לי!"

וכך אמר רבינו (בשנת תשס"ב), בדברים שנשא בהיכל ישיבת עטרת ישראל: "כך ראינו אצל רבינו [רבי מאיר חדש], על אף שעמד על גבינו ותבע בלשון חריפה, עם כל זה הוסיפו התלמידים אהבה על אהבה, זוהי דמות רב, של 'עשה לך רב'..."

דברי אמת

מאמרי היוזק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מחן הגר"ד יפה זצוק"ל

גיליון מס' 115 ■ שמות

מתוך הספר 'במחיצתו של בן המלך' שמח בחלקו אם מעט ואם הרבה

'רצה באשר ירצה יוצרך, שמח בחלקו אם מעט ואם הרבה. והתחנן לפניו תמיד להטות לבבך לעדותי' (אורחות חיים להרא"ש - יום רביעי)

מי שיודע שאינו תושב העולם הזה, מבין שלא כדאי לו לעשות עסק גדול מדברים חולפים. אדם כזה מקבל ברצון את אשר רוצה עבורו יוצרו, וכל בקשתו ותחנוניו תמיד לפני הבורא הוא להטות לבבו לעדותיו.

בצעירותו כתב להוריו: 'ב"ה על כל חסדיו... הרבה שלוחים למקום ובעז"ה נסתדר'.

צריכים לזכור שהכול לטובה, וגם הייסורי, ורק ה' שברא את העולם יודע מה טוב לאדם ומה לא. אע"פ שאין האדם יודע ומבין שזוהי טובתו - אפשר לסמוך על מי שברא את כל הבריאה הענקית, שהוא יודע מה טוב לאדם ומה לא!

'האדם רגיל לחשוב רק על העולם החולף, אבל הבורא היודע כי העיקר הוא העולם הנצחי, חושב גם, ובעיקר, מה טוב לו לאדם בעולם הנצחי'.

בשנים האחרונות נצרך אבא לפעמים לפנות לרופאים. שמענו מכמה רופאים ששאלו אותו מה שלומם, והשיב 'ברוך ה' מצוין'. גם כשהזכירו ושאלו אותו שוב האם כואב לו משהו, השיב שלא. רק כשהוסיפו לחקור מהי הסיבה שבגללה טרח והגיע אליהם, ענה להם כי 'אומרים שיכול להיות טוב ובריא יותר'...

באחד הפעמים שהגיע לחדר המיון, שאל אותו הרופא האחראי 'מה שלומך, כהרגלו השיב 'ב"ה מצוין'. הרופא שהופתע הגיב כי זו פעם ראשונה שהוא שומע תשובה זו מאדם שפונה לחדר מיון. אך, כאמור, כיון שחי בהרגשה שהכל כאן ארעי וחולף, לא עשה ענין ממכאובים וממחשבים. הכל כאן זמני! אנו עסוקים בשליחות גדולה ומחייבת הרבה יותר!

חיים של הכרה פנימית של השליחות הנעלה שלנו הם מרוממים מאוד, ומביאים את האדם לדרגות גבוהות, וכל אחד בעבודת עקבית יכול להרגיל עצמו לרצות לעשות את מה שהקב"ה מבקש ממנו, ולהגיע למעלות עליונות!

איזהו עשיר השמח בחלקו - מידת 'השמח בחלקו' שלו היתה הפלא ופלא, אלו שחיו איתו בביתו ובסביבתו וכן בכל מקום שהלך, הקרינו ממנו 'אדם שטוב לו' ומלא שמחת חיים, שמח שכל רגע אפשר ללמוד ואפשר להתפלל ובכל המועת לעת יכול לקיים את תפקידו בעולמו 'ועתה ישראל מה ה' אלוךך שואל מעימך', חובת האדם תמיד היא לחשוב ולהתבונן מה ה' שואל ממנו עכשיו, יסוד זה אבא זצ"ל חי כל ימיו והשתדל ללמוד לתלמידיו.

נהנתי שהגאון ר' בן ציון קוק הספידו, ואמר שאבא ניפץ את דברי האומרים שלימוד המוסר מעציב את האדם, והוא שכל ימיו דבק במוסר, ונראה שלא היה בדור זה מי שדבק במוסר כמוהו, וכל רואיו ראו והעידו שאיש מאושר הוא וקרן אור פניו.

שמעתי אברך שהתלונן בפניו שבים הקודם היו לו הפרעות רבות, בבוקר הוא הלך לברית של קרוב, בצהרים היה בלוויה, ובערב אשתו לא הרגישה טוב והייתה צריכה עזרה. אבא השיב לו שאנו לומדים לא רק מפני שאנו רוצים אלא בעיקר מפני שה' ציוה, כל רגע תפקיד האדם 'ועתה ישראל מה ה' אלוךך שואל מעימך' כשה' רוצה שנלמד או נתפלל אנו לומדים ומתפללים, וכשה' רוצה שנלך לברית או חלילה ללוויה אנו עושים רצונו, וכן כשרצונו שנעזור בבית אנו עוזרים, וכל רגע שזוכים לעשות את רצון הבורא יתברך, זה האושר הגדול שלנו.

כששאלו את אבא מניין הוא שואב את השמחה התמידית שלו הוא השיב: יש לנו כל הזמן אפשרות ללמוד תורה לקיים מצוות ולהדבק בה' ולזכות לאושר לנצח נצחים, האם יש משהו יותר מושמח מזה! ואם יש דברים שלא הולכים כמו שאנחנו רוצים, כשנזכור שמי שמנהל את העולם הוא הבורא יתברך בחכמתו האין סופית ובאהבתו הרבה אלינו, וברצונו להיטיב לנו בלי גבול, וכשיש קצת ייסורים גם הם כדאיים לנו כדי שנגיע שלמים יותר למעלה. הם מנקים את העוונות שלנו. כשה' שולח ייסורים כדאי לקבל אותם באהבה. גם כשהדברים לא כמו שאנו רוצים נזכור 'כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד'.

הירושה שנחלנו מיוסף – להשאיר צדיק בכל המצבים

ויהי כל נפש יצאי ירך יעקב שבעים נפש ויוסף היה במוצרים (א, ה) "ויוסף היה במוצרים" – וכי מזה בא זה ללמדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במוצרים, אלא להודיעך צדקתו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במוצרים ונעשה מלך ועומד בצדקו" (רש"י בשם הספרי).

בדברי הספרי הללו ישנו לקח נפלא. מחד, ידועים דברי הרמב"ם בהלכות דעות (פרק ו' הלכה א') ש"דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמוד ממועשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך, כדי שלא ילמוד ממועשיהם".

בהמשך מפליג הרמב"ם בסכנה הגדולה שישנה בקירבה לרשעים ואומד, ש"אם היו כל המדינות נוהגים בדרך לא טובה..., ישב לבדו יחידי, כעניין שנאמר 'ישב בדד וידום'".

רבינו בחיי כותב, שהסיבה שאבות העולם והנביאים והרבה מגדולי הצדיקים היו רועי צאן, הייתה כדי להתרחק ממקום ישוב ולהינצל עי"ז מעבירות ידועות כלשה"ר, רכילות, אונאת דברים, שקר, גאווה, גזל.

מאידך, עפ"י דבר הספרי, התורה העידה על יוסף שלמרות עשרות השנים שהיה במוצרים, כאשר בחלקן אף היה מלך – הוא נשאר בצדקתו, ללא שום שינוי ממה שהיה בזמן שחסה בצילו של אביו.

בראש וראשונה יש בכך כדי לפתוח בפנינו צוהר לגדלותו העצומה של יוסף, שלמרות שבעל כורחו הוצרך לשהות את רוב שנות חייו בחברתם הרעה של המוצרים (בארץ מלאה בתועבות ובכוחות טומאה), לא נפגמה צדקותו וקדושתו כמלא הנימה.

הבה נתבונן: על דברי הכתוב (בראשית לז, ג) 'וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו' – אומר המדרש (בראשית רבה פד, ח), שכל מה שלמד יעקב אצל שם ועבר הוא מסר ליוסף. הרמב"ן (שם) מוסיף ומבאר, "שיעקב מסר ליוסף חכמות וסתרי תורה, ומצאו משיכיל ובעל סוד בהם כאלו היה זקן ורב ימים". עוד אומר הרמב"ן שם, שיוסף היה מצוי עם יעקב תמיד לשמושו.

והנה, בעודו נער כשהוא בשיא פריחתו, נלקח יוסף מבית אביו- מהבית שבו קיבל את כל תורתו של שם ועבר, ונמכר למוצרים, ומאז התגורר במשך רוב שנותיו בארץ מוצרים "אשר הייתה מלאה גילולים ושם תוקף הטומאה" (לשון האור החיים הקדוש), כשהוא מוקף יומם ולילה בעובדי אלילים – הניתן לשער את עוצם ההבדל בין התנאים הרוחניים שהיו ליעקב כשהיה בבית אביו לבין אלו שהיו לו לאחר שנמכר למוצרים?

ואף על פי כן העידה עליו התורה: "הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במוצרים ונעשה מלך ועומד בצדקו" – ללא שום שינוי כללי!

כוחות אדירים אלו, להשאיר צדיק בכל המצבים, ירשנו מיוסף הצדיק, ועלינו לנצלם בדבועי. זה מחייב אותנו להתחזק גם בזמני רפיון, או כשנלקעים למקומות שהאירה שם אינה מסייעת להתעלות בתורה ויראת שמים. (לעבדך באמת)

לו שאינו יכול להגיע לגדלות, שהרי יש בו תאוות ורצונות אחרים וכדו', אין זה נכון! כי באמת אין זה חלק ממנו, אלא הם דברים חיצוניים שנדבקו בו!!

פעמים שאדם רואה את עצמו שנמצא "בתוך הבוץ", שפלות, ותועבות שונות, והיה שמח להפטר מהם ולהיות אדם הגון בלי תאוות. גם לאדם במצב כזה, יש מצוה לשאוף לא רק לצאת ממצבו, אלא לזכות להגיע לפסגה של - "ושכנתי בתוכם", שיהיה מעין מקום להשראת השכינה.

ואע"פ שנדמה לאדם במצב כזה, שאין לו את הכוחות אפילו להתחיל, ראשית צריך לדעת שהאדם לא יודע את הכוחות שלו, הכוחות של אדם מישראל הם עצומים מאוד! הלא אנו מברכים כל יום "אוזר ישראל בגבורה", שכלול בזה ג"כ שהקב"ה אזר את ישראל בגבורה - להיות "איוהו גיבור הכובש את יצרו". ושנית גם אם כוחותיו לא מספיקים, תהיה לו סייעתא דשמיא שהקב"ה יוסיף לו את הכוחות שחסרים לו, וכפי שהיה ביציאת מצרים, שהיו שקועים במ"ט שערי טוואה, עד שהיו צריכים לצאת בחיפזון כדי שלא יכנסו לשער הנ', ובתוך זמן קצר, הגיעו עד לשיא של השראת השכינה...

שאיפה תמידית להתעלות במעלות הקדושה

צריך כל אחד שלא להסתפק במועט אלא לשאוף שהשי"ת ישרה שכניו עליו, ותהיה עליו השפעה של קדושה וחכמה למעלה מדרך הטבע, ויתקדש שם שמים על ידו. ואם אדם שם את ליבו לכך שרצון ד' שהוא יהיה מוכן להשראת השכינה, לוקח זאת בחשבון בכל הנהגתו - אוכל ומדבר אחרת, ובשביל הנאה מועטת לא ירחיק את עצמו מהמטרה הנעלה...

ואמנם אע"פ שכל אחד ביכולתו להיות קדוש, מכל מקום לא ברגע אחד נהפכים לקדושים, ראשית דבר צריך לבחור בדרך של קדושה. ואף שקורה שאדם נכשל, מ"מ השאיפה צריכה להיות תמיד - לעלות ולהתעלות במעלות הקדושה! ואין להתייאש ולהישר ח"ו, כאשר נדמה שלא מצליחים בעבודה זו. ואשרינו שאנו מובטחים ש"הבא להטרה מסייעין בידו!".

יש להבין מה בכך שהקב"ה קדוש, מה לבר אצל התבן, וכי יציר כפיו של הקב"ה יכול להדמות לקונו? ומבארים הרמב"ן והאור"ח, שהיות והקב"ה קדוש, לכן הדרך להדבק בו היא ע"י שנהיה גם אנחנו קדושים. לאומות העולם אין יעוד להיות דבקים בקב"ה, לפיכך הם לא נצטוו להיות קדושים, לעומת זאת לעם ישראל ישנו תפקיד נעלה להדבק בקב"ה, והתורה מגלה לנו שהדרך לכך היא על ידי שנהיה קדושים.

קדש עצמו

מצאנו שיש לישראל כח לעשות מדבר של חול קודש, אם מקדישים בהמה פשוטה לקרבן, היא נעשית קודש, ויש עליה איסור מעילה ועונש חמור למחלל את הקודש שבה, מה קרה? יהודי אמר מילה אחת, וכבר יצאה בהמה הזאת מכלל שאר הבהמות. וכן בכח האדם לעשות זמן חול לקודש, [על ידי שיקבל על עצמו תוספת שבת וכו']. א"כ אנו רואים שאדם יכול לקדש את הזמן ולקדש את הבהמות - אבל מה עם עצמו? וכי הוא מוכרח להשאר בשפלותו, הנה חפצים דוממים יכולים להתקדש לקדושת בדק הבית ובהמות אפי' בקדושת הגוף - ורק הוא עצמו ישאר בשור ודם?!!

אולם האמת היא לא כך, שהרי ידועים דברי הרמב"ם בסוף הל' שמיטה ויובל "כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו, להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבודו לדעה את ד', והלך ישר כמו שעשאו האלוקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם - הרי זה נתקדש קודש קדשים - - ויהיה ד' חלקו ונחלתו לעולם" וגו'.

א"כ לכל באי עולם הקב"ה נתן את האפשרות לכך [מי שמיוחד את עצמו לד'], ואמנם בודאי שאדם לא יכול בבת אחת לקדש את עצמו, אבל אם עומד על הענין הזה, איזה כוחות עצומים יש בו, וחותר לכך בתמידות ובהתחזקות יום יום כראוי - אז הוא כבר אדם אחר!! [כמוכן אם מחליט להתור לזה - ובדרך הראויה, שלא לקפוץ מהר מדאי'].

לרגל ימי השובבי"ם - ערוך מ'וטהר לבנו'

קדושים תהיו - תפקיד של כלל ישראל

"וידבר ד' אל משה לאמר. דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם קדושים תהיו כי קדוש אני ד' אלקיכם" (ויקרא יט, ב). הציווי להיות קדושים איננו רק לגדולי עולם, אלא ל"כל עדת בני ישראל", כל אחד ואחד מבני ישראל מצווה על הקדושה!

כתב האלשיך הקדוש (בתחילת פרשת קדושים) בזה"ל: "ראה והנה יש בני אדם גם בני איש תועים מדרך השכל, באומרים כי לא כל אדם ראוי לכך וזוכה לזה כי אם חד בדרא ותרי בדרא, ויתרשלו על ידי כן מלעלות בסולם השלמות בתורה ומצוות והתנהג בחסידות. אך לא כן הוא, כי אם, שאין איש בישראל שלא ישיג - אם ירצה לעלות בתורה וכשרון המעשה והתבודד בחסידות - עד קדוש יאמר לו! על כן להורות זה ציוה יתברך ואמר "דבר אל כל עדת בני ישראל וכו' קדושים תהיו", הקהיל את כולם, להורותם כי כל העדה מוכנים לכך!" עכ"ל.

ואיתא בזה"ק בפרשת קדושים: "כד מטו חבריא להאי פרשתא הוו חדאן" היתה לחכמים שמחה כאשר הגיעו לפרשה זו. מסבירים זאת, כי היה אפשר לחשוב שקדושה הוא ענין רק של יחידים, אך עתה ששמעו כי הקדושה היא תפקיד של כלל ישראל, אזי שמחו על מעלת ישראל - שכולם יכולים להיות קדושים.

הרי שהקב"ה מצפה מאתנו שנתקדש, ומתוך כך נוכל להשיג את הטובה הכי גדולה - להיות דבקים בקב"ה, שזו תכלית ההצלחה! נפלא מאוד לאלו דרגות עליונות התורה הקדושה מצפה מאתנו להגיע!

כל אחד ראוי להיות מוכן להשראת השכינה

ישנו מי שהוא קדוש מרחם, כפי שידוע שהיו גדולים שכבר מקטנותם ראו עליהם נט"י לקדושה, אך היו רבים שהיו ילדים רגילים, ועל ידי עבודתם נהיו לקדושי עליון. וראה בנפש החיים (שער א' פ"ד בהגה"ה) שהאריך לבאר שאדם ע"י מעשיו יכול לזכות להגיע לדרגה שהקב"ה ישרה את שכניו בתוכו, ודומה הוא ממש למקדש. וז"ל: לזאת הרי כי ודאי עיקר ענין הקודש והמקדש ושריית שכניו ית', הוא האדם, שאם האדם יקדש עצמו כראוי בקיום המצוות כולן... אז הוא עצמו המקדש ממש, ובתוכו ה' ית"ש. כמ"ש (ירמיה ז') היכל ה' היכל ה' המה. וכמאמרם ז"ל: "ושכנתי בתוכם" בתוכו לא נאמר אלא בתוכם...

עוד כתב שם דבר נורא: "ולדרכנו י"ל ג"כ שרוצה לומר [דבר נורא] אל תחשבו שתכלית כוונתי הוא עשיית המקדש החיצוני, אלא תדעו שכל תכלית רצוני בתבנית המשכן וכל כליו, רק לרמוז לכם, שממנו תראו וכן תעשו! אתם את עצמיכם, שתהיו אתם במעשיכם הרצויים כתבנית המשכן וכליו, כולם קדושים ראויים ומוכנים להשרות שכניתי בתוכם ממש, זהו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם דייקא, שכל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן וגו'. תכלית כונתי שכן תעשו את עצמכם" עכ"ל. נורא מאוד, מה שהקב"ה מצפה מאתנו!

א"כ רואים אנו שכדי להגיע לדרגה זו לא צריך להיות "גאון" וכדו', אלא צריך לקיים את 'כל' מצוות ה' כראוי, וע"ז יתקדשו כל האברים, והיו ראויים להיות 'מכון' להשראת השכינה. ומה טוב וראוי לכל אדם ליתן לב לדברי "נפש החיים" הללו, כדי להתעורר - להתבונן מי אנחנו? ולכן אנחנו יכולים להגיע בזה העולם!

והנה כמו שבזמן שביהמ"ק היה קיים, אפשר היה לראות עין בעין את השראת השכינה על ידי הניסים, כך ע"י גדולי ישראל שבכל דור ודור שעשו עצמם למקדש - ניכרת עליהם ס"ד מיוחדת, בעצותיהם וברכותיהם...

אף אחד לא מופקע - לשאוף להגיע לפסגה

זו צריכה להיות המטרה של כל בן ישראל - שיזכה לטהר את עצמו ואת מעשיו, עד שיהיה משכן להשראת השכינה ויושפע חכמה וקדושה, בבחינת "וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך", שהרי אף אחד לא מופקע מזה!! ובאמת אדם אינו יודע את הס"ד העצומה שמוכנה בעבורו - אם רק יתאמץ וישתדל, וגם אם נדמה

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת וארא תשע"ט -

בגירותו או בגיותו

הנה יש לעיין באדם שידעין ביה שצריך להתגייר היום בשעה ידועה, והוא חולה שיש בו סכנה, וצריך לאכול אבר מן החי, ולא איכפת ליה להמתין עד לאחר זמן הגירות, אימת יאכל, האם יאכל בהיותו ישראל, או דילמא ימתין לאוכלו עדי שיתגייר.

וכעין זה יש להסתפק בעוד גוונא, כגון באופן דלהציל עצמו אפשר רק אם יגנוב חפץ, דגניבה נמי שרינן משום פיקוח נפש, והנה ישראל שגנב חייב רק ממון אבל בן נח שגנב חייב מיתה, ויודע שהולך להתגייר, אימת יגנוב, אם כישראל או כבן נח.

א. היתר פיקוח נפש בבני נח

הנה ראשית כל יש לדון שודאי יאכל בהיותו ישראל, דהרי בהיותו בן נח אינו יכול לאוכלו, דהיתר דפיקוח נפש נלמד מ"וחי בהם", וזה לא נאמר בבני נח.

אמנם באמת דנו הפוסקים דגם בנכרי יהא מותר לו משום פיקוח נפש לעבור על מצוות בני נח, כגון שהנכרי חולה שיש בו סכנה ולרפוי צריך לאכול בשר ויש לו רק אבר מן החי. [נעין בפרשת דרכים (שם), וכן בתשובות חתם סופר (יו"ד סי' ע"ו) נקט לקולא, וכן בתשובות הגרע"א (הנדפס על ידי הג"ר נתן גשטטנר). והנה קיימא לן דבישראל אף ספק פיקוח נפש שרי, ויש לומר דגם בנכרי הכין].

ומכל מקום נראה דהיינו דוקא שהנכרי עובר להציל עצמו, ואולי היינו גם בנכרי שעובר להציל נכרי אחר, אך לא שרינן לישראל לעבור כדי להציל נכרי, כגון שאומר אנס לישראל או שיעבור הישראל עבירה או שיהרג נכרי, שהרי חזינן דעל נכרי אין מפקחין הגל בשבת.

ב. שורש הספק

מעתה שורש הספק, דהנה קיימא לן דלענין פיקוח נפש אזלינן בתר הקל הקל, ואם אדם צריך לאכול בשר משום פיקוח נפש, ויוכל לאכול או נבילה שהיא בלאו או חלב שהוא בכרת, יאכל נבילה. והשתא הנידון מאי חשיבא קל, אם אכילתו בתור בן נח או אכילתו בתור ישראל. והיינו מאי קילא, עבירת בן נח או עבירת ישראל.

ג. ישראל קילא

הנה לחד גיסא יש לדון דאכילתו בתור ישראל קילא, דהנה קיימא לן (סנהדרין נ"ז א') דבן נח שאכל אבר מן החי חייב מיתה, דבבני נח אזהרה שלהן זו היא מיתתן, אבל אצל ישראל אם אוכל אבר מן החי חייב רק מלקות.

ואם כן יש לומר דדמי למוכרח לאכול או חלב או נבילה, דאמרינן דיאכל נבילה ולא חלב, כיון דנבילה קילא מכיון דהוה רק לא תעשה, והכא נמי אכילתו בתור ישראל קילא מאכילתו בתור בן נח, דהרי ישראל חייב רק מלקות אבל בן נח חייב מיתה.

ד. בן נח קילא

אמנם לאידך גיסא יש לדון דאכילתו בתור בן נח קילא, דהנה יש לדון דהא דבני נח חייב מיתה, לאו מפאת דהעבירה באמת יותר חמורה, אלא מפאת דקיל יותר להעניש בני נח במיתה מאשר ישראל, דנפש ישראל חשיבא טפי ובקושי מחייבין מיתה משא"כ בנכרי.

ה. לנכרי איסורים מועטים

כעין זה יש לדון עוד, דהנה כתב בספר בית אלוקים למבי"ט (א"ה ע' בשער התשובה פרק י"ד) דהא דענשין לבני נח במיתה על ז' מצוות שלהן, משא"כ לישראל זימנין במיתה וזימנין במלקות, היינו מכיון דלבני נח יש רק ז' מצוות, ואם כן חשיבא הבן נח פושע טפי כיון דהאיסורים מועטים ואפילו הכי עבר, משא"כ בישראל שיש לו תרי"ג מצוות. ולפי זה לכאורה שוב אכילתו בתור בן נח חמור, דהרי הוה פושע טפי. [ואולי לענין פיקוח נפש זה לא חשיב חומר, דאין החומר בעצמות

להעביר על דת

וְשָׂרָץ הָיָא צִפְרָדְעִים וְעָלוּ וְגו' וּבִתְנוּרִיד וּבְמִשְׁאָרוֹתֶיךָ (ז' כ"ח) הנה איתא בגמרא פסחים (נ"ג ב') מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמן מהצפרדעים, ומה הצפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו 'ובאו ועלו בביתך וגו' ובתנוריד ובמשארותיך', אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה.

והנה קיימא לן דבג' עבירות חמורות אמרינן בהו יהרג ואל יעבור, אבל בשאר עבירות שבתורה יעבור ואל יהרג.

וגם בשאר עבירות, היכא דהוי להעביר על הדת והוה בפרהסיא, נמי אמרינן דיהרג ואל יעבור, אבל היכא דקא עביד לצורך רפואה, שרי כל עבירות אף בפרהסיא, דאין כאן להעביר על דת. ואם כן חולה שרי לאכול נבילה לרפואה אף בפרהסיא.

[ויש לעיין לענין פרהסיא דעשרה, האם גוים או נשים בכלל, ומבואר ברמב"ם (פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ב) דדוקא ישראל, ובמנחת חינוך (מצוה רצ"ו) מבואר דרק זכרים].

ויש לדון בכמה גווני האם חשיב להעביר על דת:

א. בלאו הכי היה אוכלו

יש לעיין מהו אם הנכרי מכיון להעביר על דת, אך באמת הישראל צריך למיעבד האי עבירה מחמת חולי, ואין הנכרי יודע זאת כלל. כגון בחולה שאין לו בשר כשר אלא רק נבילה, ובא נכרי ורואה שהישראל רוצה לאכול בשר, וסובר הנכרי שהבשר שיש להישראל הוא בשר כשר, ומוציא נבילה של עצמו ואומר לו שיאכלנו ואם לא יהרגנו, וכונתו להעביר על דת, מהו.

וצדדי הספק, דהנה לחד גיסא יש לומר דמותר לאוכלו, דהרי שרי ליה לאכול נבילה משום רפואה, אמנם לאידך גיסא יש לומר דאסור לאוכלו, דהרי השתא האי נבילה הוה גם להעביר על דת, ואיכא בזה משום קידוש השם.

ב. סוברים שהוא איסור

הנה יש לדון מהו היכא דבאמת הדבר היתר, אך העולם אינם יודעים וסוברים שהוא איסור, והנכרי מכריחו לאוכלו בפרהסיא להעביר על דת.

כגון היכא שמכריח הנכרי לאכול בשר, דלפי דעת הנכרי הוה נבילה, ורוצה להעביר על דת, והישראל יודע שבאמת האי בשר כשר. והנה בזה יש לומר טפי דשרי, דהרי באמת אין כאן נבילה. אך הא מצינו (גיטין נ"ז ב') בחנה ושבעה בניה שמסרו נפשם לקטלא אף שבאמת לא היה עבודה זרה.

ג. באמת היה אנדרטא

הנה יש לפשוט ספק הנ"ל (אות ב'), דהנה הקשו תוספות בפסחים (שם) למה חנניה מישאל ועזריה היו צריכים ללמוד קל וחומר מהצפרדעים, הרי בלאו הכי היו חייבים למסור עצמם, דהרי היה עבודה זרה. [וגם לר' ישמעאל אכתי הוה בפרהסיא].

ותירצו תוספות בשם רבינו תם, דהתם לא היה עבודה זרה, דהרי נבוכדנצר לא צווה שישתחוו לעבודה זרה ממש אלא רק לאינדרטא שעשה לכבוד עצמו.

שמעינן דאם דבאמת אין עבירה, אין כאן דין בפרהסיא, דהרי הכא הרואים סברי דיש כאן עבודה זרה, דאם לא כן לא היה כלל להעביר על דת אלא רק להנאת עצמו, ומכל מקום חזינן דמעיקר הדין היה שרי. [ויעוד עיין מה שכתבנו בזה בפרשת וארא תשע"ח].

העבירה אלא רק בפשיעת הגברא, והרי בפיקוח נפש אינו פושע כלל והנידון רק על העבירה עצמה].

ו. עבירה של ישראל חמירה

הנה הדבר תלוי בשקול הדעת, ולכאורה מסברא יש לומר דאע"ג דעבירת של נכרי במיתה, מכל מקום עבירה דישראל חמירה טפי. [והעירו שאם נימא דהספיקות בבני נח לקולא, אע"ג דבישראל לחומרא מן התורה, כמו שכתב במהר"ם שיק, ביש ספק אבר מן החי, אם יאכל בנכריותו או בגירותו, בזה בפשוטו יאכל כשהוא נכרי].

אימתי איכא פחות איסורים

אך אכתי יש לדון דאף אם נימא דעבירה דישראל חמירה טפי, מכל מקום עדיף לאוכלו בתור ישראל, דבישראל איכא פחות איסורים:

א. שחיטה או אכילת כמה כזיתי נבילה

הנה באופן דחולה שיש בו סכנה שמוכרח לאכול בשבת בשר משום פיקוח נפש, ואין לו בשר, ויש לפניו ב' אפשרויות, או שישחטו עבורו בהמה בשבת או שיאכל בשר נבילה.

והנה לכאורה עדיף לאכול נבילה, דאיסור נבילה הוה איסור קל יותר משחיטה בשבת, דנבילה הוה רק איסור לא תעשה משא"כ שחיטה הוה איסור סקילה.

אך כתב בר"ן בסוף יומא (ד' ב' מדפי הר"ף ד"ה וגרסי') דעדיף לשחוט, דשחיטה קילא מכיון דהוה רק עבירה אחת, משא"כ באכילת נבילה עובר על כל כזית וכזית, ואכילת כמה כזיתי נבילה הוה כמה עבירות, וסובר הר"ן דחמירה כמה איסורים קלים מאיסור אחד חמור.

[וצריך לומר דלענין תחילת השחיטה בשבת, אזיל הר"ן לשיטתו (חולין י"ד א', הובא בגליון הגרע"א יו"ד ס"י ב' סע' ה') דהוה מקלקל בתחילת השחיטה והאיסור רק בסוף השחיטה, ומשום הכי לא הוה מומר לפסול שחיטתו, דאם לא כן הא גם בשחיטה יש כמה איסורים].

ב. בבני נח ליכא דין שיעורים

הנה כתב ברמב"ם (פ"ט מהל' מלכים ה"י) דשיעור כזית איתמר רק בישראל, אבל בבן נח לית ליה שיעורים וחייב בכל שהוא.

מעתה בהאי אבר מן החי, הרי אם יאכלנו להא כזית בהיותו בן נח, עובר על כל פירור ופירור ואם כן יש כמה לאוין, משא"כ אם יאכלנו בהיותו ישראל, השיעור רק בכזית ויעבור רק פעם אחת.

נמצא דלדעת הר"ן שוב יש לומר דיאכל רק בתור ישראל בשביל שיאכל פחות איסורים, אע"ג דהאיסור של אכילת ישראל חמירה טפי.

ג. תשב"ץ פליג על הר"ן

אך יש לדחות, דכל זה להר"ן ולא להתשב"ץ, דהרי בתשובות התשב"ץ (ח"ג ס"י ל"ז ד"ה הרמב"ן) פליג על הר"ן וסבירא ליה דהחומר של סקילה חמירה אפילו מכמה כזיתים. והכי נמי בנידון דידן, החומר של עבירה אחת של ישראל חמירה אף מכמה איסורים של בן נח.

ד. סקילה כפי לאוין

תו יש לדחות, דיש לומר דכללא דהר"ן רק לענין סקילה אחד כלפי לאוין גמורים, אבל אם יהא סקילה אחד כלפי איסורים שקלים טפי מלאו, אולי לא נימא לכללא דהר"ן, ובאמת בכהאי גוונא סקילה חמורה גם מכמה איסורים קלים.

ואם כן יש לדון בנידון דידן, דהחומר דישראל כלפי נכרי הוי טפי מסקילה כלפי לאו. ואם כן נימא דאיסור אחד דישראל חמירה טפי מכמה איסורים של בן נח.

ה. פלוגתת פרי מגדים ואמרי בינה

הנה באמת מצאנו בזה פלוגתא בין פרי מגדים (ס' שכי"ח בא"א אות ט') ובין אמרי בינה (הל' שבת ס"י כ"ח), דהנה כפשוטו איירי דברי הר"ן באופן שהחולה צריך לאכול כמה כזיתים של נבילה. אלא יש לדון מהו באופן שהחולה צריך לאכול רק כזית נבילה, האם גם בכהאי גוונא שרינן לשחוט.

דעת הפרי מגדים דמותר לשחוט, דגם הכא מכיון דיש בכזית נבילה הרבה איסורי חצי שיעור דאסורים מן התורה, הלכך אכתי חמירה נבילה מסקילה, משא"כ דעת האמרי בינה דהכא אסור לשחוט, דדוקא כמה כזיתים של נבילה שיש כמה לאוין חמירי מסקילה, משא"כ כמה איסורי חצי שיעור אינו חמור מסקילה, ואם כן עדיף לאכול הנבילה.

מעתה הסברא הנ"ל שכתבנו באות הקודם, דאיסור של בני נח קיל אע"ג דחייב על כל משהו, יתכן רק אם נימא דדוקא בריבוי לאוין קאמר הר"ן אבל לא בריבוי איסורים דחצי שיעור וכדעת האמרי בינה, משא"כ לפרי מגדים שאינו מחלק, ובכל אופן ריבוי איסורים קלים חמירי מאיסור אחד חמור, לא נוכל לומר כן.

ו. דעת תוספות בחולין

הנה בתוספות בחולין (ל"ג א' ד"ה אחד) מתבאר דפליגי על הרמב"ם, וסברי דנכרי נמי חייב רק בכזית, ותו מתבאר בתוספות דדינא דחצי שיעור נאמר רק בישראל ולא בנכרי.

והשתא לפי זה לענין נידון דידן באבר מן החי, יהא בהיפוך, דישראל שאוכל כזית יש הרבה איסורים דחצי שיעור, משא"כ בבני נח איכא איסור רק בכזית, ואם כן ישראל חמור אע"ג דבבני נח יש מיתה. [וכל זה להר"ן ולא לתשב"ץ, וגם להר"ן תליא בפלוגתת פרי מגדים ואמרי בינה].

ז. לענין יום הכיפורים

הנה יש לעיין ביום כיפור ויכול להציל עצמו או בשתייה כשיעור או באכילה כשיעור, והנה שיעור אכילה ביום כיפור הוי יותר משיעור שתייה, מה יעשה, דבשניהם הוי שיעור של חיוב כרת.

והנה לכאורה יאכל השיעור הקטן שבו יש פחות איסורים דחצי שיעור שהוא בכל משהו ומשהו, ואם כן נמצא דבלא לוגמיו יש פחות איסורים מאשר בכותבת, וזה לא יהא תליא בפלוגתת אמרי בינה ופרי מגדים, דהתם הנידון אם הרבה חצי שיעור חמירי מחד דבר חמור, והכא הא לענין החמור שקולים והכא יש טפי חצי שיעור.

אך הראוני דבחקרי לב (א"ח ס"י צ') כתב דאם אוכל כזית שלם, אינו עובר כלל על איסורי חצי שיעור, ולפי דבריו אם יש כותבת באוכלין ומלא לוגמיו משקין, מה שרצה יאכל. וצריך עיון.

[והנה תיקשי לחקרי לב, הא אמרינן דלא יאכל שיעור שלם של כזית אלא יאכל רק פחות מכשיעור, והרי כך ירבה איסורים של חצי שיעור. ויש לומר דסבירא ליה כאמרי בינה דדוקא ברבוי לאוין. ועוד עיין מה שכתבנו בכל זה בגליון של פרשת וילך תשע"ו].

ח. העולה מהאמור

הנה העולה מהאמור, דהכרעת נידון זה לא תליא איפה יש יותר איסורין, דאע"ג דלדעת הר"ן רבוי השיעורים מכריע, ואם בבני נח יש יותר איסורים, והיינו לדעת הרמב"ם דאין שיעורים לבני נח, מכל מקום יש לדון דחומר ישראל עדיפא טפי גם מהרבה איסורים דבני נח, וכמו כן אף לדעת תוספות דבישראל יש יותר איסורים דחצי שיעור, מכל מקום יש לדון דאינו עדיפא על מיתה דבני נח, דיש לומר דרק בריבוי לאוין קאמר הר"ן ולא ברבוי איסורים דחצי שיעור. וכל זה צריך הכרע.

להחמיר על עצמו למסור נפשו

הנה קיימא לן בשולחן ערוך (יו"ד ס"י קנ"ז סע' א') דבכל התורה יעבור ואל יהרג, זולת ג' עבירות חמורות, שבהם לעולם יהרג ואל יעבור. ובשאר עבירות, תליא, דבגונוי דהוה בפרהסיא, והיינו בפני עשרה ישראלים, אם כן אע"פ דלא הוה ג' עבירות חמורות, מכל מקום אם הנכרי מכוון להעבירו על דת, יהרג ואל יעבור.

אמנם אם הנכרי מכוון רק להנאת עצמו, יעבור ואל יהרג, ונחלקו קמאי האם רשאי להחמיר ולמסור עצמו למיתה לשם קידוש השם. [עיין בש"ך (שם) שמביא מרבינו ירוחם דשרי, ונחלקו בזה לדינא הב"ח והפרישה שם].

ולכאורה יש להוכיח דשרי להחמיר על עצמו, דהרי חנניה מישאל

ועזריה למדו קל וחומר מהצפרדעים ומסרו נפשם למיתה אע"פ שלא היו חייבים. אמנם כתב במהרי"ל דיסקין שיש לדחות הראיה, וכדלקמן:

א. חנניה וכו' לא היו חייבין למסור עצמן

הנה איתא בגמרא פסחים (נ"ג ב') מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמן מהצפרדעים, ומה הצפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו 'ובאו ועלו בביתך וגו' ובתנוריד ובמשארותיד, אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה.

והקשו בתוספות (שם ד"ה מה) למה חנניה מישאל ועזריה היו צריכים ללמוד קל וחומר מהצפרדעים, הרי היו חייבים מדינא למסור נפשם, דהא בפרהסיא הוה, ומסקינן בגמרא סנהדרין (ע"ה א') דבפרהסיא לכולי עלמא חייב למסור עצמו אפילו על מצוה קלה.

ותירצו בתוספות בשם רבינו תם, שנבוכדנצר לא צווה שישתחו לעבודה זרה ממש אלא רק לאינדרטא שעשה לכבוד עצמו. תו תירצו בשם ר"י, שהרי מוכח שקודם המעשה היו יכולים לברוח, ואם כן הקל וחומר היה על זה שקודם המעשה לא ברחו. [ועוד עיי' במהרש"א שם].

חזינן שאע"פ שחנניה מישאל ועזריה לא היו חייבין למסור עצמן, מכל מקום למדו מהצפרדעים להחמיר על עצמן.

ב. לפני עוור

אמנם בתשובות מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון אות קמ"ד) כתב לדחות, דהנה הקשה היאך מצי להחמיר למיסר את נפשו, הא מבואר בגמרא פסחים (נ"ב ב') דלאו דלפני עור איירי גם לענין להכשיל נכרי, ומשום הכי אסור ליתן אבר מן החי לבן נח, ואם כן אם מחמיר על עצמו ומוסר את נפשו, הרי העכו"ם יעבור משום רציחה, ונמצא שמכשיל הנכרי וקא עבר על לאו דלפני עור.

וכתב במהרי"ל דיסקין דלפי זה גם מחנניה מישאל ועזריה אין ראיה דשרי למסור עצמו, דשאני התם דאע"פ שמסרו נפשם כשלא היו מחוייבים, מכל מקום לא היה שם לפני עור, דמלכא לאו אורח ארעא למיקטל נפשא ונמסרו לשליח המלך [כדמפרש קראין], מעתה אף אחד לא עבר על שפיכות דמים, המלך דאין שליח לדבר עבירה ואין שליחות לעכו"ם, ושליח המלך הא קיימא לן דאין בן נח מצווה על קידוש השם, ואשר ימרה פי מלך ימות. עד כאן דבריו.

ג. שליח לדבר עבירה בשוגג

הנה יש לעיין בדברי המהרי"ל דיסקין בג' אנפי, חדא, דהנה בהא דכתב דאין שליח לדבר עבירה, תיקשי, דהרי להסוברים דבשוגג יש שליח לדבר עבירה, כמבואר דעת תוספות בכמה דוכתי (קידושין מ"ב ב' ד"ה אמאי, בבא קמא ע"ט א' ד"ה נתנו), אם כן הרי מדינא שרי ליה לשליח המלך להורגם, דהרי השליח אינו חייב למסור עצמו, ואם כן השליח עדיפא משוגג, ואם כן שוב יש שליח לדבר עבירה, והמלך הוה רוצח וחייב מיתה.

והיינו לדעת הסוברים דנהי דאין שליחות לעכו"ם, אבל מעכו"ם לעכו"ם יש שליחות. [נעיין בדברי המחנה אפרים הל' שלוחין ס"ד, מן אברהם ס"י תמ"ח סק"ד, ובית שמואל אה"ע ס"ה סק"ט].

ד. נענש בדיני שמים

תו יש לעיין בדברי המהרי"ל דיסקין, דהא אע"ג דאין שליח לדבר עבירה, אך הא בדיני שמים נענש (קידושין מ"ג א').

ועוד, דהרי ודאי אסור מן התורה לגרום לרציחה והוה ליה כמוסר, ואטו מותר לנכרי למסור אדם להריגה.

ואם כן שוב יש כאן לפני עור דהרי מכשיל את המלך הבן נח שיינענש בדיני שמים.

ה. ברציחה צריך למסור נפש

תו יש לעיין בדברי המהרי"ל דיסקין, למה שכתב בפרשת דרכים (דרוש א') דאע"ג דבן נח שרי ליה לעבוד עבודה זרה כאשר הוי פיקוח נפש של הנכרי, דאמרינן יעבור ואל יהרג, אבל לענין שפיכות דמים אינו כן, ואם אומר נכרי לנכרי אחר שיהרוג ואם לא יהרגוהו, צריך הנכרי למסור נפשו, דהרי הא דאמרינן דבשפיכות דמים יהרג ואל יעבור, מסברא אמרינן לה, דאמרינן מאי חזית דדמך סומך טפי, ואם כן אמרינן הכי גם בעכו"ם. מעתה האי שליח המלך היה צריך

למסור נפשו ושוב מכשיל את השליח.

שפיכות דמים בבני נח

הנה בן נח שרי ליה לעבוד עבודה זרה כשאומרים לו שאם לא יעבוד עבודה זרה יהרגוהו, דאמרינן דיעבור ואל יהרג.

ויש לדון מהו לענין שפיכות דמים, בנכרי שאומרים לו שיהרוג אחר או שיהרגוהו, האם צריך הנכרי למסור את הנפש.

א. פלוגתת פרשת דרכים ומהרי"ל דיסקין

הנה נמצינו למדים מהנ"ל, דנחלקו בזה פרשת דרכים ומהרי"ל דיסקין, דהנה בפרשת דרכים (שם) כתב דחייב למסור עצמו, דהרי הא דאמרינן דבשפיכות דמים יהרג ואל יעבור, מסברא אמרינן לה, דאמרינן מאי חזית דדמך סומך טפי, ואם כן אמרינן הכי גם בנכרי. אמנם במהרי"ל דיסקין (שם) מבואר דאינו חייב למסור עצמו, דהרי כתב דלא היה מכשול להשליח של המלך, דהשליח לא היה חייב למסור עצמו אלא היה מותר לו להרוג חנניה מישאל ועזריה.

ב. הוכחה כמהרי"ל דיסקין

העירוני שיש להוכיח כמהרי"ל דיסקין, דהנה איתא בגמרא עבודה זרה (כ"ז ב') היה רבי ישמעאל אומר, מניין שאם אומרים לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תיהרג, שיעבוד ואל יהרג, תלמוד לומר "וחי בהם" ולא שימות בהם, יכול אפילו בפרהסיא, תלמוד לומר "ולא תחללו את שם קדשי". חזינן דלרי' ישמעאל אינו חייב למסור עצמו על עבודה זרה כשהוא בצנעה.

והנה כתב בהגהות אשר"י בכתובות (נ"א ס"ד ד') דדינא דרי' ישמעאל איירי נמי בשפיכות דמים. וכן מבואר בתוספות (כתובות י"ט א' ד"ה דאמר), חזינן דלרי' ישמעאל לא אמרינן סברא דמאי חזית למיסר אף בצנעא, ואם כן הכי נמי בנכרי.

[א"ה. לכאורה כונת רבינו, דחזינן דבאופן שאינו מצווה על קידוש השם, כגון לרי' ישמעאל בצנעה, לא אמרינן סברא דמאי חזית, ואם כן הכי נמי בנכרי שאינו מצווה על קידוש השם].

ג. הוכחה כפרשת דרכים

לאידך גיסא העירו להוכיח כפרשת דרכים, דהנה כתבו תוספות בסנהדרין (נ"ט א' ד"ה ליכא) להסתפק דבבני נח אף בעובר יהא דינו כמו לדידן בהוציא ראשו, דאסור להרוג העובר כדי להציל האם.

והרי בהוציא ראשו טעמא דלא הורגין העובר, הוה משום דאין דוחק נפש מפני נפש, והיינו טעמא דמאי חזית, חזינן דאמרינן כן אף בבני נח, ואם כן חזינן כפרשת דרכים.

וקאמר לדחות, דלעולם כמהרי"ל דיסקין דאינו חייב למסור עצמו, אך זה דוקא באדם הניצל עצמו, והכא הנידון לגבי אדם שלישי.

ליישב הקושיא מלפני עוור

הנה בקושיית מהרי"ל דיסקין היאך מחמיר על עצמו ליהרג, הא יש כאן לפני עור, יש לדון ליישב בכמה אנפי:

א. עושה בדידיה

הנה יש לומר דלאו דלפני עור איתמר דוקא בעושה אצל חבירו, כגון בנותן לנזיר יין לשתות או אבר מן החי לאכול לבן נח, אבל היכא דקא עביד בדידיה, לא נאמר לפני עוור.

כגון בידוע שיש כאן נזיר שרוצה לשתות יין, ואם יעשה קידוש יבוא הנזיר וישתה בעל כרחו של המקדש מן היין שישאר לאחר שתיית רוב רביעית ולא יוכל למנעו, יש לדון דזה לא חשיבא לפני עור, דהנכשל הכשיל את עצמו, דהרי אדרבה אין השני רוצה שיכשל והנכשל קא עביד אנפשיה. וצריך תלמוד.

והנה אשכחן בתשובות מהרי"ל דיסקין (פסקים ס"ה ה') שהקשה בהא דבריש כתובות (ג' ב') דאמרינן דבתולה נישאת ליום הרביעי,

אמרי העכו"ם דתיבעל להגמון תחילה, ולא הסכימו ובאו לידי סכנה, ומקשינן בגמרא ולידרוש להו דאונס שרי, והקשה במהרי"ל דיסקין הא בעצם הנישואין יש כאן לפני עור, שמכשילין את ההגמון בעבירה, ועיין שם מה שהכריח מכח קושיא זו, ולהאמור לעיל יש לעיין בזה דמכל מקום אנן עבדינן בדין, ואם כן יש לומר דלא הוה לפני עור.

ב. שב ואל תעשה

העירוני, דהרי מכשיל הנכרי רק בשב ואל תעשה, דרך מניח להנכרי להרוג, אלא חזינן מקושייתו דגם בשב ואל תעשה איכא לפני עור. [ועיין מה שהבאנו בגליון פרשת אחרי מות קדושים תשע"ח לדון מכמה מקומות דאיכא לפני עור גם בשב ואל תעשה].

ג. עשה דוחה לא תעשה

הנה לכאורה יש ליישב בעוד דרך, דשרי למסור את עצמו, מכיון דעשה דקידוש השם דחי לאו דלפני עור.

אך יש לעיין בזה דלכאורה קיום העשה כאשר נהרג, ולפני עור קא עבר מקודם בפעולות ומחשבות הנכרי עוד לפני שנהרג, ונמצא דלא הוה בעידניה.

אך באנו בזה להנידון מי שזורק חץ לקיים מצוות עשה, ולפני שהחץ מגיע, בהיותו החץ באויר קא עבר על ידי החץ על לאו, כגון שזורק חץ על עמלק ובאמצע הדרך גורם החץ לבישול בשר וחלב, האם אמרינן בזה עשה דוחה לא תעשה.

ומצאנו בזה פלוגתת קמאי, דהנה מדברי רבינו תם ביבמות (ו' א') משמע דחשיבא בעידניה דנידון בעידניה קאי על פעולת הגברא, אבל

עניני שבת

מדברי הרשב"א (שם) דפליג על רבינו תם מתבאר דנידון בעידניה בעשה דוחה לא תעשה קאי על קיום המצוה בפועל.

והשתא לרבינו תם שפיר הוה בעידניה בגוונא דמהרי"ל דיסקין, דקידוש השם בדידיה מתקיים על ידי שאינו עובר את העבירה וממילא הוה בעידניה אע"פ שעדיין לא קיים בפועל כל שלא נהרג, אבל לרשב"א אכתי תיקשי דלא הוה בעידניה.

קושיית ברוך טעם

הנה אמרינן בריש ביצה (ח' ב') לענין כסוי הדם, דעשה דכסוי הדם דוחה הלא תעשה דטוחן עפר ביום טוב, והוה בעידניה מכיון דבהדי דכתש העפר קא מכסי.

והקשה בברוך טעם (עז"ל"ת פ"א) על הרשב"א, דהרי זה ניחא רק אם אזלינן בתר פעולת הגברא, אבל אם אזלינן בתר קיום המצוה בפועל, אכתי לא הוה בעידניה, דהרי הוא כותש לפני שזה מתכסה, וקיום המצוה אינו אלא אחרי שהוא מכסה.

ואם נימא דבמלאכת טוחן לא סגי שיעשה חיתוך אלא צריך להפריד לגמרי, יש לומר דההפרדה וכסוי הדם באים כאחת, שהגוש על הדם ועל ידי ההפרדה העפר מכסה את הדם.

אבל יש לדון דבחיתוך מקצת העפר מלמעלה כבר יש טוחן בהפרדת החלק העליון של הגוש זה מזה, אך יש לומר כיון דאכתי הגוש מחובר מלמטה, לא הוה טוחן. ואם כן אתי שפיר קושיית הברוך טעם. ונתעוררתי לזה מחכם אחד שליט"א.

עגלה עם סוס

הנה איסורי שבת רמיא על גופו ועל בהמתו, דאם בהמתו עושה מלאכה עבורו, עובר בשביתת בהמתו, ואפילו כשהבהמה עושה מעצמה, ואם מחמר אחרי בהמה, בזה לדעת כמה פוסקים עובר אף בבהמה דלאו דיליה.

ויש לדון האם רופא יכול ללכת בעגלה עם סוס לחולה שאין בו סכנה, האם אסור משום מחמר ושביתת בהמתו.

א. פטור משום מוציא רשות

הנה כתב בתוספת שבת (סי' רס"ו סוף ס"ק י') דיש להקל, מכיון דהעגלה רחבה ד' טפחים וגבוה י' טפחים, אם כן העגלה היא רשות היחיד ממש, והרי המוציא רשות אינו חייב משום מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, וגם אינו חייב משום מעביר ד' אמות ברשות הרבים, (וכמבואר בסוגיא דכורות שבת א' א'), ואם כן אין בזה שביתת בהמתו וגם אין מחמר, דהרי אינו עושה מלאכת הוצאה עם הבהמה.

ב. הגלגלים טפלים

הנה יש לעיין דמכל מקום הגלגלים של העגלה והמושכות אינם רשות היחיד.

ויש לומר דחל עליהם דין טפל לרשות היחיד ואין עליהם חיוב. [עוד יש לעיין דאין הוצאה לחצי חפץ].

ובאמת יש לעיין דכל העגלה הוה לצורך האדם, ועל האדם אין חיוב דנושא את עצמו, והוה כמוציא מת על מטה שהמטה טפלה למת.

ג. מהני רק לזורק

במקור חיים (הגהות למגן אברהם שם) הביא לדברי התוספת שבת, וקאמר דאינו כן, דמה שהיא רשות, מהני רק לזורק, כדאמרינן בגמרא שבת (ח' א') דהזורק כוורת שהיא רשות היחיד פטור, אבל במעביר רשות היחיד חייב, דהרי חזינן שבני קהת לקחו המזבחות שהיו גבוהין יותר מעשרה טפחים, וזהו משא בני קהת דילפינן ממנו (שבת צ"ב א') שהמוציא משאוי למעלה מעשרה טפחים חייב, אע"פ שהמזבח היה רשות היחיד, חזינן דגם במעביר רשות היחיד חייב.

אמנם לענין צריך עיון, דהתייבח בנושא על גופו דמי למשא בני קהת, אבל הכא הסוס דוחף את העגלה, ואם כן לא דמי למשא בני

קהת, ונימא דבאמת פטור במוציא רשות. ועיקר החילוק שכתב במקור חיים בין זורק למעביר, צריך עיון.

ובחזון איש (א"ח"ח סי' ס"ב ס"ק י"ט אות ד') כתב דבאמת על המזבחות יהא פטור בשבת, דהרי מוציא רשות, ורק ילפינן מהתם דהיה משא בני קהת על גופו ואם כן חייב במוציא משא למעלה מ' טפחים.

ד. שנים שעשאוה

שוב כתב במקור חיים היתר אחר, דהנה כאשר יש שני סוסים וזה יכול וזה יכול, שניהם פטורים, דטעמא דשנים שעשאוה פטורים, מכיון דכל אחד לא עשה כלום, ואם כן הוא הדין בשני סוסים. וויש לעיין בבהמה של שני שותפים שאף אחד לא יעבור בשביתת בהמתו דכל חצי מיותר. אך זה אינו דכל חצי נותן חיות לחצי השני].

אך דחה במקור חיים, דסבירא ליה דדינא דשנים שעשו פטורים, רק לפטור מקרבן אבל כרת ומלקות יהא. [וכתב דשאני זה עוקר וזה מניח דפטור גם מכרת ומלקות, דלא הוה מלאכה כלל].

והביא ראייה, דהנה איתא במשנה בזבחים (ק"ח א') לענין איסור שחוטי חוץ, דשנים שאחזו בסכין ושחטו, פטורים, וילפינן הכי בגמרא (שם) מהא דכתיב 'דם יחשב לאיש ההוא', אחד ולא לשנים. ותיקשי למה לי קרא, תיפוק ליה דשנים שעשאוה פטורים. אלא על כרחך חזינן דשנים שעשאוה אינו פטור אלא מקרבן אבל אכתי הוה מלאכה וחייב כרת ומלקות.

אך באמת מצאנו בריטב"א בקדושין (מ"ג א') שהקשה כהנ"ל דתיפוק ליה משום שנים שעשאוה. ותירץ דסלקא דעתך לרבות מקרא דאיש איש. [והביא הגר"א בתוספת המשניות (חולין ריש פרק השוחט והמעלה)]. שמעינן מקושייתו דבאמת שנים שעשאוה פטורים לגמרי ודלא כמקור חיים.

ה. אחד מתעצל

הנה בגליון חתם סופר (סי' רס"ו) איתא בשם הכתב סופר לחלוק על המקור חיים דשנים שעשאוה יהיו פטורים גם בבהמות. [והאיהו נקט בדעת מקור חיים כשיש קרבן ונפטר מפאת שנים שעשאוה פטור גם הלאו, והלכך קאמר דשביתת בהמתו ליכא כאשר אין לאו באדם, אך הא המקור חיים כתב דרק מקרבן פטור ובלאו יהא חייב בשנים שעשאוה אפילו כשיש כרת וקרבן].

אך כתב הכתב סופר דבשני סוסים כל אחד מתעצל באופן שכל פעם רק אחד מושך העגלה, והלכך אין כאן שנים שעשאוה.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון
המערכת סוקולוב 17 א'
דירה 7 בני ברק
L5703949@gmail.com

שלמים מציון

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת וארא

ויעשו בן חרטומי מצרים בלטיהם

"ויבא משה ואהרן אל פרעה וגו', וישלך אהרן את מטחו לפני פרעה ולפני עבדיו ויהי לתנין. ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים, ויעשו גם הם חרטומי מצרים בלטיהם בן". (פרק ז' פסוק י' – י"א).

להכשילם בעשיית כישוף. ואם הישראל יעשה מעשה שמחמתו יבוא הגוי לעשות כישוף, הישראל עובר באיסור לפני עיור. ומעתה כאשר משה רבנו עשה לפני פרעה אות, ומשה רואה שפרעה קורא לחרטומים שיעשו גם הם את האות הזה, והם בכח הכישוף עושים לו את זה, הרי אם הוא ימשיך לעשות עוד אותות כאלו הוא עובר באיסור לפני עיור שהוא מכשילם בעשיית כישוף.

ובשלמא באות הראשון של התנין, בזה משה רבנו לא ידע שפרעה יקרא לחרטומים שיעשו את המופת הזה בכישוף, לכן אין אצלו איסור לפני עיור. אבל מכאן ולהבא שהוא כבר ידע שהחרטומים יעשו בכישוף את האותות שהוא עושה, אם הוא יעשה אות שאפשר לעשותו בכישוף הוא מכשיל אותם בכישוף, והרי הוא עובר באיסור לפני עיור.

לכן בשאר המכות, הקב"ה הביא מכה שאי אפשר לעשותה בכישוף, אלא רק במעשה שדים, ולכולי עלמא בני נח לא נאסרו במעשה שדים. וממילא אין למשה רבנו איסור של לפני עיור, כאשר הוא עושה את המכות הללו.

ולכן במכת דם וצפרדע נאמר "ויעשו בן חרטומי מצרים בלטיהם", שפעלו בכח מעשה שדים, שכדי שלא להכשיל את משה רבנו באיסור לפני עיור, המכה היתה באופן כזה שאי אפשר לעשותה בכח של "בלטיהם", דהיינו מעשה כשפים, שנאסרו לבני נח. אלא "בלטיהם", בכח של מעשה שדים. וז"ל המשך חכמה (פסוק כ"ב), "בלטיהם, אלו מעשה שדים, בלטיהם אלו מעשה כשפים, סנהדרין (דף ס"ז ב'), עיין שם חידושי אגדות. ונראה להנך תנאי דסברי דבני נח נצטוו על הכישוף אתי שפיר, דבפעם הראשונה עשה השם יתברך מופת אשר יוכלו המצריים לעשות על ידי כישוף, דאכתי אין משום "לפני עיור". וכדם וצפרדע עשה השם יתברך דברים שלא יוכלו לעשות על ידי כישוף, רק על ידי מעשה שדים בלטיהם [ולכן לא קרא למכשפים רק לחרטומים]. דעל מעשה שדים לא הוזהרו בני נח, ואין כאן משום "לפני עיור", דכיון שהיה ברי שיקרא לעשות כמותו, הוי "לפני עיור" ודו"ק."

*

לפני עיור בחזק עברא דנהרא

אמנם לכאורה דבריו צ"ע, דהנה בגמרא בעבודה זרה (דף ו' א') מובא את דיני האיסור של לפני עיור, ואמרו בגמרא "והתניא אמר רבי נתן מניין שלא יושיט אדם כוס של יין לגזיר, ואבר מן החי לבני נח, ת"ל ולפני עיור לא תתן מכשול וכו'. הכא במאי עסקינן דקאי בתרי עברי נהרא, דיקא נמי דקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן, שמע מינה". ופרש"י, "דקיימא בתרי עברי נהרא, עובד כוכבים מצד זה וישראל מצד זה דאי לא יהיב ליה לא מצי שקיל".

מבואר בגמרא שאיסור לפני עיור הוא דווקא בתרי עברי נהרא, דהיינו שהאיסור נמצא מעבר לנהר, ואין לעברייך שרוצה לעשות את האיסור הזה, אפשרות להגיע אל האיסור אילולי שיבוא אדם ויושיט לו את האיסור. וכגון בגזיר שרוצה לשתות כוס יין, מדובר באופן שהיין עומד מעבר לנהר ואין לגזיר אפשרות להגיע אל היין, ובזה כאשר אדם מושיט

הנה בפעם הראשונה שמשה רבנו בא אל פרעה ועשה לפניו את מופת המטה שנהפך לתנין, באו החרטומים ועשו גם הם את המופת הזה, השליכו את מטותם ויהיו לתנינים. ולשון הפסוק הוא "ויעשו גם הם חרטומי מצרים בלטיהם בן", שהכח שהחרטומים פעלו בו להפוך את מטותם לתנין היה "בלטיהם".

ודבר זה היה רק באות הראשון שעשה משה רבנו, אבל מכאן ולהבא כשמשה הביא את שאר המכות למצרים, ופרעה קרא לחרטומים שיעשו גם הם כמותו כמו במכת דם ובמכת צפרדע, לא כתוב שהחרטומים עשו בן בלטיהם, אלא לשון הפסוק הוא שהחרטומים עשו בן "בלטיהם". במכת דם כתוב בפסוק (פסוק כ"ב) "ויעשו בן חרטומי מצרים בלטיהם". וכן במכת צפרדע (פרק ח' פסוק ז') כתוב בפסוק אותו לשון.

וברש"י בפסוק כ"ב מביא "ורבותינו אמרו בלטיהם מעשה שדים, בלטיהם מעשה כשפים".

ודבריו הם מהגמרא בסנהדרין (דף ס"ז ב'), שאמרו "אמר רבי אייבו בר גרי אמר רבי חייא בר אבא, בלטיהם אלו מעשה שדים, בלטיהם אלו מעשה כשפים וכו'". ופרש"י, "זה מעשה שדים, שנסתרים ואינן נראין, כל מקום שנאמר בלטיהם היו החרטומין עושין בלחשיהם על ידי שדים. בלטיהם אלו מעשה כשפים, שאינן עושה על ידי שדים אלא מעצמו".

מבואר שבאמת היה חילוק בין הכח שבהם פעלו החרטומים במופת של המטה שנהפך לתנין, לבין הכח שפעלו בשאר המכות. שבמטה שנהפך לתנין הם פעלו על ידי מעשה כשפים, שהם בכחם עשו כישוף שהצליח להפוך את המטה לתנין. ואילו במכת דם וצפרדע פעלו על ידי שדים, שהביאו את השדים למצרים שהם עשו את המעשה של דם וצפרדע.

ולכאורה יש לעיין מהו השינוי הזה, למה בהתחלה פעלו בכח מעשה כשפים, ואח"כ עזבו את כח הכישוף ופעלו על ידי השדים. ובפשוטו צריך לומר שהאות הראשון שהביא משה רבנו לפרעה, היה אות כזה שאפשר לעשותו בכח הכישוף, ואילו במכות הבאות לא היתה אפשרות לעשותו על ידי כישוף, ולכן הוכרחו לעשותו על ידי מעשה שדים.

אמנם זה עצמו צריך להבין, למה באות הראשון הביא הקב"ה אות כזה שאפשר לעשותו על ידי כישוף, ואילו בשאר המכות הביא את המכה באופן שלא יהא אפשר לעשותו על ידי כישוף, אלא רק על ידי שדים.

בני נח הוזהרו על הכישוף

וה"משך חכמה" מבאר בזה ביאור נפלא, דהנה בגמרא בסנהדרין (דף נ"ו א') מובאים שבע מצוות שנצטוו בהם בני נח. ואיתא בגמרא, "רבי שמעון אומר, אף על הכישוף". מבואר בדעת רבי שמעון שאחד מהמצוות שבני נח מצווים ומוזהרים עליהם הוא הכישוף, שנאסרו בעשיית כשפים.

והנה עוד מבואר בגמרא שאסור לישראל להכשיל את בן נח באיסור שבני נח אסורים בו, מדין "לפני עיור לא תתן מכשול", שאיסור לפני עיור נאמר גם כלפי בני נח, שאסור להכשילם בדבר שהם אסורים בו. ומעתה לשיטת רבי שמעון שבני נח אסורים בכישוף, יש איסור לישראל

לו את היין הוא עובר בלפני עיור. אבל אם האיסור נמצא בחד עברא דנהרא, שהנזיר בעצמו יכול ללכת לבד ולקחת את היין, בזה אין איסור לפני עיור כאשר בא אדם ומושיט ומקרב לו את היין. ולפי זה תמוהים דבריו של המשך חכמה, הרי כאן החרטומים יכלו לעשות את הכישוף גם בלי מעשיו של משה רבנו, ואם כן זה נחשב כמו חד עברא דנהרא, שאין בזה איסור לפני עיור. וממילא איך כתב שמושה רבנו עובר באיסור לפני עיור כאשר יביא עליהם מכה כזו שאפשר לעשותה בכישוף, הלא עשיית הכישוף נחשבת אצל החרטומים כחד עברא דנהרא, ואין בזה איסור לפני עיור.

מעורר את העבריין לחטוא

ונראה לומר דכל הדין שכתוב בגמרא שאין איסור לפני עיור בחד עברא דנהרא, שאם העבריין יכול לעשות את האיסור גם בלא מעשיו של המושיט, אין בזה איסור לפני עיור למי שמושיט לו את האיסור. מדובר באופן כזה שהנזיר ומי שרוצה לעבור על האיסור הוא עבריין שמדעתו הוא מעוניין עתה לעבור על האיסור. בזה הדין הוא שאם גם בלא מעשיו של המושיט הוא בעצמו היה הולך ועושה את האיסור, אין בזה לפני עיור, כיון שהמושיט לא גרם לו לעבור על האיסור הזה, שגם בלעדיו הוא היה עושה בעצמו את האיסור.

אבל אם הנזיר אינו עבריין אלא אדם כשר, ואינו מעוניין כלל לשתות יין, ובא אדם ומסיט אותו לשתות יין, ומכח דבריו מתעוררת בו התאוה לשתות יין עד שבסוף הוא שותה את היין. לכאורה נראה פשוט, שאותו אדם עובר בלפני עיור, ואפילו אם היין עומד ממש ליד הנזיר, והוא בחד עברא דנהרא, גם כן יש בזה בו את הלאו של לפני עיור, שכיון שמכוחו הנזיר עובר את האיסור הזה.

ויסוד הדין דבחד עברא דנהרא אין לפני עיור, הוא משום שאיסור לפני עיור נאמר דווקא באופן שהמכשיל והמושיט הוא גורם לאיסור שיעשה, ובחד עברא דנהרא האיסור לא נגרם מכח המושיט שהרי גם בלעדיו האיסור היה נעשה. ואם כן פשוט שכל זה שייך דווקא במקום שמי שעושה את האיסור הוא עבריין, וגם לולי המכשיל היה עובר על האיסור. אבל כשאנו עבריין ואין בדעתו לעבור על האיסור, ומכח דבריו של המכשיל הוא מתעורר לעבור על האיסור, פשוט שיש למכשיל בזה איסור לפני עיור כיון שעל ידו ומכוחו האיסור נעשה.

ומעתה י"ל לגבי החרטומים במצרים, אפילו שאת עצם מעשה הכישוף הם יכולים לעשות גם לולי מעשיו של משה רבנו, וענין עשיית הכישוף מוגדר אצלם כחד עברא דנהרא. אבל מצד שני כאן לולי משה רבנו החרטומים לא היו מתעוררים לעשות עכשיו מעשה כשפים, שאין להם שום סיבה לעמוד עכשיו לכשף.

ומשה רבנו בא ועושה מעשה שבכח המעשה הזה הוא מעוררם לכשף, אם כן משה רבנו נחשב כמסיט אותם לעבור על איסור כישוף. וממילא פשוט שיש בזה איסור לפני עיור, כיון שהוא המסיט אותם לעבור על איסור כישוף.

ולכן מובן מאוד דבריו של המשך חכמה, שבמכת דם וצפרדע הביא הקב"ה מכה כזו שאי אפשר לעשותה במעשה כשפים, שאם היה אפשר לעשותה בכשפים משה רבנו יעבור באיסור לפני עיור, כיון שמכח החרטומים התעוררו לעבור את האיסור ולעשות כישוף של דם וצפרדע. וע"כ המכה שהביא הקב"ה היתה מכה שאי אפשר לה להתקיים במעשה כשפים אלא רק במעשה שדים.

איסור לאב להכות את בנו גדול

ונראה להביא ראיה ליסוד הזה, שאם אדם מסיט ומעורר את חברו לחטוא הרי הוא עובר בלפני עיור, גם אם האיסור נמצא בחד עברא דנהרא שהחוטא היה יכול לחטוא גם בלעדיו המסיט, אבל כיון שלולי המסיט והמכשיל באיסור לא היה בדעתו לחטוא, אם כן יש בזה איסור לפני עיור. דהנה בגמרא במועד קטן (דף י"ז א') מובא, "דאמתא דבי רבי חזיתיה לההוא גברא דהוה מחי לבנו גדול, אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא דקעבר משום ולפני עיור לא תתן מכשול, דתניא ולפני עיור לא תתן מכשול

במכה לבנו גדול הכתוב מדבר". ופרש"י, "דקא עבר משום ולפני עיור לא תתן מכשול, דכיון דגדול הוא שמא מבעט באביו והוה ליה איהו מכשילו".

מבואר בגמרא שכאשר אדם מכה את בנו הגדול, הרי האב עובר בלפני עיור, משום שיש לחשוש שמא הבן ברוב כעסו על אביו יבעט בו ויעבור על מצוות כיבוד אב. ואם כן האב שגורם לבנו לבעט בו עובר בלפני עיור, שהוא מכשיל את בנו בעבירה.

ולכאורה קשה, למה יש בזה איסור לפני עיור, הרי ביד הבן להכות את אביו בכל רגע ורגע, שהרי הבן נמצא ליד אביו בחד עברא דנהרא, ובכל רגע הוא יכול להכותו. ובחד עברא דנהרא אין איסור לפני עיור, שגם בלא ההכאה של האב, הבן היה יכול לעבור על מצוות כיבוד אב, ובאופן כזה לפי כללי לפני עיור אין בזה איסור לפני עיור. ואיך הגמרא אומרת בפשיטות שיש איסור לפני עיור במכה לבנו גדול.

רב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה

והנה כעין זה יש להקשות גם על הגמרא בקידושין (דף ל"ב א') שאמרו, "רב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה, אמר איזול איחזי אי רתח אי לא רתח. ודלמא רתח (ואמר לאבוה מידי בריתחיה, רש"י) וקעבר (רב הונא, רש"י) אלפני עיור לא תתן מכשול (שגורם לבנו לחטוא, רש"י), דמחיל ליה ליקריה וכו'".

מבואר בגמרא שרב הונא רצה לנסות את בנו רבה אם הוא כעסן, ולכן לקח בגד מאוד יקר וקרע אותו לפני רבה, לראות אם יכעס עליו או לא. והגמרא מקשה איך מותר לו לעשות כך הרי אולי רבה יכעס, ובשעת כעסו יאמר לאביו דברי גנאי, ויעבור על מצוות כיבוד אב. ואם כן האב שגורם לו לחטוא עובר בלפני עיור, בזה שגורם לבנו לחטוא.

ולכאורה קשה, הרי גם בזה ביד הבן בכל רגע לכעוס ולומר לאביו דברי גנאי וזה אצלו כחד עברא דנהרא, שיכול להגיע אל האיסור הזה גם בלא המכשיל. ולפי כללי איסור לפני עיור אין איסור אם הנכשל היה יכול לעבור את העבירה גם לולי המכשיל. וממילא כאן שהבן היה יכול לעבור את האיסור הזה גם בלא מעשיו של אביו, צריך להיות שאין בזה איסור לפני עיור. ואיך הגמ' מקשה "וקעבר אלפי עיור לא תתן מכשול".

הבן לא היה חוטא לולי האב

ונראה דמוכח מזה שאף על פי שהבן היה יכול לבעוט באביו או לומר לו דברי גנאי, גם בלא מעשיו של האב, אבל כיון שהבן מצד עצמו לא היה בדעתו לחטוא ולעבור על מצוות כיבוד אב, אם כן כאשר האב עושה מעשים כאלו שגורמים לבן לכעוס על האב ולפגוע בו, נמצא שהוא מעוררו ומסיטו לעבור על האיסור, ובאופן כזה יש איסור לפני עיור גם בחד עברא דנהרא.

שאם האדם מצד עצמו אינו עבריין ואין בדעתו לחטוא, ובא אדם ומסיטו לחטוא, או שמעורר בו את הכעס ועי"ז הוא חוטא, הרי האדם הזה שמכשילו באיסור עובר בלפני עיור לא תתן מכשול, אפילו בחד עברא דנהרא כיון שהוא גורם ויוצר כאן את המכשול לפני הנכשל. ולכן שכאשר אב מכה את בנו הגדול, או מכעיס את בנו, ומכח זה יש חשש שהבן יכה או יפגע באב, הרי האב עובר באיסור לפני עיור.

וזה היסוד שהיה אצל החרטומים, כיון שמושה רבנו ידע שמעשיו יגרמו להם לעשות כישוף שנאסר לבני נח, ממילא כאשר הוא עושה את המעשים הללו וגורם להם לחטוא הוא עובר בלפני עיור.

*

לפני אידיהן של עכו"ם אסור לשאת ולתת עימהם

אמנם באמת מצינו בדין זה מחלוקת בפוסקים. דהנה בגמרא בריש עבודה זרה מובא, "לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים אסור לשאת ולתת עימהם וכו'".

והגמרא (דף ו' א') מסתפקת מהי הסיבה שאסור לעשות מסחר עם העכו"ם לפני החגים של העבודה זרה, "איבעיא להו משום הרווחה, או דלמא משום ולפני עיור לא תתן מכשול וכו'".

ופרש"י, "משום הרווחה, דרווח ואזיל ומודה לעבודת כוכבים ועבר

ישראל משום לא ישמע על פיה. או דלמא משום ולפני עיור, דמזבין ליה בהמה ומקריבה לעבודת כוכבים ובני נח נצטוו עליה דהיא אחת משבע מצוות וכו', ואהכי קא עבר ישראל משום ולפני עיור לא תתן מכשול".

וספק הגמרא הוא האם האיסור משום הרווחה שכאשר יעשה משא ומתן עם הגוי יש לחשוש שהגוי ילך ויודה לעבודה זרה על עסקיו עם ישראל, ואם כן הישראל גורם שהגוי יזכיר שם עבודה זרה, ועובר על "שם אלוהים אחרים לא ישמע על פיה". או שהאיסור הוא משום לפני עיור, שיש לחשוש שהגוי יקנה בהמה מהישראל ויקריבנה לעבודה זרה, ונמצא שהישראל עובר בלפני עיור בזה שמכשילו בעבודה זרה.

והקשה הב"ח (יו"ד סימן קמ"ח סק"ז), למה לפי הצד הראשון שהאיסור הוא משום הרווחה, מפרש רש"י שהישראל עובר באיסור של לא ישמע על פיה, ולמה לא כתב שהאיסור הוא לפני עיור כמו בצד השני של הגמרא, שכאשר הגוי הולך ומודה לעבודה זרה יש על הישראל איסור לפני עיור שהוא מכשיל את הגוי באיסור של לא ישמע על פיה. ואם כן קשה משום מה רש"י צריך בצד הראשון של הגמרא להביא איסור חדש של לא ישמע על פיה, ולא מספיק לכתוב את האיסור של לפני עיור, שהוא מפורש בגמרא בצד השני.

וז"ל, "ואיכא למידק אמאי דפירש רש"י דבאזיל ומודה אסור משום לא ישמע על פיה וכ"כ רבינו, ואמאי לא אמרין דאסור משום לפני עיור". ורש"י שהוכיח מזה שהגוי אינו מוזהר באיסור של לא ישמע על פיה, ולכן אין על הישראל בזה איסור לפני עיור.

הט"ז (סק"ג) מביא את דברי הב"ח, וכתב שהקושיא אינה קושיא, וז"ל, "וקושיא מעיקרא אין כאן, דהא מבואר שם בגמרא פרק קמא דעבודת כוכבים דאין שייך לפני עיור אלא במקום שאי אפשר לעובר כוכבים לעשות זולת הישראל, כמו במושיט כוס יין לנזיר דקאי בתרי עברי דנהרא, שלא היה אפשר לנזיר ליקח היין. אבל אם היה אפשר לו רק שהישראל מסייע ומקרב לו הדבר, אין כאן לפני עיור וכו'. אבל משום לא ישמע יש כאן, שמכל מקום על ידו נשמע, אף על פי שבלאו הכי היה גם כן נשמע

* * *

המתפלל צריך שישמע לאוזניו

"ויצא משה ואהרן מעם פרעה, ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה". (פרק ח' פסוק ח').

ולפי זה מובן למה משה רבנו לא המתין עד שהצפרדעים קצת ינוחו מצפופם ואז יתפלל אל ה' בנחת ולא בצעקות, וי"ל דכיון שאין הפסק לצפופם יום ולילה ממילא לא היתה שום ברירה למשה רבנו רק לעמוד ולצעק בתפילתו בשביל שישמעו אוזניו את תפילתו.

אם בני ישראל סבלו מהצפרדעים

אמנם בעיקר דברי השפתי חכמים שהיה למשה רבנו רעש מהצפרדעים יש לעיין בזה, דהנה כל המכות באו רק על המצרים אבל עם ישראל לא סבלו מהמכות כלום, וכמו שכתוב במכת חושך (פרק י' פסוק כ"ג) "ולכל בני ישראל היה אור במושבותם", ורש"י (פסוק כ"ב) מביא שישראל שהלך לתוך ביתו של המצרי, ישראל היה רואה את כל מה שיש למצרי בבית, והמצרי לא היה רואה. ומבואר שאפילו במקום ששלטה המכה, מכל מקום היא שלטה רק על המצרים אבל לא על כלל ישראל. וכן מבואר בשאר המכות בפסוקים ובמדרשים שהמכה היתה רק על המצרים, ובמכת דם כתוב במדרש שישראל וגוי היו שותים מאותו כוס, הישראלי היה שותה מים והמצרי היה שותה דם. רואים מכל זה שלא רק שהמכות לא היו בתוך גושן במושבתם של ישראל, אלא אפילו בתוך מצריים עצמה המכה לא שלטה על ישראל.

והנה במכת הצפרדעים כותב רש"י (פרק ז' פסוק כ"ט) על הפסוק "ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים", "בתוך מעיהם נכנסין ומקרקרין". ונראה מדברי רש"י שהקרקורים והצעקות של הצפרדעים היו חלק מהמכה, שתכלית המכה היתה שיבואו הצפרדעים ויסבלו מהם ומקרקורם.

וכן נראה מדברי המדרש (פרשה י' אות ו') שכתב, "ויצא משה ויצעק אל

שלא יתפלל בלחש אלא בקול, ודרגת הקול תהיה בקול כזה שמשמיע לאוזניו, והדין להשמיע לאוזניו הוא לא דין שצריך בפועל לשמוע באוזניו אלא עיקרו בא לומר מהו חזק הקול שצריך שיהיה בתפילה, וממילא גם אם בפועל הוא לא שומע את התפילה באוזניו מחמת הרעש די בקול כזה שבאופן הרגיל הוא קול שמשמיע לאוזניו.

ומדברי ה"שפתי חכמים" שכתב שמושה רבנו בתפילתו על הצפרדעים הוצרך לצעוק, בשביל לשמוע באוזניו את תפילתו, דכיון שהיה רעש הצפרדעים גדול, הוכרח לצעוק עד שישמע באוזניו, מוכח שצריך להשמיע בפועל באוזניו את תפילתו, ואם יש רעש ומחמת הרעש אינו שומע את תפילתו לאו שפיר דמי אלא צריך להוסיף ולהגביה את קולו עד שבפועל ישמעו אוזניו את תפילתו.

ולמעשה, בעיקר הנידון אם מי שמתפלל במקום שיש רעש אם צריך להגיה את קולו עד שישמיע לאוזנו ממש, או שדי בכך שמתפלל בכזו עוצמה של קול שהוא משמיע בזה לאוזנו, ומה שעכשיו בפועל אינו שומע מחמת הרעש אינו מעכב. מצאתי שב"כף החיים" (סימן ס"ב סק"ז) הסתפק בזה, וכתב "עיינן בחסד לאברהם אות א' שנסתפק במי שעומד במקום בלבול וקול רבים אם צריך להרים קולו עד שישמיע לאוזניו, או סגי בקול דהוי מצי למשמע אי הוה קאי במקום אחר יחידי".

והעירויני שיש להוכיח את זה מדברי המשנה ברורה (סימן נ"ג סקמ"א) שכתב לגבי שליח ציבור שאינו שומע שלא למנותו לשליח ציבור, כיון שלכתחילה צריך המתפלל להשמיע לאוזנו, על כן לגבי להוציא אחרים ידי חובה, לכתחילה אין למנות את מי שאינו שומע מה שמוציא מפיו. וז"ל, "שליח ציבור שיש לו כבדות אוזנים שאינו שומע כלל, מסיק בחידושי רעק"א דלא יהיה שליח ציבור דאף דאם לא השמיע לאוזנו יצא, מכל מקום כיון דלכתחילה צריך להשמיע לאוזנו אינו מוציא אחרים לכתחילה". ובשער הציון (סקל"ח) הוסיף וכתב שמדברי הרעק"א משמע שהחיסרון הזה בשליח ציבור שאינו שומע הוא אפילו בשאר ימי השנה, ולא רק בימים נוראים, וכתב "משמע מיניה אפילו בשאר ימי השנה, ודלא כשערי תשובה דהוא אזיל רק להתשב"ץ דלא מחשיב לה בשעת הדחק חסרון במה שאינו משמיע לאוזניו, וכבר השיג ר' עקיבא איגר. ונראה דכשאין שליח ציבור אחר גם למוה"ר עקיבא איגר מותר".

ומבואר מדברי המשנה ברורה שברעק"א מבואר שההלכה הזו שצריך להשמיע לאוזנו נאמר שצריך בפועל להשמיע לאוזנו, ולא די להתפלל בקול כזה שהוא קול שאמור לשמוע באוזנו, ולכן כותב שלכתחילה שליח ציבור שאינו שיש לו כבדות אוזנים ואינו שומע אין לו להיות שליח ציבור, ועיינן.

ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה

"ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה מפני השחזן כי היה השחזן בחרטומים ובכל מערים". (פרק ט' פסוק י"א).

ובהשגחה פרטית, האדם שמאמין בשלמות אין לו תרעומות על שום אדם אפילו אם הרע לו, כמו שמצינו אצל דוד המלך שאמר ה' אמר לו קלל, כלומר מן השמים הסיתו אותו. ומצינו בתלמוד בפ"ק דחולין שהאדם שמאמין בלב שלם בהנהגת הבורא אין מתיירא מכל פגע ומקרה רע ואפילו מכשפים שמכחישים פמליא של מעלה, כמו שספרו חז"ל על רבי חנינא בשעה שהמטרוניתא רצתה לעשות לו מעשה כשפים, קרא בגאון **אין עוד מלבדו**, אין לי ממה לירא חוץ מבוראי, והאמונה הזו גברה על הכישוף, ובשביל זה אמרו עליו חז"ל, שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה".

תיקון שובבי"ם

מזן המשגיח הגר"י לוינשטיין זצוק"ל, בעל ה"אור יחזקאל", דיבר פעם בענין ימי השובבים, ואמר שעיקר התיקון הוא החיזוק באמונה, להאמין ולהכיר בהשגחה פרטית שהכל מידו יתברך.

ואמר, שאנו אומרים "אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים כולם, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים", והאמונה מחייבת להכיר שהקב"ה הוא הבורא והוא לבדו עושה את כל המעשים, ולא לתלות את הכל בפעולות ובמעשי בני אדם. וכאשר לומדים את פרשיות יצי"מ, זה הזמן להתחזק באמונה בהשגחה פרטית, ובזה נזכה להגיע לתיקון השלם בימי השובבים".

ה' על דבר הצפרדעים, רבותינו ז"ל אמרו לא די להם למצרים השחתת הצפרדעים אלא שהיה קולן של צפרדעים קשה להם ממכתן, שהיו נכנסות בגופן וצועקין בתוכן שנאמר על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה על דבור הצפרדעים". מפורש במדרש שבאמת הצעקות של הצפרדעים היו חלק מהמכה.

ומעתה אם בכל המכות רק המצרים סבלו מהמכה ולא כלל ישראל, ואפילו במקום שליטת המכה בתוך מצריים, אם נכנס לשם יהודי לא שלטה עליו המכה ולא סבל ממנה מאומה, אם כן ודאי שגם במכת הצפרדעים היה כך. ומעתה הצעקות והקרקורים של הצפרדעים שהיו חלק מהמכה היה רק על המצרים, ואם נכנס יהודי לתוך תחום מושבותם של המצרים, צריך לומר שהוא לא סבל מאלו הצעקות וכאילו הכל שקט ושלווה, וכביכול לגביו אין כאן צעקות וקרקורים כלל וכלל, שהקב"ה השמיע את אלו הצעקות רק למצרים ולא ליהודים.

ומעתה יש להקשות על השפתי חכמים, שמושה רבנו הוצרך להגביה את קולו בתפילתו מחמת הצעקות של הצפרדעים, הלא על משה רבנו המכה לא שלטה והוא לא שמע את אלו הצעקות, וממילא גם בלא להגביה את קולו היה יכול לשמוע את תפילתו שמוציא בשפתיו, ועיינן.

*

המתפלל במקום רעש אם צריך להגביה קולו

והנה עיקר הדין ש"המתפלל צריך להשמיע לאוזנו מה שמוציא בפיו" מבואר בשו"ע לגבי קריאת שמע וברכותיה (סימן ס"ב סעיף ג'), ולגבי תפילת שמונה עשרה (סי' ק"א ס"ב). ובקריאת שמע כתב, "צריך להשמיע לאוזנו מה שמוציא בפיו". ובתפילת שמונה עשרה כתב, "לא יתפלל בלבו לבד אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאוזניו בלחש וכו'".

ויש להסתפק מה הדין אם מתפלל בכזה קול שבאופן רגיל הוא קול שמשמיע לאוזניו מה שמוציא בפיו, אלא שיש באותו מקום רעש גדול ומחמת הרעש אינו שומע באוזניו את תפילתו. האם צריך להגביה את קולו בקול גדול, עד שישמע בפועל מה שמוציא בפיו. או שאין צריך להגביה את קולו יותר מרגילותו, אלא כיון שבעצם הקול הוא קול בכזו עוצמה שמשמיע לאוזניו די בזה, ואפילו שעתה בפועל אינו שומע את קולו, בכל זאת די במה שעצם הקול הוא קול שמשמיע לאוזנו.

והנידון בזה הוא מהו הדין להשמיע לאוזניו, האם עיקרו הוא בשביל לעורר הכוונה שכאשר שומע את מה שמוציא בפיו כוונתו יותר שלמה, וממילא לפי זה צריך שישמע בפועל את תפילתו, ואם יש רעש במקום תפילתו, יצטרך להגביה את קולו בקול גדול עד שישמע את התפילה. או שעיקרו הוא דין בדיני תפילה, שצורת התפילה צריכה להיות באופן כזה

בשיחות החפץ חיים (עמוד קמ"ט אות נ"ו) מובא בזה דבר נפלא, וכך כותב תלמידו, "כליל שבת קודש אחד כמו בשעה 12 בלילה, כשהלכתי דרך ביתו, שמעתי נעימת קולו, נגשתי לחלונו וראיתי שיושב על מיטתו ולומד חומש בפרשת וארא, ועל כל מכה ומכה היה מתפעל ואמר בהתפעלות גדולה אי א', ובאותו למכת שחין **"ולא יכלו החרטומים לעמוד מפני השחזן"** צחק בקול, שלא שמעתי ממנו אף פעם שיצחק בקול כל כך, וההתפעלות הייתה כל כך גדולה כאדם שרואה בעצמו המכות, כך הייתה אמונתו חזקה בתורה הקדושה. ועמדתי כך יותר מחצי שעה".

והנה בגמרא בתמיד (דף כ"ח א') אמרו, "תניא רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם וכו', ויש אומרים יחזיק באמונה יתירה שנאמר עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי וגו'". וראים בזה שחיזוק באמונה הוא מהדברים שהאדם צריך להחזיק בזה בכל עת, ולהתחזק "באמונה יתירה", וזה הדרך הישרה שהאדם צריך לבור לו ולהתנהג בה.

גם מעשי בני אדם הם בהשגחה

עוד מובא בשיחות החפץ חיים (עמוד ע'), "אנו אומרים "אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים", אמנם הכי אנו מאמינים בשלמות שכל שמזדמן לנו הוא בהנהגת הקב"ה

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

לא כתושבים בארץ, רק כגרים

וְגַם הַקְּמֵתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּם לְתֵת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֶת אֶרֶץ מִגְרֵיהֶם אֲשֶׁר גָּרָו בָּהּ (ד.ו.)

כתב המלבי"ם: "ובאר השעם שהבטיח לתת להם ארץ כנען, מפני שהיא ארץ מגוריהם אשר גרו בה, שלא היו כתושבים בארץ, רק כגרים, כי עקר משכנם וביתם היה בעולם העליון להתהלך לפני ה' תמיד, ובעולם הזה היו כגרים, ועל כן ניתן להם ארץ ישראל המוכשרת לזה, כי היא ארץ ההשגחה והקדושה והנבואה".

א'מירדיגער לימוד: מה שזכו האבות לארץ ישראל, הוא מפני שהיתה בעיניהם "ארץ מגוריהם", מקום של עראי. הם הרגישו עצמם כגרים בעולם הזה ולא כתושבי קבע, ועיקר מקומם הוא בעולם הבא. בזכות זה זכו לארץ ישראל שיש בה סגולה מיוחדת להרגיש את עראיות העולם הזה, בהיותה ארץ ההשגחה והקדושה.

וכך אנו אומרים בהגדה של פסח: "לגור בארץ באנו". "לגור" מלשון "גרות". אנחנו באנו אל הארץ להיות בה ולהתנהג בתוכה כמו גרים, ארעיים, זמניים. תפקידנו להכין את עצמנו כל ימי שהותנו בארץ לקראת בואנו אל עולם הנצח.

אוי, כמה נואל אותם בני אדם המשקיעים את כל כוחם ומרצם בקניני העולם הזה, ושוכחים שאינם נמצאים כאן אלא לתקופה קצרה מאוד...

הרבי'ה רבי שלום זצ"ל אמר על כך משל פלאי פלאים:

היה פעם יהודי אחד, עני ואביון, שהתגורר בארץ ישראל. הפרנסה היתה קשה, לא היתה עבודה. יום אחד הודיעו לו כי קיבל עבודה באמריקה ועליו לנסוע לשם בעוד חודשיים.

בזמנם, הנסיעה לאמריקה נעשתה באמצעות הפלגה באונייה במשך כשלושה שבועות, כשבאמצע עשו תחנה בצרפת ושהו שם עשרה ימים.

היהודי עושה את כל ההכנות לקראת הנסיעה. מחסל את עסקיו, מוכר את דירתו. לפתע נזכר שבאמריקה השפה המדוברת היא אנגלית והוא אינו יודע אפילו מילה אחת בשפה זו. טוב, צריך ללמוד אנגלית.

אמר ה'חכם' הזה לעצמו: ודאי צריך ללמוד אנגלית, אך הרי לפני שאגיע לאמריקה אשהה בצרפת עשרה ימים, וצרפתית היא שפה קשה... מה השעם, אפוא, שאלמד אנגלית? הלא בשפה האנגלית אשתמש רק לאחר שאהיה בצרפת. קודם עלי ללמוד את השפה הצרפתית, שלה אודקק קודם.

שכר מלמדים שילמדוהו צרפתית, שבר את הראש, הפך את העולם, השקיע ימים ולילות, וברוך ה' הוא כבר יודע כמה מילים בסיסיות בצרפתית, אחר כך משפט, ועוד משפט, וחמש משפטים ביחד, חזר ושינן היטב את מה שלמד, יום ולילה לא ישבותו, עד שבתום החודשים ידע מעט צרפתית, נישט קשה. אך כל פנים כעת הוא יודע איך אומרים בצרפתית לחם, איך אומרים ביצים, איך אומרים חמאה, ראשי פרקים, וכשיהיה שם יוכל לרדת למכולת ולומר פחות או יותר מה רצונו לקנות. א- מחייה.

יום לפני צאתו למסע הארוך אל אמריקה הגדולה שואל אותו חבריו: "נו, אתה כבר יודע אנגלית?"

"לא", ענה "אנגלית אינני יודע כלל, אפילו לא מילה אחת!"

"ולמה לא למדת אנגלית?"

"כי הייתי מאוד עסוק בלימוד השפה הצרפתית שלשם אני הולך קודם..."

"גולם שכמוך, טיפש! איפה הראש שלך?" גער בו החבר. "הלא באמריקה אתה הולך להשתקע, שם מקומך, שם תגור לאורך זמן, עד סוף ימך, ושם גם נמצאת העבודה שלך. איך תסדר שם בלי ידיעת השפה האנגלית על בוריה? בצרפת, לעומת זאת, תשהה סך הכל עשרה ימים, והיית יכול איכשהו להסתדר פה ושם. בסופרמרקט אפשר להשתמש עם הידיים, לרמוז ולהבהיר מה אתה רוצה... על זה השקעת את כל החודשיים הללו, על לימוד צרפתית, ולאמריקה הנך מגיע בלי לדעת מאומה בשפה האנגלית? שושה!"

אדם צריך לדעת היכן הוא המקום האמיתי שלו - ולשם להתכונן כראוי. העולם הבא - הוא מקומו של האדם!

יאמר האדם: אבל הרי קודם אני נמצא פה, בעולם הזה, לא? שושה שכמוך! השבעים שנה שלך בעולם הזה כלפי נצח - הם הרבה פחות מאשר עשרה ימים כלפי שבעים שנה באמריקה, הרבה פחות!! היה בירושלים יהודי צדיק. בשעון שעל ידו, במקום מספרים היה את הפסוק "ימינו כצל עובר" שיש בו גם כן שנים עשרה אותיות. הוא כל הזמן הכין את עצמו כאן, בעולם הזה, לקראת הגעתו לשם, לעולם הבא.

מיידיג א ואך, האבות הקדושים ידעו את האמת, שארץ כנען היא "ארץ מגוריהם", מקום של גרות וארעיות, אבל העיקר הוא העולם הבא ולקראתו הכינו את עצמם כל ימיהם. מכה הכרה זו זכו לקבל את ארץ ישראל.

* * *

יהודי אחד בא לפני הגאון ושאל אותו: "רבי'ה, יהיה לי עולם הבא?" שאל אותו הגאון: "אתה שואל על העולם הבא. ועולם הזה יש לך?" "איפה יש לי עולם הזה", התמרמר היהודי והתחיל למנות את כל הבעיות והצרות שלו. מחלות, חובות עיקולים, כל מיני דאגות מדאגות שונות. זה עולם הזה?

"נו", המשיך הגאון ושאל, "כמה שעות ביום אתה משקיע על עניי העולם הזה וכמה על עניי העולם הבא?"

עשה היהודי חשבון, והתברר כי על העולם הזה הוא שעות רבות ביום - בעבודה, באכילה ושתייה ושאר צרכיו, ואילו לרכישת קנייני נצח לעולם הבא על ידי לימוד תורה, תפילות ועבודת ה' הוא משקיע מספר מועט ביותר של שעות ביום.

אמר לו הגאון: "עתה צא ולמד, עולם הזה שאתה משקיע בו כל כך הרבה שעות אתה אומר שאין לך, עולם הבא שאתה משקיע בו מעט שעות אתה רוצה שיהיה לך? תשקיע, יהיה לך!"

לזכור תמיד שהעולם הזה הוא "ארץ מגוריהם".

אלו הם דיבורים יפים, אבל העיקר שיהיה למעשה!

לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים

וְלֹא יָכֹלִי הַחֲרָטָמִים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי הִיא הַשְּׁחִין בַּחֲרָטָמָם וּבְכָל מִצְרֵיהֶם (ט.א)

על מה צחק ה"חפץ חיים"

במכת שחין רואים את מה שחובתנו לראות ולהכיר, שלקב"ה "הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו".

ל"חפץ חיים" היה שמע, רבי משה פסח מקובריץ. הוא כתב כך. ליל שבת אחד הוא הגיע בחצות הלילה. שקט היה בלילה של העיריה וכבר מבחוץ שמע את ה"חפץ חיים" קורא לעצמו משהו. הוא נשאר מאחורי הדלת ושמע שה"חפץ חיים" קורא פרשת וארא, למרות שזו לא היתה פרשת השבוע. ה"חפץ חיים" קרא מהחומש את המכות במתיקות, ואחרי כל מכה נעצר ואמר: 'אה! אה! בקול רווי התפעלות, כמי שחי את האווירה שהיתה במצרים, את מה שראו ונוכחו לדעת. כך דם, צפרדע, כינים. פלאי פלאים. ה"חפץ חיים" נשם את המשמעות ואת הידיעה כי "לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו".

עד שהגיע לפסוק: "ולא יכול החרטמים לעמוד לפני משה מפני השחין". אז החל לצחוק ולצחוק בקול. - "צחוק כזה שלא שמעתי מעולם". אחר כך המשיך למכת דבר.

עד כאן סיפר רבי משה פסח מקובריץ, ולי יש הסבר גדול למה צחק ה"חפץ חיים".

רבנו בחיי אומר כדלהלן. "אעשה בהם שפטים" הקב"ה רצה לשבור את אלוהי מצרים את הכוח שלהם. והכוח הגדול ביותר היו החרטומים החוזים בכוכבים. "קונצן מאכערס" - עושי קסם.

הם התבוו והתבדו. מהימים הראשונים עם בואם של משה ואהרן למצרים ועד השחין שם היה סופם של "אלוהי מצרים", הללו.

בתחילה הם ידעו לספר לפרעה כי היום עתיד להיוולד מושיעם של ישראל, אך לא ידעו האם הוא יהודי או גוי (כי משה רבינו ע"ה גדל בבית של פרעה, לכן היה קושי מיוחד להבין במחזה, האם מדובר במצרי או ביהודי). אחר כך הם ידעו לספר לפרעה כי מושיעין כבר נולד. היכן הוא? מתחת לאדמה [כתוב שיוכבד התיבאה אותו במערה]. חי או מת? אינם יודעים. חפשו בכל המערות... וכאשר אמו הכניסה אותו ללאור אמרו לפרעה בשמחה ובששון: "הוא כבר במים, גמרונו", זו ישועתם של החרטומים...

משה רבנו ואהרן יוצאים ונכנסים לפרעה. פרעה היה בתדהמה, נכנסים אליו שני זקנים, שעצם הכניסה היתה דבר שלא שייך בעולם. היה עליהם לעבור חיות טרף, אריות, דובים ונמרים. זרקו משה ונהיה לנחש.

מה עושה פרעה בכאלו מצבים? אחרי שהם זרקו מקל ונהיה נחש הוא שלח לקרוא למושיעים, שימחרו ויבואו. מי אלו המושיעים? הוא הזעיק "עזרה ראשונה": "חרטומי מצרים". נכנסו לכאן שני זקנים ללא תיאום מראש, ויש נחש נורא על הארץ. החרטומים היו השכבה העליונה ביותר, הסמטענע [-השמנת], הם היו גם חוזים בכוכבים - יודעי עתידות, כביכול אנשים גבוהים, רוחניים. התורה לא מננה אותם חרטומים אלא כמו שכיני אותם הגויים "חרטומי מצרים" כפי שהג'וליקעס אומרים "מכבי תל אביב" לא סתם מכבי, אלא - מכבי תל אביב... לא חרטומים סתם אלא "חרטומי מצרים" המוצלחים ביותר. הפאה החרטומים באו, והביאו הרבה שקצים קשנים בני ארבע חמש שנים, וגם הם עשו קונץ של נחשים. נהיה שם ערימות של נחשים. "ויבלע משה אהרן את משותם". משה בולע נחשים? נס בתוך נס. פרעה נתקף בפחד, שמא המשה יבלע גם אותו עם כסאו. ביקש בתחנונים לשלוח אותם מהארמון. הגיעה מכת דם, מכה כואבת, כפשוטה. אין כלום. כל היאור דם. חרטומי

מצרים נקראו שוב לעצה. פרעה הזעיק אותם שוב. גיוואלד, צריך להציל את המצב. מה קרה? האם שיתם קפה כבר היום? אין מים. דם, או תעשו משהו, אתם התקווה שלנו! הם הגיבו ביוהרה: "מה, הוא עשה דם? גם אנחנו יכולים לעשות דם..."

אבל אני רוצה כוס קפה, ביקשו מכם שתעשו מים, לא דם! אבל מים הם לא יכלו לעשות...

אך כיון שיכלו לעשות דם, כיבדו אותם, היתה תחושה שהם בכל זאת "שיום" משהו.

במכת צפרדע הם נקראו שוב בשלישית, אבל כאן התורה מזכירה אותם "החרטומים". כי אינם "חרטומי מצרים", איבדו את מעלתם - שוב אינם הפאר של האומה המצרית, "אויס חרטומי מצרים". כבר לא צריך אתכם, אתם יכולים ללכת לאוגדה.

בכנינים הם עצמם הודו "אצבע אלוקים היא" - וירדו דרגה נוספת. ה"כוחי ועוצם ידי" קיבל מכה עזה, ובמכת ערוב ומכת דבר כבר לא שמעו מהם. מגיעה מכת שחין - הם מוזכרים, ועתה שמם וזכרם "חרטמים" - חסר ו'. לא "חרטומי מצרים", גם לא "חרטומים", רק "חרטמים", ירדו לחלושין מדרגתם.

ה"חפץ חיים צחק" - איך הקב"ה משפיל גאים "ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה מפני השחין" כי אפילו את עצמם לא יכלו להציל ונראו מול משה רבינו ע"ה כשפלים ובזויים. זה הצחוק הגדול, בשעה שקויים בהם מה שהבטיח הקב"ה "ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים".

נסיונות אמונה בימי הזקנה

הרב דסלר זצ"ל, בשיחת מוסר ב"כולל בעלי בתים", אמר לשומעים המבוגרים:

"אמרו לי יהודים: היצר הרע מגיע עוד לפעמים אליכם? ודאי לא. ליהודים מבוגרים הוא כבר לא בא. גם אלי הוא לא בא. הוא בא לצעירים. נו אם כך זו צרה גדולה - בשביל מה לחיות? כל התכלית היא ההתמודדות, כי עיקר חיות האדם להתחזק בשבירת המידות. אם כן, מה הטעם בחיים שלנו? הוא מותיב לה והוא מפרק לה:

אמת, יצר הרע של עריות כבר שכח מאתנו ועוד סוגי יצר הרע, אבל יצר הרע של אמונה - עדיין יש לנו. יצר הרע גדול. בתחום הזה הוא עובד איתנו מצוין. עמו יש הרבה עבודה. הוא מחליש אותנו פה ושם.

לדוגמא, השכן דופק בצהרים, לא נותן לישון. זועמים. אוי הנכד שלי נפל בשידוך איום... ככה?!! ההוא גרם לכל הענין. מה עם אמונה? אינך יודע ש"הוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים"? ההוא הוסיף? ההוא הרעיש? הכל רבנו של עולם. אין אחד שיכול להזיק לך אם הקב"ה לא יאשר לו, ואין מי שיקח ממך.

הרופאים אמרו הבוקר שאתה לא כל כך בסדר, הידיים והרגלים מתחילות לרעוד. היכן האמונה שלך? היכן הרבשש"ע? כל כך מהר נהיית אויס מעששש? האמונה והביטחון היכן הם? בנושאים אלו ישנה עבודה בשנות הזקנה, עוד

יותר מבשנות הבחורות [ומה שרוכשים בימי הבחורות מתיישב טוב יותר על הלב בימי הזקנה, בבחירות].

ה"חפץ חיים" הוסיף בקנין האמונה תמיד, עד זקנה ושיבה.

לקפוץ מהגג

ה"מסילת ישרים" כותב שאם האמונה היתה חזקה באדם, לא היה שייך שיחשא. כל הנסיונות היו בשלים.

נתנו לי פעם דוגמא והבנה בדברי ה"מסילת ישרים", דוגמא נפלאה.

בא אחד לחברו ואמר: "יש לי הצעה בשבילך. הצעה חד פעמית שאין תמורתה, איש אחד בעולם מקבל כזו הצעה! יש לי ולך אפשרות אמיתית להרוויח עכשיו שלוש מליון דולר! במוזמן, על המקום. געלש. לא צ'קים..."

- בסדר, א סאך געלט!

- אבל יש רק תנאי קטן, משהו הקטן - - - .

האיש התרגש: "נו, תגיד כבר את התנאי, אני, אני מוכן הכל, מה בפך?..."

- אתה רואה פה את הבניין שש קומות? תעלה על הגג, תקפוץ למטה!

- למטה?!

- כן, אם תעשה זאת - כל הכסף שלך!

- לאאא, לא צריך!...

- מה? מה לא צריך? תחשוב רגע, כל כך מהר אתה מוותר על שלוש מליון דולר? אולי תנסה, תתייעץ עם מישהו!

- אין מה לחשוב! זה בכלל לא נסיון בשבילי!

כאשר האמונה בקב"ה ובשכר ועונש איתנה, אין אפשרות לחשוב! הוא לא יקפוץ מהגג ויהרוג את עצמו, ואם יחשא - הריהו בגדר אנוס.

זו המשמעות של אמונה בחיי היום יום. עם אמונה חזקה היצר הרע בסל.

כימי צאתך מארץ מצרים אראנו

"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" - נראה מלשון הפסוק שהנפלאות יהיו שווים, אבל בחז"ל משמע שבעת הגאולה העתידה יהיו נסים יותר גדולים, וכך אמרו בילקוט (פרשת בשלח רמז רנ): "עשה פלא עם אבות ועתיד לעשות עם בנינו, שנאמר: 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות', אראנו מה שלא הראיתי לאבות, שהרי נסים ונפלאות שאני עתיד לעשות עם הבנים יותר מהפלא ונפלאות מה שעשיתי עם אבות".

מבאר רבי איצלה וולוז'ינר זצ"ל: הגמרא במסכת נדה (לא ע"ב) אומרת כלל יסודי: "מאי דכתיב 'עושה נפלאות גדולות לבדו וברוך שם כבודו לעולם' - אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו". התרחשו בעולם נסים גדולים, אבל לא הכירו בהם בשלמותם. כי ככל שאדם יכול לראות, הנסים הם עצומים

הרבה יותר וגדולים פי כמה.

לכן, אפילו בעת יציאת מצרים, עם כל הראיה הבהירה, עדיין "אין בעל הנס מכיר בנסו" כי כל מהפך בשבע מורכב מאין סוף של שינויים ופלאות נוספות. אבל כאשר משיח יבוא, הכלל של "אין בעל הנס מכיר בנסו" לא יהיה תקף יותר, ולכן הנסים עצמם אמנם יהיו שווים, אבל ה"אראנו" יהיה שונה, לא כפי שראו ביציאת מצרים אלא כפי שבאמת היה ביציאת מצרים - כך אראנו נפלאות בגאולה.

שנוכה בעגלא ובזמן קריב.

מעשי ראובן

באחת השבתות, דרש רבי ראובן זצ"ל בפני בחורים צעירים שבאו לשבות בעיר בני ברק. תוך כדי הדרשה, הניף אחד הבחורים את ידו כדי לנקות כתם שדבק בכובעו. רבי ראובן שהבחין במעשהו של הבחור, נחרד אך העיר לו בנעמיות.

לאחר השבת, כאשר נשאלו הבחורים כיצד התרשמו משהותם בעיר במשך השבת, השיבו שניים מהם כי חרדתו של רבי ראובן בראותו כיצד אותו בחור עומד להיכשל באיסור שבת, נגעה לליבם והחדירה בהם יראת שמים אמיתית.

בחדרו שבבית החולים, הותקן ברז שבו זרם המים משתנה ממים קרים למים חמים על ידי הסטת ידיית הברז לצד שמאל. רבי ראובן שלא הורגל לברז ממין זה, היה ירא וחרד פן יסגה ויפתח את זרם המים החמים בשבת ויבוא לידי איסור בישול חלילה.

במשך יום שישי הוא ירד פעם אחר פעם ממיטת חוליו ופתח את זרם המים הקרים, כדי להרגיל את עצמו שלא להסיק את הידיית לצד הפותח את זרם המים החמים.

עניני יציאת מצרים לקראת פרשיות השוכבי"ם

מתוך הגדה של פסח "מסילות חכמה ומוסר" שתראה אור בס"ד לקראת חג הפסח הבעל"ט

עשרת המכות

חובת והתבוננות בעניני עשרת המכות

בעניני עשרת המכות יש הרבה דברים שידועים לנו מילדות, והם נראים לנו כדברים פשוטים, אך כשנתבונן בהם שוב, נקבל בזה טעם חדש, ויתחזק בנו ההכרה בהנהגות המופלאות של יציאת מצרים, ובאהבת ה' לעמו ישראל. וכבר וכתב החובת הלבבות, ואל תשיאך הגאווה, שתחשוב, שהכרתך לא הוסיפה על מה שהיתה עליו מנעורך, ושמה שעבר בדעתך בעת הנעורים לא יתכן להשתנות אצלך ולהיות נכרי אצל דעתך, כי זה מפתוי היצר לך, שירשל אותך מעיין ומחקר על אמתת הענינים.

והמפרשים האריכו הרבה בעניני עשרת המכות, לבאר כנגד מה היה מכוון כל מכה יש שביארו שהיה בזה גילוי על ארבעה יסודות הבריאה ושאר הכוחות שלמעלה, והיינו שראו שהקב"ה שולט על כל הבריאה כולה. ויש שכתבו שהיה בזה גילוי על העשרה מאמרות של בריאת העולם, והיינו שבכל מכה ראו ביטול של מאמר אחר שבבריאה, והיה בזה בחינה של בריאה מחודשת. ויש שביארו שהיה בזה גילוי על עשרת הדברות, שהם כלל התורה והמצוות. ויש שביארו שהיה בזה גילוי על עיקרי האמונה, כדי לחזק את ישראל באמונה ולהכין אותם להיות ראויים לגאולה.

כשנתבונן בכל מכה ומכה בצורה רחבה עם ציורים מהנהגה שראו בזמן ההוא, זה יביא אותנו לחיזוק האמונה בבורא יתברך, להכיר שהוא המהוה את כל הבריאה כולה, והוא מקיים אותה בכל רגע, וכל מה שיש לנו זה רק ממנו יתברך. וכשנביר בזה נבוא מזה לחיזוק בקיום כל התורה והמצוות, כי אם הבורא יתברך מהוה את כל הבריאה כולה בכל רגע, הוא גם יכול להפסיק את זה בכל רגע, ואיך לא נפחד לעבור על רצונו כאשר אנחנו יודעים שכל הקיות שלנו תלויה בו. וזה מה שנאמר במשל, לץ תכה ופתי יערים, שהפתי מחכים מהמכות של הליץ, וכמבואר ברש"י שם שמהמכות של פרעה ניתנו להתעורר לחיזוק העבודה ולהתקרבות לבורא יתברך.

וצריך ללמוד בדברי חז"ל שהאריכו בענינים אלו, וכן לראות את דברי רבותינו הראשונים והאחרונים, שביארו את דברי חז"ל בציורים רחבים, ואף שהדברים מרובים מאוד, כבר

אמרו חז"ל, לא עליך המלאכה לגמור ואי אתה בן חורין להבטל הימנה.

הנהגת ה' בהתראות לפרעה

בענין ההתראות ששלח ה' להתרות בפרעה, מבואר בפסוקים שהיו שני מכות בהתראה, והשלישית בלא התראה. ויש שביארו בזה על פי המבואר בחז"ל שמי שלקה ושנה, בית דין מכניסין אותו לכיפה, לפיכך אחר שלקה פרעה ושנה, נענש בלא התראה.

אך המהר"ל הקשה על זה, שאם כן למה היו המכות הרביעית והחמישית בהתראה. ועוד העיר שמלשון הפסוקים מבואר שהיו ההתראות חלוקות זו מזו, שבמכה ראשונה נצטוו משה לצאת לקראת פרעה לפגוש אותו ולהתרות בו, במכה שניה נצטוו לבוא אל ביתו ולהתרות בו, ומכה שלישית ניתנה בלא התראה, וכן היה במכה רביעית, חמישית ושישית, וכן בשביעית, שמינית ותשיעית.

וביאר בזה המהר"ל ביאור נפלא, על פי הסימנים שהיה רבי יהודה נותן במכות, שהם דצ"ך עד"ש באח"ב, שהמכות נחלקו לשלושה סדרים, הסדר הראשון שלשה מכות בארץ, הסדר השני שלשה מכות באויר, והסדר השלישי שלשה מכות מן השמים, והמכה האחרונה בנשמת האדם שהיא למעלה מן הכל.

ועל פי זה ביאר שבכל סדר נצטוו משה בתחילה להתרות בפרעה בכבוד, והיינו לצאת לקראתו לפגוש בו כדיכול באקראי, אך משלא הועיל נצטוו משה לשלוט על פרעה ולבוא אל ביתו ככוונה להתרות בו, ומשגם זה לא הועיל קיבל פרעה את ענשו בלא התראה.

עוד הרחיב שם המהר"ל, בביאור החלוקה של המכות לפי שלשת הסדרים הנזכרים, ובהמשך דבריו ביאר שם שלכך במכה האחרונה שבכל סדר לא היה התראה, משום שהיא היתה מורכבת משני המכות שקדמו לה, וכיון שהותרה בהם לא היה צריך להתרות בו שוב.

הנהגת פרעה בבקשות על ביטול המכות

בבקשת פרעה ממשע ואהרן שיעתירו עליו להסיר ממנו את המכה, מצינו גם כן כמה חילוקים, והאריך בזה האור

החיים, וביאר שכל זמן שלא הרגיש פרעה שהוא נמצא בסכנת מוות, לא פנה לבקש על ביטול המכה. ולכן לא ביקש **במכת דם**, כי מצאו לו מים סביבות היאור או שהיה קונה מישראל. **ובמכת כינים** לא ביקש, אף שידע כי אצבע אלקים היא, כי לא היה בזה סכנת מוות. וכן **במכת דבר לא שנת** לבקש רחמים, מפני שהיתה במקנה ולא בו. **ובמכת שחין** לא ביקש, מאחר שגם בזה לא היתה סכנה, או שלא פגעה בו מכה זו. **ובמכת השך**, ביאר שם, שבשלשה ימים הראשונים היה מדליק עששיות ופנסים, ואחר כך בשלשת הימים האחרונים רצה ללכת ולא היה יכול, ולכן מיד כשנגמר המכה שלח לקרוא למשה ולאחרון כמבואר בפסוקים.

אבל **במכת צפרדע** שנכנסו הצפרדעים כמעיו, חשש פרעה פן יבקעו את מעיו ויעשו אותו טריפה, ולכן קרא למשה ואהרן וביקש מהם שיעתירו לה', ודייק בלשונו ואמר 'ויסר הצפרדעים ממני' כלומר מתוך מעי. וכן **במכת ערוב** שהיו הבהמות והחיות טורפות את האנשים, חשש על חייו ושלח אחריהם ואמר לבו זכחו וגו' העתירו בעדי. וכן **במכת ברד** נפלה עליו אימתה ופחד שיעשה לו ה' כמהפכת סדום ועמורה, ואמר ה' הצדיק וגו' העתירו אל ה'. **ובמכת הארבה** אמר בפירוש ויסר מעלי רק את המות הזה.

התבוננות בהנהגה של המכות

דב – כאשר רואים הנהגה של שינוי המים לדם, זה מראה שה' יתברך מחדש את קיום המים בכל רגע, ולכן ברצונו זה מים וברצונו זה דם. ואין זה מוכיח רק על המים עצמם, כי מאחר שכל הבריאה תלויה במים שהרי אי אפשר להתקיים בבריאה בלי מים, ממילא יש מזה הוכחה על כל הבריאה כולה, שאם הוא יתברך מהוה את המים בהכרח שהוא גם מהוה את כל הבריאה המתקיימת מכה המים.

ובאמת שניתן לראות הנהגה זו גם בגוף האדם שכשהוא שותה מים הם נהפכים בקרבו לדם, אלא שמפני שהנהגה זו היא מהנהגת הטבע קשה להתעורר מזה לחיזוק האמונה, אך כשמתבוננים בהנהגה של מכת דם ששם זה נעשה בהנהגה של נס שהיא הנהגה שלא על פי הטבע, קל יותר להתחזק מזה באמונה שכל הבריאה בידו יתברך. ויש לכל אחד לחשוב על עצמו ולהכיר, שהוא חי כל הזמן בהשפעת הבורא, שהרי גם הוא ניוון ממים שההויה שלהם מתחדשת על ידי הבורא בכל רגע.

כתב המהר"ל דבר עמוק, והוא, שמה שאמרו חז"ל שהמים שביד הישראל התחלפו למצרי לדם, וכששתו יחד הישראל והמצרי, לישראל היה מים ולמצרי דם, לא נעשה נס זה על ידי שינוי של המים לדם, רק שנעשה הנס בכך שהיה במים גם בחינה של דם, וכששתה הישראל עלו לו המים הטבעיים, וכששתה המצרי עלה לו הדם הניסי.

והנה ביאור זה הוא מהודש, ובהרכבה מהמפרשים נראה שהדברים כפשוטם שנתחלפו המים בפועל ממים לדם ומדם

למים, אך עם כל זה ראוי להתבונן בדברים להכיר בהנהגה הגבוהה של הניסים, שלפעמים הם נעשים באופן שאין אפשרות להבין את זה באופן שכלי, וכמו שמצינו נס של מקום ארון אינו מן המדה, ועוד כיוצא בזה ניסים שאינם נתפסים בהנהגת הטבע, ומזה יש להתחזק בהכרח שהקב"ה כל יכול, ובידו לשנות את הטבע גם למצבים כאלו.

צפרדע – כאשר רואים הנהגה של יצירת צפרדעים מהמים של היאור, הרי זה מוכיח שהבורא יתברך יכול לשנות מציאות של מים למציאות של חי, וכמו שכתב הסדר היום שבמכת צפרדע ראו איך הקב"ה הופך את הפשוט למורכב ואת המורכב לפשוט.

עוד יש להתבונן, איך שנתרכו הצפרדעים בצורה שאינה מובנת על פי הנהגת הטבע, שהרי מבואר בחז"ל שהיתה צפרדע אחת והיא הביאה נחילים נחילים של צפרדעים בשריקתה, או שעל ידי שהיכו אותה התיזה מגופה נחילים של צפרדעים. גם יש להתבונן על הכח הגדול שהיה לצפרדעים, שנכנסו לתנורים עם האש ונשארו לחיות, וכן שהיו בוקעים את השיש ועוברים בו, שכל זה מראה על כוחו יתברך שהוא בלי תכלית, ושיכולתו יתברך לשנות את הבריאה ולחדש בה דברים בכל עת.

ומלבד כל זה יש להתבונן על העינוי הגדול שהיה בזה למצרים, שצפרדעים הרעישו להם מאוד, ונכנסו בכל מקום כמבואר בפסוקים, ואף לתוך המעים של המצרים היו נכנסים, שזה צער גדול מאוד, והיבלו בגופם. ובאבן עזרא מובא עוד שיש שאמרו שהצפרדע היתה חיה שהורגת, או מין דג שהוטף בני אדם, עד שיש מי שכתב שהיה נס מיוחד במכה זו במה שהמצרים נשארו לחיות ולא מתו על ידי הצפרדעים.

כתוב בתנא דבי אליהו, שהצפרדע יש בה דעה, והאברבנאל ביאר שלכך נקרא שמה 'צפרדע', כלומר 'ציפור דעה'. ויש מי שביאר על פי זה מה שאמרו בגמ' שהנניה מישאל ועזריה למדו שיש להם למסור נפשם על קדושת שמו יתברך, בקל והומר מהצפרדעים שנכנסו לתנורים במסירות נפש, והיינו שלא היה זה סתם מעשה של בעל חי, אלא מעשה עם דעת, שידעו מה שהם עושים בזה.

כינים – כאשר רואים הנהגה של יצירת כינים קטנים כל כך, שאי אפשר לייצר דבר כזה לא על ידי כישוף ולא על ידי שדים, הרי זה מוכיח שכל הכוחות שבבריאה מוגבלים מלבד כוחו של הבורא יתברך. ואם רואים שהכוחות של הכישוף והשדים הם כוחות מוגבלים, בהכרח שאינם כוחות עצמיים אלא כוחות שמונהגים על ידי כח אחר, ובהגדת יד מצרים כתב עוד, שבמכה זו הכה ה' את העפר עם כח השדים שבו, ומכאן ואילך לא היו יכולים המצרים לפעול כלום בכח השדים, וזה מלבד כח הכישוף שכבר נתבטל מהם קודם לכן כשבלע מטה אהרן את מטותם, והיינו שראו עוד

במכה זו שברצונו יתברך הוא מבטל את כח השדים לגמרי עד שכבר לא יהיה בידם להועיל כלום. ומוזה יש ללמוד על כל הכוחות שפועלים בבריאה, שהם כולם מונהגים על ידי הבורא ברוך הוא, שהכח שלו הוא כח עצמי ללא שום גבול או הגבלה, והוא בעל הכוחות כולם.

כתב הריטב"א, שהכינים באו גם על ישראל, אלא שהם לא היו מצערים אותם. והמצרים חשבו שכשם שהכינים מצערים אותם כך הם מצערים גם את ישראל, ולכן הם אמרו, אצבע אלוקים היא, כלומר שמכה זו היא מכה כללית לכולם בין לישראל ובין למצרים, ולפיכך ויחזק לב פרעה.

עוד כתב בהגדת יד מצרים, שמה שאמרו חז"ל שיעקב אבינו לא רצה להקבר במצרים מפני הכינים, אין הכוונה שהחשש על גופו, רק שהחשש שה' לא יביא על המצרים מכה זו, כדי שלא ירחוש גופו כינים, ולכך ביקש שיקברוהו בארץ ישראל כדי שיענשו המצרים במכת כינים.

ערוב – כאשר רואים שגם בעלי חיים שבטבעם הם מתרחקים ממקומות של בני אדם, נכנסו לתוך מצרים וטרפו שם בני אדם, ובעלי חיים שאין דרכם לטרוף, הצטרפו אל הטורפים לטרוף את המצרים, ומאידך בעלי חיים שדרכם לטרוף נמנעו מלטרוף את ישראל, יש ללמוד שמה שיש בעלי חיים שטורפים ויש בעלי חיים שלא טורפים, אין זה דבר עצמי אלא הנהגה שהקב"ה מנהיג בבריאה, ובכל רגע הוא יכול לשנות את זה כרצונו בהשגחה מיוחדת לכל אחד כפי מה שראוי לו. ומה שאנו נהנים מהבעלי חיים שאינם טורפים, זה אינו דבר מוכרח, שהרי במצרים ראו שזה דבר שיכול להשתנות, ובהכרח שהקב"ה מהווה את הכל בכל רגע, והוא שומר עלינו מהטורפים ונותן לנו להנות מאותם שאינם טורפים.

ובזה נוכל להכיר במה שנאמר על זמן העתיד, וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירביץ, פרה ודב תרעינה ואריה כבקר יאכל תבן, כי מאחר שכל מה שהזאב הדב והאריה טורפים, אין זה מצד עצם מציאותם רק מהנהגת ה' בבריאה, ממילא לעתיד לבוא כשתבא הבריאה אל תיקונה לא יהיה צורך בהנהגה זו.

כתב בהגדת גבורת א"ל, שהכינים וכן הצפרדעים רצו לבוא עם הערוב ככל שאר הבעלי חיים, ולא יכלו כי אין מכה משמשת שני פעמים, רק שמכל מקום, באו המעט שיש מהם בגבול הטבע בכל יום, כדי שלא ירויחו המצרים מהמכה אפילו רווח קטן כזה, וזה מה שנאמר בתהלים, אמר ויבא ערוב כינים בכל גבולם, כלומר שהכינים באו עם הערוב רק כפי גבולם הטבעי.

על מה שנאמר, ומלאו בתי מצרים את הערוב וגם האדמה אשר הם עליה, כתבו כמה מפרשי התורה, שנעשה בזה גם, שבאו החיות עם האדמה שהם רגילים בה, שעל ידי זה יהיה להם יותר קל להתנהג כפי טבעם לטרוף באבזריות,

וכן ביארו במעשה של אלישע שכשקילסוהו הנערים, נעשה גם ויצאו שנים דובים מן היער, כי על ידי היער התנהגו הדובים בטבעם לטרוף בלא פחד. עוד יש שביארו בפסוק זה, שזה רומז על החיה הנקראת 'אדני השדה', שהיא מחוברת לאדמה, ומשם מקור חיותה, ולפיכך הוצרכה לבוא עם האדמה שהיא מחוברת בה.

דבר – כאשר רואים הנהגה של הפסקת החיות של הבעלי חיים, הרי זה מוכיח שכל רגע שאנחנו חיים זה מכת השפעתו יתברך. ומבואר בספרים שמכה זו היתה באופן שהאוויר של מצרים נתעפש עד שהבעלי חיים שנשמו את זה לא יכלו לחיות, ועם כל זה לא מת ממקנה ישראל עד אחד, הרי שהקב"ה נתן לבעלי חיים של עם ישראל כח מיוחד לחיות שלא על פי דרך הטבע, והנהגה זו היא הנקראת השגחה פרטית, שכל העולם מתנהל בהשגחה כללית כפי ההנהגה הנצרכת להנהגת הבריאה, ועם ישראל זוכים להשגחה מיוחדת כפי מה שנצרך להם (וגם בזה יש דרגות וכל אחד זוכה בזה לפי הדרגה שלו).

כתוב בשם הגר"א שהמשת המכות הראשונות הם כנגד חמשת המכות האחרונות, ומכת דבר היא כנגד מכת בכורות, שבשניהם הפסיק הקב"ה את השגחתו כביכול, ונשארו מבלי סיבת קיום. וזה בחינה של כח גדול, המראה על השגחתו יתברך בכל פרט בבריאה, ועל כוחו לבטל ההשגחה מברואים רבים ברגע אחד, ולכך דרשו על זה בהגדה, ביד חזקה זה הדבר, ויש מי שכתב, שבמכה זו מתו גם הרועים של הבהמות, שנפגעו מן הדבר יחד עם בהמתם.

שחין – כאשר רואים איך שגוף האדם יכול להשתנות כל כך, שעל ידי שהחום הטבעי שבגוף האדם התגבר במצרים מאוד, נתעפש הדם שבגופם ונתהווה מזה השחין, הרי זה מוכיח שמה שהחום שבגוף של האדם אינו גבוה מידי ולא נמוך מידי, הכל זה מעשי ה' שהוא משגיח על האדם בכל רגע, וברצונו יתברך הוא משנה את זה להעניש את החוטאים. ויש מי שכתב, שמה שנאמר שלא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה מפני השחין, לא היה זה מפני הכושה, אלא מחמת חוץ השחין, שהחליש אותם כל כך עד שלא היה להם כח לעמוד לפני משה. והיינו שהשחין לא היה רק פצעים אלא חולשה בכל החיות שבהם. עוד מבואר שהיה במכה זו בחינה של מוות, וכמו שכתב המהר"ל שהיו מפחדים מהשחין שלא יאכל את גופם לגמרי. ומבואר בספרים, שבמכה זו נכללו הרבה חלאים שונים ומשונים של קלקול גוף האדם, וראוי להתעורר להכיר שכל החלאים שאנחנו מכירים הם מעשי ה', ומה שאנחנו זוכים להנצל מהם זו השפעה מיוחדת מאת הבורא יתברך לכל אחד בכל רגע.

כמלכיים מבואר שהשחין לא סר מהמצרים לעולם, ומוזה יש להתעורר על ענשי שמים, להכיר שלפעמים נגזר על האדם שיחיה במצב של עונש כל ימיו, ואז כשהוא מקבל את העונש הוא נשאר עם זה עד סוף ימיו.

כתב האור החיים שבמכה זו נתכבד פרעה, שהשחין לא פגע בו עצמו, ודייק כן בלשון הפסוק, כי היה השחין בחרטומים ובכל מצרים, ולא הוזכר פרעה, ולכן לא שלח פרעה לקרוא למשה במכה זו. ויש להתעורר מזה על רע לבו של פרעה, שלא היה איכפת לו בצער של כל מצרים.

ברד – כאשר רואים הנהגה של שינוי יסודות הברואה האש והמים, שלמרות שבטבעם הם מכלים אחד את השני ואינם יכולים להתקיים יחד, הם התאחדו כאן לרדת ביחד כדי להעניש את המצרים, הרי זה מוכיח שהבורא יתברך שולט על ארבעת יסודות הברואה, אש רוח מים עפר, וכל הקיום שלהם והקיום של כל העולם מכחם, הכל נעשה ממנו יתברך ובידו לשנות את זה בכל עת.

ויש להתעורר עוד במכה זו על דקדוק הדין בשכר ועונש, שמבורא שהברד הוזק גם לשדות, והיה בזה עונש למצרים על שלא הכירו טובה ליוסף שדאג לשדות שלהם, ומכל מקום לא ניוקו בזה כולם בשווה, שהרי כתוב, והחטה והכסמת לא נכו, שהיה בזה הנהגה מופלאה מחוץ להנהגת הטבע, משום ש'שכשה' מעניש הוא בדקדוק לכל אחד כפי המגיע לו, וכל פרט מהצער והעונשים שהיו למצרים, היה בדקדוק כפי מעשיהם, וכאשר לא נשלמה סאתם להעניש בפרט הזה של הפסד החיטה והכוסמת במכה זו, לא נענשו בזה. וכן רואים שאף שהברד ירד בכח רב, עם כל זה לא נפגע מזה אחד מישראל.

הנהגת מדה כנגד מדה בעשרת חמכות

דב – על שלא נתנו לבני ישראל להתרחץ. ויש שכתב, שכיון ששפכו דם תינוקות של ישראל, נענשו שלא היה להם מה לשתות והרי זה כאילו נשפך דמם. יש שכתב עוד, שמכה זו היתה ביאור מכיון שכפרו בטובתו של יעקב אבינו שבירך להם את היאור, וכן על שאמרו כל הבן הילוד היארה תשליכוהו.

צפרדע – על שהיו מבעיתים את בני ישראל בקולות. ועל שלא הניחו לישראל להתפלל ולקרוא את שמע בטענה שזה מרעיש להם. ויש מי שהוסיף, שכיון שרצו המצרים להמעיט את ישראל, לפיכך נענשו בריבוי גדול של צפרדעים.

כינים – על ששיעבדו את בני ישראל לכבד את השווקים המלוכלכים שזה דבר שמביא כינים. ויש מי שהוסיף, שכיון

שגזלו מבני ישראל את אדמתם, לפיכך נענשו שהכינים הפריעו להם לעבוד באדמה. עוד יש מי שכתב, שכיון שאמר פרעה שהוא ברא את עצמו, הראו לו מן השמים שאפילו הכינים שהם בריאה קטנה שבכל הבריות, גם הם ברואי ה' ומסורים בידו.

ערוב – על ששיעבדו את בני ישראל להביא להם חיות מהמדבר. עוד יש מי שכתב, שהמצרים נמשלו לחיות היער, כמו שדרשו חז"ל על מה שנאמר, בו תרמוש כל חיתו יער, שזה רומז על הרשעים שדומים לחיה שביער, ולכך נענשו שבאו עליהם חיות היער.

דבר – על ששיעבדו את בני ישראל לעבוד עם הבהמות. ויש מי שהוסיף, שכיון שהמצרים העבידו את בני ישראל בעבודת הבהמות, לפיכך נענשו במיתת בהמתם. ויש מי שכתב, שכנגד מה שהעבידום 'בכל עבודה בשדה', נענשו במיתת 'למקנך אשר בשדה'. עוד יש מי שכתב, שהמצרים נמשלו לבהמות, כמו שנאמר, נמשל כבהמות נדמו, ולכך נענשו במיתת הבהמות. אלא שמאחר שגם ישראל נמשלו למקנה, שכך נאמר עליהם וְאַתֶּן צֹאֲנִי צֹאֵן מֵרֵעִיתִי, לפיכך נאמר במכה זו, והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל דבר.

שחין – על שהיכו את בני ישראל עד שנעשה בשרם שחין. ויש מי שהוסיף, שכיון שמנעו המצרים את ישראל מלהגנם למרחצאות, לכך נענשו במכה זו שלא היו יכולים להכנס למרחץ שהוא מזיק לשחין. ועוד כדי שלא יוכלו המצרים להכנס למרחץ, ואז נכנסו שם ישראל. עוד יש מי שכתב, שכיון שרחץ פרעה בדם ילדי ישראל, לכך נענשו במכה זו שנתקלקל דמם ונעשה שחין. ומעין זה יש מי שכתב, שכיון שהעבידו את בני ישראל בחומר ובלבנים שזה שורף את הגוף ומוסיף חום, לכך נענשו בשחין שבא מקלקול החום שבגוף האדם.

ברד – על שסקלו את בני ישראל באבנים. ויש מי שהוסיף, שכיון שלא הכירו טובה ליעקב ויוסף שבזכותם נסתיים הרעב וחזרו השדות לתת יכולם, לפיכך נענשו במכה זו שפגע הברד בכל עשב השדה ואת כל עץ השדה שיכר.

פרשיות יציאת מצרים מקיפות תורה שלימה של אמונה, השגחה, יחוד, עבדות, תפילה, כח הבחירה, אהבת הבריות ועוד, עלינו להשתדל להשיב הדברים אל לבנו, ובעת אשר נזכיר יציאת מצרים יהיו הדברים יוצאים מן הלב, וכאשר נקיים מצוות המזכירות יציאת מצרים – יהיו הדברים, והמעשים יעשו מתוך הכרה והתבוננות, ועל ידם נקנה קנין בנפשינו בעבדות לבורא ובאמונה בו ית' כי אין עוד מלבדו.

לע"נ מו"ר הגה"צ ר' אליעזר בהגה"צ ר' ראובן יהושע זצוק"ל

בס"ד, טבת תשע"ט

דברים שאמר זקן המשגיחים מרן המשגיח הגר"א חדש שליט"א על אביו ובשם אביו מרן המשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש זצוק"ל לרגל היארצית ה-30

בחינוך. אבא היה תמיד דוגל בחינוך מתוך נועם, תמיד בחן את מהלכיו, האם ואיזו תועלת תצמח מהם, ורק אז פעל בשום שכל. כך אמר לי - "לעולם אל 'תתפוס' בחור 'על חם', גם אם אתה עד בשעת מעשה לבחור שמתנהג שלא כשורה, עדיף שתעשה את עצמך כאילו אינך רואה את המעשה, כי אם תגיב באופן מידי ויבין הבחור כי נתפס בקלקלתו, התחושה שלו תהיה שהוא כבר 'שרוף' בעיניך, ובמקום לגרום לו להשתקם ולהיטיב את דרכיו, הוא כבר לא יקבל ממך, אבל בהזדמנות אחרת, תמצא כבר איך להעביר לו מסר של חינוך". זו החשיבה שתמיד אפיינה את אבא - אין כל עניין להוכיח כל עוד אין אתה רואה את הטוב שיצמח מכך, ואם הטוב יושג דווקא בהתעלמות - אזי תתעלם. ואמר, משגיח הוא לא שוטר, שוטר מידת הצלחתו תלויה בזה שיתפוס על חם ומשגיח בדיוק הפוך.

המשנה באבות פ"ב מ"ה "ולא הקפדן מלמד" כותב רבינו יונה אין צריך לרב להיות כעסן ולא רוחו קצרה אך רוחב לב, ז"א בזמן שהתלמיד לא מבין הרב צריך להיות ברוחב לב עם אורך רוח וסבלנות, והרבינו יונה על המשנה באבות פ"ד מ"א "איזהו גיבור הכובש את יצרו שנא' טוב אָרָךְ אַפִּים מִגִּבּוֹר וּמִשָּׁל בְּרוּחוֹ מִלֵּכָד עֵיר" רואים שמושל רוח זה דרגה גבוהה כי יש גבורת הגוף ויש גבורת הלב והכובש את יצרו גיבור כי מושל ברוחו, וז"ש "לא בְּחֵיל וְלֹא בְּכֹחַ כִּי אִם בְּרוּחִי" הד"ד "ורוח איש יכלכל".

אומרים בתפילה "ואני זאת בריתי אותם אמר ה' - רוחי אשר עליך, ודברי אשר שמתי בפיך, לא ימוש מפִּיךָ..." יש פה 2 בחינות לברית עם הקב"ה שלתורה צריך גם רוח ורוחב לב שזה מידות טובות וגם דברי ואז לא ימוש מפִּיךָ.

הוא היה אומר האדם צריך לגדול בתורה ויראת שמים ומידות טובות

בתורה. מרגלא בפומיה, השאיפה הראשונה של בחור בישיבה צריכה להיות לדעת ש"ס, לתפוס כמה שיותר, אפי' בבקאות מינימאלית, אבל לדעת ש"ס, בחור שידוע ש"ס או שהוא אפי' בכיוון, הוא כבר נראה אחרת, הוא בפארנעם אחר, ואכן הוא זכה להעמיד לא מעט תלמידים שידועים ש"ס, כמובן, שר"מ שידוע ש"ס, זה עולם אחר, אם מצד היכולת שלו להרביץ תורה בגלל ידיעותיו, ואם בגלל היכולת שלו להשפיע, בגלל ההערכה שתלמידיו מעריכים אותו, אבל לא רק ר"מ, אם זה אבא לילדים שידוע ש"ס, ברור שכל הבית נראה אחרת, פוק חזי בשוקא, איך נראים הילדים של בעלי-בתים שידועים ש"ס, ואידך זיל גמור.

ואיך זוכרים ש"ס? האבא הביא גמ' בכתובות דף כ' "אמר רב חסדא ש"מ מרבי מאיר האי סהדותא עד שיתין שנין מידכר טפי לא מידכר? ולא היא! התם הוא דלא רמיא עליה אבל הכא כיון דרמי עליה אפילו טובא נמי", ז"א שצריך ללמוד על מנת לזכור יותר מ-60 שנה כעדות ששנים ראו עדות זה מספיק לזכור עד 60 שנה אבל אם אמרו להם אתם חייבים לזכור את מה שראיתם הם יזכרו יותר מ-60 שנה וכך בלימוד תזכרו גם לעולם הבא.

הוא היה אומר "והיה ברכה" המשמעות של והיה ברכה אצלו זה היה אחרת שזה ציווי, וכך גם התביעה מהתלמידים, בכל מקום שאתה נמצא תהיה ברכה למקום, תאיר פנים, ידוע המימרא שלו לבחור שהתהלך בישיבה זעוף פנים, "אתה בור ברשות הרבים", תפרגן לאחרים, בכלל צריכים לדעת שהרבה מהבעיות שאנו רואים בדור הזה, נובעות מחוסר פירגון, ומחוסר שמחה בהצלחה של השני.

בפ' וארא "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח" כותב האוה"ח שלא היו בני תורה כי התורה מרחבת ליבו של אדם, ולהם היה קוצר רוח.

מספרת הגמ' בשבת על הלל הזקן ששאל אותו אדם הרבה שאלות וענה לו באורך רוח, והאדם אמר לו "אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל א"ל הן א"ל אם אתה הוא לא ירבו כמותך בישראל" ועדיין הלל לא כעס, וענה לו בסבלנות, "מפני מה? ואמר לו שהפסיד 400 זוז ואמר לו הלל "הוי זהיר ברוחך, כדי הוא הלל שתאבד על ידו ד' מאות זוז וד' מאות זוז, והלל לא יקפיד".

הגמ' בעירובין מספרת על רבי פרידא שלמד 400 פעם עם תלמיד בסבלנות עצומה וזכה לעוד 400 שנה וגם בני דורו קיבלו עוה"ב ז"א שכל הדור זכה בזכות אדם אחד שהיה לו אורך רוח ורוחב לב.

וזה ה' אמר למשה על בצלאל "וימלא אותו רוח אלוקים בחכמה" וכן אצל יוסף ויהושע נאמר "איש אשר רוח בו" אחרי שמשה מבקש מה' "יפקוד אלוקי הרוחות" מנהיג לעם ישראל, למה נאמר אלוקי הרוחות ולא אלוקי השמים או הארץ? כותב רש"י שצריך מנהיג שיהא סובל כאו"א לפי דעתו, ואצל יהושע כתוב "מלא רוח חכמה", ואצל כלב גם נא' "עבדי כלב עקב אשר הייתה רוח אחרת", וכן אצל עם ישראל בתרומה כתוב "כל איש אשר נשאו ליבו וכל אשר נדבה רוחו", מנהיג ואדם גדול זה אחד שיש לו רוח ורוחב לב, וזה היה אבי המשגיח זצ"ל עם תלמידיו שביתו היה פתוח לרווחה לבני הישיבה והוא חניכם לגדלות האדם הכל בפראנס.

המשגיח הגר"ד סגל שליט"א סיפר לי שהיה מגיע בבחורות להתפלל בראש השנה בישיבת חברון והיה נכנס לבית של המשגיח זצ"ל וכל פעם התפלל מחדש איך שהכול הפקר, הבית פתוח לכולם, רבי מאיר ז"ל - אמר רבי דן סגל - הרחיב את ה'אני' שלו והכניס לשם (לאני שלו) את כל התלמידים ובעצם כל יהודי.

היה בחור שהיה צריך להעביר אותו ישיבה (כי לא היו זורקים) המשגיח קרא לבחור, אמר הבחור לחבריו, תראו שאני יישאר בישיבה, הבחור נכנס לאבי ודיבר איתו בחוסר דרך ארץ, ואבי השאיר אותו בישיבה כי לא הקפדן מלמד שלא יהיה פה גם נגיעה אישית בגלל שדיבר לא יפה לכן אני זורק אותו.

במידות. ידוע הסיפור כשאבי עזב את הישיבה בעת המלחמה הוא וחברו, וחברו שכח משהו בישיבה וחזר לקחת את זה ואבי חיכה לו וכשחזר הבחור עצרה עגלה ואמרה שיש מקום אחד החבר קפץ לעגלה והשאיר את אבי, אמר אבי באותו רגע היה לי מאוד קשה עם המעשה שחברי עשה לי, אבל אמרתי לעצמי "וכי כך עושים לבן לוויה" גם אני הייתי יכול לעלות לעגלות הקודמות שעצרו ולא עליתי, וזה מה שהייתי עושה אם זה היה קורה לי שוב ולא הייתי בורח לחבר והמעשה הזה רומם אותו לדרגות גבהות של בן אדם לחברו.

סיפר לי הרב שלמה הופמן זצ"ל כשהגיע כבחור צעיר להיבחן אצל אבא על מנת ללמוד בישיבת 'חברון', שאלו אבא 'מה ההבדל לדעתך בין ישיבה גדולה לישיבה קטנה? ואני עניתי לו, כך סיפר, כי ההבדל שבישיבה קטנה יש שיעורים יומיים, ואילו בישיבה גדולה יש עצמאות בלימוד, ואין שיעורים יומיים. אבי שמע והסכים, אבל כוונתו הייתה להבדל אחר ואמר כך - "בישיבה קטנה, ככל שיש לך יותר 'עסק' עם המשגיח, הרי הדבר אינו מעיד בהכרח על דבר טוב, ולעתים יש בזה להעיד דווקא על בעיות, אולם בישיבה גדולה - ככל שיש לך יותר קשר עם המשגיח סימן שבן עלייה אתה".

באמונה. שאלתי את אבי זצ"ל למה צריך לעבוד על בטחון ואמונה הרי זה הדבר הכי נח שיש, להשליך הכל על ה'? אמר לי נכון מאוד אבל השאלה היא מה המסקנה שיצא לך, אם אתה נשאר לחוץ ולא רגוע זה לא ביטחון, אבל אם אתה רגוע ושלי זה מנוחת נפש הבוטח וזה ביטחון.

כמן כן שאלתי את אבי כמה פעמים צריך לעשות השתדלות בכל דבר? אמר לי אבי זצ"ל תנסה או תבקש פעמיים ואם לא הצלחת אז תעזוב.

אבא זצ"ל אמר שעולם הפוך ראיתי שבסוף זמן בישיבה יש קצת רפיון ובתחילת זמן יש חיזוק, והיה צ"ל הפוך בסוף הזמן חיזוק ובתחילת הזמן רפיון כי חוזרים מהחופש !!!

אנחנו מתפללים שהקב"ה ימלא משאלות ליבנו לטובה הבעיה שאנחנו לא יודעים מה טוב לנו לשאול אז נבקש מהקב"ה שהוא יתן בליבנו לבקש שגם המשאלות שלנו עצמם יהיו טובות. ה' יזכנו.

סיפורים נפלאים על מרן המשגיח זצ"ל פרק מתוך הספר "אומר לו: גדל"
שעומד לצאת לאור בס"ד על בנו ראש ישיבת אור אלחנן הגרמ"מ חדש זצ"ל
נכתב על ידי בנו הרה"ג ר' אלחנן שליט"א

מקום גידולים

בית סבא וסבתא - רבי מאיר וצביה לאה חדש

בית החולים ביקור חולים, ירושלים שנת תרפ"ט. אחות רחמניה, לבושה לבנים, מתרוצצת בין החולים. גבוהת קומה ואצילית, טובה מישקובסקי.

והנה, רעש והמולה ממלאים את מסדרונות חדרי המיון. המוני פצועים חבולים וזבי דם החלו להגיע מהעיר חברון לבית החולים לקבלת טיפול רפואי. כך הגיעו לירושלים השמועות הנוראות על הטבח האיום בחברון שהתרחש באותה עת. טובה הייתה מהראשונים שהבינו את היקף האסון ואת הצורך הדחוף למצוא דרך לעצור את הפרעות. באותה עת כבר הייתה טובה מאורסת לאחד מטובי הלמדנים בישיבת חברון, מהמיוחדים שבחבורה, יהושע דב לפין. היא רצה כל עוד נפשה בה להגאון רבי יחזקאל סרנא, ראש ישיבת חברון, ששהה באותו שבוע בירושלים וטרופת נשימה סיפרה לו כי הערבים בעיר חברון פורעים ביהודים תושבי המקום ובבני הישיבה.

ראש הישיבה שמע את דבריה, והטיל עליה את השליחות הגורלית: "לכי נא מיד, כמו שאת - סתורת שיער ובגדים - אל הנציב האנגלי וספרי לו את הדברים האיומים".

טובה הנחושה אצה למלא את שליחותה, היא הגיעה אל הנציב הבריטי. הופעתה האמיצה וחזותה הנחרדת עשו את פעולתן ובעקבות דבריה נשלחה הוראה מידית לאנגלים לעצור את הפרעות. למרבה הזעזוע, האנגלים שמתפקידם היה להגן על התושבים ולמנוע התפרעויות עמדו כל העת מן הצד וצפו בנעשה מבלי לנקוף אצבע. ירייה בודדת שנורתה באוויר די היה בה לעצור באחת את הטבח.

סבתא טובה, לימים לפין (אם אמי), לא ידעה אז שהיה לה חלק בהצלת מחותניה היקרים. ר' מאיר וצביה חדש, זוג צעיר שהתגורר בחברון בקרבת הישיבה, הסתתרו באותה עת בדירתו של אליעזר דן סלונים. סלונים היה ראש הקהל בחברון, בנו של רב העיר. היו לו מהלכים בחוגי השלטון והוא שימש כמנהיג פוליטי.

טעות קריטית טעה סלונים בימים אלו, כאשר החלו להגיע שמועות על הפרעות המתוכננות. הוא סמך על ידידיו הערבים שהבטיחוהו נאמנה שאם אי מי יעז להתפרע בעיר חברון הם בעצמם יגנו על היהודים. טעות זו גבתה מחיר כבד עד מאד...

המושל הבריטי הורה להם כי אם יסתגרו בבתייהם לא יאונה להם כל רע. סבתא ספרה כיצד בליל שבת, עת ישבו הכל בחשיכה מסוגרים בבתייהם הגיע נער יהודי בשליחותו של סלונים. הוא מסר להם כי מר סלונים מזמין לבוא לחסות בביתו שכן ידידיו הערבים יושבים בפתח הבית על מנת להגן על היושבים בו. אנשים רבים הצטופפו בבית זה והנה בשעות הבוקר החל הפוגרום האיום. ה"מגינים" הערבים הסתלקו, מניחים להמון האדם להתנפל על הבית. ההמון זרם פנימה דרך הפתחים שפרצו, דרך הגג, תוך צעקות טירוף. בסכינים שלופות ובמוטות ברזל עברו מחדר לחדר כאשר הם מכים, שוחטים ופוצעים.

סבתא השתטחה מאחורי הדלת של אחד החדרים. שכניה נפלו לידה מתבוססים בדמם. הרוגים ופצועים נפלו עליה, היא כלאה את נשימתה כדי שהערבים יחשבו שאף היא הרוגה.

בפינה אחרת שכב סבא ר' מאיר, גם בו לא הבחינו המרצחים, והוא נזהר שלא לנוע ביודעו כי חייו בסכנה איומה. סבא, איש המוסר, נזכר באותם רגעים איומים בתחושה זו של אימת מוות שאותה חווה כבר פעם, בהיותו בחור ישיבה בליטא.

דודתי, הרבנית שולמית אזרחי שתחי', מתארת בספרה "המשגיח" את מחשבותיו ברגעים הללו. היה זה בעת הפרעות ברוסיה בסוף מלחמת העולם הראשונה (1919). מאיר, תלמיד ישיבת סלובודקה, ששבע נדודים ותלאות במהלך המלחמה, שהה אז עם קבוצת בחורים ובראשם ה'סבא' מסלובודקה בעיר קרמנצ'וג. יום אחד השתלטה פלוגת חיילים על העיר. היהודים הסתגרו בבתייהם באימה, אך סבא ביקש לחמוק ולהגיע אל בית המדרש. הוא הספיק להגיע עד לקצה הסמטה, ולפתע - חיילים קוזקים בדרכו. היה זה מאוחר מידי מכדי להימלט.

"הנה יהודי בולשביק!" צעקו לעברו. "הראה את התעודות שלך!" פקדו, כשהם מכוונים את רוביהם לעברו. הם החלו לגרור אותו לעבר חצר המפקדה, אימת מוות נפלה עליו והוא החל באמירת וידוי.

הם העמידו אותו ליד הקיר, אחד הקוזקים כיוון כלפיו את נשקו. "הזדקף!" צעק עליו, כשהוא מנסה לכוון את רובהו לכוון הלב. אולם, סבא, מרוב פחד, התאבן ולא הצליח לזוז. צרחותיו של הפורע הלכו וגברו: "הזדקף! מהר!" והנה, נפתח חלון מעליהם ונשמע קולו הנרגז של המפקד: "מי זה צועק שם?"

"זה בולשביק", התגמגם החייל, כשחבריו חומקים כולם מן האזור. "אל תבלבל את המוח", זעם המפקד, הסתלק מכאן מיד, ואל תוסיף להפריע ליו!"

החייל נחפז להסתלק, אבא נותר יחידי בחצר, המום מנס הצלתו. דברי חז"ל עלו אז בזיכרונו: "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם - אל יתייאש מן הרחמים!"

בדרך, בעודו אפוף התרגשות מן הנס קיבל על עצמו כמה קבלות כשהוא בטוח שיצליח לבצע קבלות אלו במלואן. בכל זאת נזכר בעת שוכבו בין ההרוגים המתבוססים בדמם בעת הפרעות בחברון. הוא חי מחדש את המאורע עם כל הרגשות שהציפוהו אז, הוא נזכר בקבלות שקיבל על עצמו אז והחל חוזר עליהן בליבו ומחזק אותן. הוא נוכח שהרשמים מאותה התעלות רוחנית שחש בהינצלו עדיים קיימים בתוכו ורגש עז של בטחון בה' כבש את ליבו - בידך אפקיד רוחי!

במשך השנים היה סבא מרבה לספר לבניו ולתלמידיו על רגעים נוראים אלה, ומנסה להעביר גם להם משהו מתוך תחושת הביטחון השלם בה'.

בימי חוליו של אבא, חזינו בעינינו, בני המשפחה והתלמידים הקרובים, ביטחון עמוק בהקב"ה מעין זה. המהלך של "בידך אפקיד רוחי" הנחה את אבא בתקופה זו. ליד מיטתו נחו אז בקביעות, הן בבית החולים והן ליד מיטתו שבבית, הספרים "מעלת הבטחון... ו....

אחינו, מאיר וינפלד, בא לבקרו בבית החולים, וראהו מתייפח בבכי בתפילת שמו"ע של ערבית. לאחר שסיים את תפילתו, חש אבא במבוכה של נכדו ואמר לו: "אל תחשוב שהדמעות הללו - חסרון בביטחון המה. אין בי כל דאגה, ובידו אפקיד רוחי. אבל אצל אבא מותר לבן לבכות..."

הוא ביקש בימים ההם שישירו באזניו את מילים: "רבש"ע, ידעתי כי הנני בידך לבד כחומר ביד היוצר, ואם גם אתאמץ בעצות ותחבולות וכל יושבי תבל יעמדו לימיני להושיעני ולסמוך נפשי מבלעדי עוזר ועזרתך אין עזרה וישועה". כי כן, טובי העסקנים וגדולי הרופאים היו מעורבים במצבו ובדרכי הטיפול במחלתו, אך הוא הזכיר כל העת כי מבלי ישועת ה' אין לו תקוה.

אחי, ר' אריה, מספר שכאשר שהה אתו באחת השבתות בבית החולים, נסובה השיחה אודות דעתם של הרופאים השונים בדרך הטיפול במחלה. אבא פרץ בבכי ואמר לו: "מה נפקא מינא מה אומרים הרופאים? שבטך ומשענתך המה ינחמוני!"

אין ספק, כי אבא ינק את הכוחות העצומים הללו מבית אביו, המשיגיח ר' מאיר.

כך ניצלו חייהם של סבא וסבתא, כך נסתם הגולל על היישוב היהודי בחברון. בתום הפרעות, פונו הניצולים כשהם עטופי אבל ויגון מן העיר. סבא סבתא הגיעו לירושלים, שם קבעו את ביתם בו גדל אבא.

אך נחזור מעט אחורה.

כיצד זה הגיעה צביה, בת העיירה אישישוק, לחברון? ואיך התגלגל הדבר והיא נישאה לסבא, שהיה מבוגר ממנה בשנים הרבה?

כאשר התבגרה צביה, הבת הצעירה בבית הוטנר, חשקה עד מאד לעלות לארץ הקודש. אביה, ר' נפתלי מנחם, חשש מאד מההשפעה השלילית שהייתה אז בארץ, מרוח החילוניות שהלכה והתפשטה ומהזרם הציוני שסחף עמו אלפי צעירים. לעומת זאת, אימה חששה עוד יותר מההשפעה הקלוקלת שהייתה באותם ימים בקרב החברה הצעירה בעיירת אישישוק, ומשום כך החליטה שמוטב ותעלה לארץ ישראל. באותם ימים התגורר בארץ הקודש אחיה הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין, ראש ישיבת כנסת ישראל בעיר חברון. אמה של צביה סמכה על כך שאחיה יפקח עינו וידאג לאחיניתו עם בואה.

אכן, זמן מועט לאחר שהגיעה צביה לארץ הקודש הזמין אותה הדוד הגרמ"מ אפשטיין להתגורר בביתו שבחברון. סבתא סיפרה כי הוריה תמכו ברעיון זה, והיא ניאותה ועברה לגור אצלו.

חלפו כמה חדשים, והנה הציע לה הדוד, ראש הישיבה, הצעת שידוך.

בישיבת חברון למד אז גדול תלמידיו של ה"סבא" מסלובודקה, הבחור המופלא מאיר פאריצ'ער (חדש). סבתא הייתה מספרת כיצד התלבטה בעניין הצעה זו. מצד אחד שמו של מאיר פאריצ'ער היה ידוע ומפורסם. בעת ההיא כבר נודע כתלמיד המקורב והמובהק ביותר של הסבא מסלובודקה, ואף היה מוסר וועדים לבחורים צעירים.

אבא היה רגיל לספר את מה ששמע מפי רבי זבולון גרז זצ"ל. הרב גרז הגיע ללמוד בישיבה בחברון, וזמן קצר לאחר מכן שאלו ה'סבא': "האם כבר הכרת את הישיבה שלנו?". "אכן, הכרתי", ענה לו הרב גרז. "ול'אונזערער' (משלנו) כבר התוועדת?" הוסיף ושאל ה'סבא', והסביר - "למאיר פאריצ'ער, האם התוועדת?" משהשיב לו הרב גרז בשלילה אמר לו ה'סבא': "אם את מאיר פאריצ'ער אינך מכיר, הרי שלא הכרת עדיין את ישיבתנו!" כה גדלה הערכתו של ה'סבא' לתלמידו, ר' מאיר.

אולם, מצד שני - פער הגילאים ביניהם היה גדול ואף בלט כלפי חוץ, ונקודה זו גרמה לצביה להתלבט מעט... אך היא ידעה להסתכל על הדברים בצורה הנכונה והשיבה בחיוב.

כך קם והיה הבית שהיה לתל תלפיות לעם ישראל. צביה לאה בת העיירה אישישוק עם בחיר תלמידי הישיבה - מאיר פאריצ'ער.

מאיר פאריצ'ער. כך כינו את ר' מאיר על שם עיירת הולדתו, פאריץ.

סבא הרבה לספר על מסירות נפשה של אמו, הרבנית מחלה, אשר בזכותה שתול היה בבית ה' כל הימים. בהיותו ילד רך בשנים, חסכה האם מפיתה ממש, ואספה פרוטה לפרוטה על מנת לשלם למלמד שילמד אותו תורה. עד מהרה נוכחה לדעת כי בנה, ברוך הכישרונות, לא יוכל למצותם בגבולות העיירה, והחליטה לשלוח אותו אל מחוץ לעיירה, לישיבה בשקלוב, והוא בן 11 שנים בלבד!

שנה שלמה שהה בישיבה בשקלוב מבלי לראות את הוריו, עד שחזר הביתה לפאריץ'. הוא השתדל ללמוד, אך הזמן חלף, חברותא מתאימה ואוירת לימוד - אין. והנער מה יצא ממנו?

החליטה האם הצדקנית, כי אין מנוס, ועליה לשלוח אותו לישיבה גבוהה. הדרך ארוכה ויקרה, ולא במהרה יוכל הנער לשוב לביתו, אך זו הדרך היחידה שבה יגדל לתלמיד חכם אמיתי. היא שלחה אותו לישיבת סלובודקה הנודעת והרחוקה, יחד עם בן דוד לייבל ליבוביץ שדאג לו בימיו הראשונים. כך, עוד בטרם מלאו לו 13 שנה, יצא לדרך אל מעבר לגבול כשאמו מלווה אותו כשרגשותיה מעורבים, רגשות שמחה מחד, וחרדה וכאב מהבאות: הן עדיין ילד הוא, כיצד יעמוד בייסורי הבדידות והגעגועים?

סבא היה מספר על חבלי הקליטה שלו בתחילת דרכו בישיבה. בתחילה כלל לא נתקבל לישיבה מפאת גילו הצעיר. אך הוא בעקשנותו החליט להישאר למרות זאת, ושקע בלימודו. בלילות בהן נדדה שנתו מהבדידות והרעב, היה פונה לבית המדרש ושוקע בין דפי הגמרא. לאחר תקופה קצרה, נוכחו ברמה הלימודית הגבוהה שלו, והוא התקבל כתלמיד מן המניין. מה מאושר היה מאיר הקטן! עתה נקבעו לו "ימים" לארוחות ולא יסבול עוד חרפת רעב. אף מקום ללון סודר לו...

אבא סיפר לימים כי מסירות נפש דומה הייתה באמו, הסבתא צביה. טרם הגיעו למצוות שלחה אותו סבתא ללמוד בישיבת "אור ישראל" בפתח תקוה. הימים היו קשים, והמרחק גדול. נדרשו כמה אוטובוסים כדי להגיע מירושלים לפתח תקוה, גם טלפון לא היה בבית, ושיחות טלפון נערכו רק במקרים של פיקוח נפש... המרחק והבדידות קשים היו גם לאבא וגם לאמו - הסבתא שהייתה קשורה עד מאד לבן זקוניה, אך אבא הרבה לספר כיצד בנו אותו ורוממוהו הימים ההם.

נראה שאף כאן, שאבה סבתא את הכוח מסיפוריו של סבא. כל ימיו היה סבא, ר' מאיר, מזכיר את שמה של אמו בחרדת קודש ובהכרת הטוב עמוקה על מסירות נפשה.

סבא נקלט עד מהרה בעולמה הלמדני של סלובודקה והפך חלק ממנה. הוא חפץ להתקרב אל תנועת המוסר ולהשתלב בשיחותיו של ה"סבא", אך לאכזבתו הוא לא הורשה להיכנס לשיחות... רק בחורים וותיקים זכו לשמוע את השיחות מפי ה'סבא'.

סבא לא ויתר. הוא היה מסתתר בחדר סמוך, מעיין כביכול בספר ומאזין לשיחות המוסר.

כעבור תקופה קצרה, קרא לו ה"סבא" שהיה ער למתרחש ודרש ממנו לחזור באזניו על מה ששמע.

סבא חזר בפני רבו על השיחה, אך על המסקנה האחרונה לא היה מסוגל לחזור. משהאיץ בו ה'סבא', התנצל ואמר שאינו מסוגל לחזור על הרעיון שנאמר בשיחה - שאנו, בשר ודם - עושים צדקה עם הקב"ה (כאשר אנו עובדים אותו כראוי) וקרויים אחיו. חייך ה'סבא', והסביר לתלמידו את משמעות דברי חז"ל הללו, ואת גדולתו העצומה של האדם הנובעת מהם.

בפעם אחרת כשביקש הסבא ממנו שוב לחזור על השיחה, הוא חזר על השיחה בשלמותה, שדנה בענייני בין אדם לחברו, ולאחר מכן הוסיף משלו מעין תמצית של הדברים (שלא נאמרה בשיחה), וכה אמר: במצוות שבין אדם לחברו, יש מידה של 'בין אדם למקום', יותר מאשר במצוות שבין אדם למקום עצמן.

גער בו ה'סבא': "וכי חושב אתה כי נהיית מלומד גדול ויכול אתה לומר אמרות משלך? האם נדמה לך שנעשית כבר "חצק'ל"? (כך כונו שני הנבחרים בישיבה - ר' יחזקאל ברשטיין, בעל ה"דברי יחזקאל", ור' יחזקאל סרנא)

מאז אסר עליו ה'סבא' להמשיך ולהאזין לשיחות והתיר לו רק לשמוע את הדברים מפי המבוגרים לאחר ששמעו את השיחה. (סבא סיפר שמאותו מקרה הקפיד מאד לדייק בדברי רבו כל אימת שבא לצטט דבר מה מפי).

נראה, כי לא במקרה נדונו שני נושאים אלו בין סבא לרבו הגדול - ה'סבא' מסלובודקה. הראשון עוסק בגדלות האדם, האסכולה הסלובודקאית, והשני - בענייני בין אדם לחברו. שני מרכזי הכובד של שיטת המוסר בסלובודקה - הכרה בכוחותיו העצומים של האדם ויכולתו האינסופית, והקפדה יתירה על עניינים שבין אדם לחברו.

ושני אלו מאפיינים הן את סבא, שכונה בפי רבים "השריד הסלובודקאי", והן את אבא.

שתי סיסמאות היו שגורות בפי אבא תמיד. האחת: "אל תאמר נער אנוכי!" - אל תרגיש ואל תאמר לעצמך - איני יכול, אין בי כוחות, זה לא בשבילי. כל אחד יכול! יש להתאמץ ולנסות למרות כל הקשיים. על הסיסמא השנייה חזר תמיד בשם סבא: "והיה ברכה!" - אדם צריך להיות לברכה לסביבתו, להביא תועלת ושמחה בכל מקום שבו הוא נמצא.

והוא - היה אומר. באישיותו גילם את שתי הקצוות הללו, כפי שיתואר באריכות, כפי שראה וחונך בבית הסבא, ר' מאיר.

לאחר תקופה נתבקש סבא ר' מאיר ע"י ה'סבא' לחזור על השיחה האחרונה שאותה שמע כבר מכלי שני, מן התלמידים המבוגרים. סבא לא הצליח לחזור כראוי על השיחה, כפי שהתבטא לאחר שנים "הדברים יצאו מפי בלי ידיים ובלי רגליים".

לפליאתו של ה'סבא' אמר לו: "מה אעשה שנאסר עלי לשמוע מפי הרב בעצמו? כך הבנתי את הדברים ששמעתי מפי אחרים".

מאותו יום הותר לו להצטרף לשומעי השיחות הוותיקים.

אט אט נרקם בין סבא לבין רבו ה"סבא" מסלובודקה קשר עמוק ואמיתי, קשר של **רב ותלמיד**. שיטתו ודרכו של רבו נטבעו באישיותו של סבא והיו לחלק ממהותו עד סוף ימיו.

כלתו של אבא, אשתו של ר' אריה, מספרת כי הסבא ר' מאיר נפטר בהיותה נערה צעירה, בטרם ידעה כי תינשא בעתיד לנכדו. לאחר הלוויה, לקח אותם אביה, הגאון רבי ישראל מאיר ווייס, ראש ישיבת "נחלת הלוויים", מחותנו של אבא, שהיה קשור עד מאד למשגיח ר' מאיר, והראה לה את מודעות האבל שמלאו את הרחוב. בכל אחת מן המודעות התואר המרכזי והמודגש על סבא היה: "תלמידו הגדול של ה'סבא' מסלובודקה". "ראו נא", אמר הרב ווייס לילדיו, "מהו השבח הגדול ביותר שניתן לומר על אדם כה זקן - תלמיד!"

כי סבא היה תלמיד בכל מהותו. תלמיד שאישיותו מגלמת את ההשפעה של רבו, תלמיד היודע מה היה רבו "אומר" - אומר, פועל או חושב בכל מצב ועניין, גם אם אין הוא נמצא עוד.

ברוח הסלובודקאית הזו גדל אבא, ואף בו הפכה להיות חלק מעצמיותו. ההדר הסלובודקאי, הכרה בגדלות האדם וכבוד הבריות ניכרו בו. אצילות מלכותית, שמחה פנימית והשלטת המחשבה על המעשה.

בהספידו את אבא במהלך הלוויה, התבטא אחי הגדול, ר' אריה, ביטוי שנחרט בלב כל השומעים. הוא אמר: "אני חושב שאם הסבא מסלובודקה היה רואה את אבא, היה אומר **"דאס איך האב גימעיינט!"** - לזה התכוונתי!"

כאשר עלתה ישיבת חברון לארץ ישראל, עלה גם מאיר פאריצ'ער, שבינתיים נפטרה אמו ואביו נדד אל מעבר לים לארה"ב והשתקע שם. עם בואו לחברון, היה מאיר לאחד מהבחורים הבוגרים והבולטים בישיבה.

מיד לאחר שהקימו את ביתם הביע סבא בפני אשתו הצעירה את משאלתו - שביטו יהיה פתוח לתלמידי הישיבה. כבר מהשבת הראשונה לנישואיהם הכינה סבתא סעודות שבת לקבוצה גדולה של בחורים. סבתא הייתה מרבה לתאר את השבתות והחגים בחברון, איך היו רועדים קירות הבית ברתחא דאורייתא, וכיצד היו משתפכים בשירה עד כלות הנפש. סבא היה נסחף בלהט השירה. אף אנו, הנכדים זוכרים את סבא בהשתפכות הנפש בעת ששר. בזמנים האלו נתגלתה נפשו הסוערת ומלאת הרגש, כאשר בשאר הזמנים היה משליט את כוחות השכל והמחשבה עליהם.

היכל הנגינה עולם טמיר ונעלם הוא. לא כל אחד זוכה להיכנס בשעריו. יכולים שני בני אדם לשיר יחד, והניגון משתפך ביניהם, והנה האחד - עבר להיכלות עליונים של שירה, וחברו היושב לצדו, השר במחיצתו, נשאר בעולם המעשה. מצלילי הניגון הנמוגים לא נותר בידו מאום...

כל מי שזכה להתקרב אל אבא במהלך השנים זוכר את מראה פניו של אבא בשעת שירה. בסעודות שבת ויו"ט, בשמחה של מצווה ובהזדמנויות שונות היה שר את ניגוניו של סבא. כשעיניו עצומות, ופניו זוהרות היה משתפך בניגוניו ודומה היה כאילו מצוי הוא בעולמות אחרים.

ישיבת חברון נטעה משכנה בירושלים ברחוב חגי שבשכונת גאולה. סבא נתמנה למשגיח רשמי לצדו של ר' לייב חסמון. בשנת תרצ"ו נפטר ר' לייב, וסבא נשאר המשגיח הראשי בישיבה עד לסוף ימיו, כאשר הוא מוסר את כל עתותיו וכוחותיו למען בני הישיבה. [באותה עת נפטר גם ראש הישיבה, ר' משה מרדכי אפשטיין, ומאז שימש כראש ישיבה - הגאון רבי יחזקאל סרנא].

בתקופה זו ניצלו חייו של סבא בשלישית. בשנת תרצ"ג ביקר בארץ הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל, ראש ישיבת מיר שבליטא, והוא הציע לאבא משרת מנהל רוחני בישיבה "תורת חיים" שבוורשה. הייתה זו הישיבה היחידה בפולין שהתנהלה בנוסח ליטא, וגדולי הדור הליטאים, בראשם רבי חיים עוזר גרודז'נסקי חפצו לחזקה.

ההצעה קסמה לסבא. הוא ראה בה הזדמנות לפעילות חינוכית עצומה. אך סבתא התנגדה בתוקף: "עד שזכינו בס"ד להגיע לארץ, לעבור בשלום את הפרעות, להקים בית בארץ ישראל - עכשיו נקום ונעזוב?" סבתא מוכנה הייתה ללכת אחר סבא לכל מקום, ובלבד שיהא זה בארץ הקודש.

סבא, שייחס תמיד חשיבות רבה לדעתה של סבתא ולתחושותיה, דחה את ההצעה.

תוך שנים מעטות נתברר כי חייהם ניצלו בשלישית כאשר רוב רובם של יהודי וורשה הלכו אל סופם המור בשנות מלחמת העולם השנייה.

כוחו העצום של סבא בלימוד נודע ברבים רק בשנות צעירותו. הוא היה מביא את הבחורים למצב של ויכוח סוער בסוגיא על ידי קושיות שהיה זורק. הוא היה מתסיס את האווירה, רתחא דאורייתא. דודי, הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי, ראש ישיבת "עטרת ישראל", מספר כי בשנותיו הראשונות ללימודיו בישיבת חברון ניתן היה לראות חבורות של בחורים המתגודדים סביב המשגיח ומדברים עמו בלימוד. הוא היה מתערב בשיעורים הכללים, זורק קושיות לחלל ההיכל ומעורר סערה.

זודתי, הרבנית שולמית אזרחי, מספרת כי לעיתים הייתה נתקפת בהלה כאשר הייתה עדה לוויכוחים אלו. היה נראה לה, כילדה, כי מריבה היא זו והצעקות היו מניסות אותה הביתה. סבא היה מרגיע אותה: "הם אינם נעלבים ואינם כועסים, זהו וויכוח חשוב בסערת הלימוד, הם יישארו ידידים!"

דברים אלו מזכירים אנקדוטה מעניינת שהתרחשה באותם שנים ממש, הרחק הרחק במזרח כדור הארץ. היה זה כאשר תלמידי ישיבת מיר הצליחו להימלט מליטא הבוערת, ונסעו ברכבת הטראנס-סיבירית לקצה השני של העולם - ליפן. המסע נמשך כמה שבועות, ומה עשו התלמידים בשבתם ברכבת משך כל שעות היום? המשיכו בלימודם כרגיל...

ברשימותיו של ... שהיה שותף למסע נמצאו המילים הבאות: "יש כאן ברכבת אנשים מוזרים. מהבוקר עד הערב מתווכחים וצועקים זה על זה. והנה מידי ערב הם שוב ידידים, מתחבקים ואוהבים כאילו לא התקוטטו במשך כל היום..."

אבא אהב לספר על רבו בישיבת "אור ישראל", הגאון רבי יוסף רוזובסקי זצ"ל. אחד הזיכרונות החזקים שנחרטו בליבו היו אותם ימים שבהם אחיו של ר' יוסף, הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל, היה מגיע מבני ברק לבקרו,

וכאשר היו מדברים בלימוד הייתה הסערה הולכת וגוברת, עד כי לשמע הצעקות היו השכנים מזמינים ניידת משטרה... היה צריך להרגיע את השוטרים שמדובר באחים אוהבים ולא בתגרת רחוב מזדמנת...

אישיותו של סבא, ר' מאיר

כמה שנים לאחר שהתמנה למשגיח כללי החליט סבא החלטה הירואית, כפי שמסופר בספר "המשגיח" - שלא לדבר יותר בלימוד עם הבחורים. התעורר בו חשש שמא הדבר מפריע לר"מים הצעירים, שמא חדירה היא זו לתחומם. הוא חשש משני דברים, שמא יגרום להם הדבר לאי נוחות, ויותר מכך - שמא תחושות אלו יביאו לתרעומות ולחיכוכים בחיי הישיבה. מדברים כאלו התרחק כל ימיו.

מאז כלא סבא בתוכו את כל התסיסה הלמדנית, את גאונותו ושלטתו במרחבי הש"ס. הוא ישב במשך שנים רבות ולמד - לעצמו. שאל, הקשה, תרץ וחיפש - לעצמו. לתלמידים העביר רק את אוצר החידושים והגילויים שחידש במדרשי חז"ל, את הלמדנות שהשקיע בסוגיות של מוסר.

והכל - כדי שלא לפגוע בזולת חלילה, ולא לפגוע בחיי הישיבה.

את סבא זוכרים כולנו במעין תמונה אחת קבועה - כשהוא רכון על ספרו, מרוכז כל כולו בתלמודו. ריכוזו היה כה עמוק, עד כי כשהיו נכנסים לחדרו לדבר אתו, לבקש עצה או לבקרו - לא היה חש בנכנסים כלל. תלמידים מספרים כי יכלו לעמוד לצדו ולחכות דקות ארוכות שישים לב שנכנסו, והוא היה מוסיף ללמוד בריכוז עצום. היו מנסים להרעיש מעט, להזיז כסא... דבר לא הועיל. רק אם נקשו קלות על הדלת או על השולחן - היה מיד מרים את עיניו. לזאת הרגיל עצמו - לשים לב כשמישהו נוקש. **אולי מישהו צריך דבר מה?**

בעינינו ראינו מחזה מופלא. לעיתים, בעת הצורך, כאשר פנו אליו או המתינו לו - ולשווא, סבתא הייתה מושכת לו את הספר מעט בכדי לעורר את תשומת ליבו. אך הוא היה רוכן עוד יותר במאמץ להמשיך לעיין בספרו, אשר משום מה התרחק לפתע...

את סבא אפיינו אצילות וגינוני נכבדות כיאה ל"אדם". עם כל האהבה והקרבה שחשו אליו תלמידיו - שמר גם על מכובדות שהביאה לתחושת הערצה בקרבם.

רגישות זו לכבוד האדם באה לידי ביטוי גם בדרכו החינוכית. בבואו להוכיח תלמיד - תמיד עשה זאת בדרך מכובדת ולא חלילה על ידי השפלה. הוא דרש מתלמידיו דרך של התעלות וגדלות, שאיפות גבוהות ושקיעות בלימוד - אך תמיד בדרך נעימה ומכבדת.

אבא סיפר כי את הדרך הראויה של מחנך היה נוהג להשוות למוזג. דרך העולם שאדם מוזג לעצמו, ומוזג גם לאחרים. אך בחינוך, צריך האדם למוזג לעצמו, למלא את הגביע שלו עוד ועוד עד **שיעלה על גדותיו** ומאליהם יתמלאו הכלים הסמוכים לו. כן הייתה דרכו של סבא, אישיותו הייתה כה גדושה ומלאה עד שהמצויים במחיצתו הושפעו עמוקות מדרכו והנהגותיו. לא פלא, שדודתי, הרבנית אזרחי, קראה את ספרה "המשגיח" בשם: "הגביע שיעלה על גדותיו"...

גישתו החינוכית של סבא סברה כי אין **"לתפוס תלמיד על חם"**, בניגוד לתפיסה הרווחת שדווקא כדאי וכדאי לעשות כן כדי למנוע תירוצים מתירוצים שונים... אדרבה, בדרך זו ניתן להפסיד את התלמיד שיחוש שאין לו עוד סיכוי. יש לתת לתלמיד תמיד פתח לחזור בו. במקוריות רבה פיתח גישה ייחודית שבה **"יש לתת לאדם עלה תאנה להסתתר מאחוריו"**. כן, דווקא לא לחפש מומים, לא לומר את כל מה שחושבים, לפעמים צריך דווקא **לא לראות, לא לשמוע... לא להגיב!**

גם דרכו החינוכית של אבא נבעה ממעיין מופלא זה. תלמידים סיפרו לאחר פטירתו מקרים מופלאים שבהם אבא ראה אותם בקלקלתם, והתעלם. עשה עצמו כלא יודע, לא שומע... ורק לאחר זמן, כאשר נוכח לראות שהם מסוגלים לשמוע את תוכחתו היה מעיר להם בחכמתו ובמתק לשונו.

טבעו של אדם להגיב לפני שחושב. לשונו של אדם זריזה היא עשרת מונים ממחשבתו... כמה כוחות נפש נדרשים מן האדם בבואו להשליט את המחשבה על הלשון! ויש לך אדם המופקד על חינוך תלמידיו, והנה בשעה שרואה מול עיניו את התלמיד בקלקלתו, כנחל שוטף יזרמו מילותיו, ועוד לשם שמים... לשם מצוות חינוך...

לעיתים חלפו כמה חדשים (!) שבהם היה תלמיד בטוח שראש הישיבה שכח, או לא ידע. והנה, כשהגיע זמן נאות ניצל אבא את ההזדמנות ושוחח עמו על העניין הדורש תיקון. השתיקה, כוח הבלימה והשליטה העצמית הדרושה להנהגה חינוכית זו חקוקים בלב התלמידים והם מרבים להזכיר זאת.

סיפר תלמיד שכאשר בא לפני אבא להזמינו לחתונתו, הוא ביקש מאבא דברי הדרכה לקראת נישואיו. ענה לו אבא בהתחמקות: "אתה אינך צריך הדרכה, דרך ברורה ונהירה לפניך". התלמיד קלט שיש בליבו של אבא עליו והתחנן שיפרט... אז שאלו אבא: "אתה בטוח שאתה מוכן לשמוע?" כאשר היה ברור לאבא שאכן שעת כושר היא זו, העיר לו בחומרה רבה על עניינים אחדים. התלמיד היה המום! מעולם לא עלה בדעתו שיש בליבו של אבא עליו. לאורך כל שנותיו בישיבה - מעולם לא העיר לו אבא על דברים אלו, תמיד האיר לו פנים והתייחס אליו בחמימות ובאהבה רבה. למרות הדברים הקשים ששמע, הוא לא התאפק ושאל את אבא הכיצד זה שמר בליבו את הדברים זמן כה ארוך, ומדוע זה לא העיר לו מעולם?

"ראיתי שאינך מסוגל לשמוע, ולהוכיח בצורה כזו - זו דרך פסולה שמביאה אך נזק". התלמיד אומר כי הדברים שלא נאמרו מתוך אהבה כה רבה, ועתה כן נאמרו מתוך אותה אהבה - נכנסו לעומק ליבו, והוא חב לאבא את השינוי הגדול שעשה טרם נישואיו.

הבית של סבא וסבתא

כאשר מלאו לי 13 שנים העתיקו הורי את מגוריהם מדירתם הפרטית בשכונת עזרת תורה - אל הדירה שנבנתה עבורם בתוך בניין הישיבה ברוממה. מאותו יום - לא עוד הייתה הדירה של "משפחת חדש". אפילו שלט כזה לא נתלה מעולם על דלת הבית...

כן, יש דלת כניסה לבית. אך יש גם דלת כניסה מכיוון הישיבה, שתמיד פתוחה היא... ואין צריך לדפוק, או להמתין. תלמידים, אנשי צוות, אברכים ושאר מבקרים - הדלת פתוחה תמיד בפניהם, בכל שעה ביום, לכל צורך שהוא.

מאז היותי קטן שמעתי סיפורי מופת על "**הבית**" - הבית של סבא וסבתא, והבנתי במשך השנים למה הבית שלנו הוא לא רק שלנו אלא גם בית של כל בני הישיבה...

ביתם של סבא וסבתא בירושלים המשיך את דרכו של ביתם בעיר חברון, רק ביתר שאת. מהיום שבו עברו להתגורר בדירתם שבבניין הישיבה הפך ביתם לבית של כל בני הישיבה. אף המפתח של הבית נמסר בידי תלמידים רבים. תמיד היה תבשיל חם מוכן עבור האורחים, כוס תה וקופסא של ביסקוויטים...

בימים ההם כל מי שהגיע לירושלים ורצה להישאר גם בשעות הערב נאלץ להישאר ללון בירושלים, משום שלא הייתה תחבורה לתל אביב לאחר השעה 7:00 בערב. משום כך, היה ביתם של סבא וסבתא פתוח לאורחים גם בשעות הליל. אנשים רבים שהוצרכו ללון בירושלים מצאו מקום בביתם "המרווח". אבא היה מרבה לספר כיצד הורגלו בילדותם לפנות את מיטותיהם לאורחים הרבים ולהצטופף במיטותיהם של ההורים.

דודתי, הרבנית אזורי, מספרת כי באחד הלילות נערכה חתונה בירושלים של בן דודם - רבי יהודה קרביץ. החתן היה תלמיד ישיבת נובהרדוק בתל אביב וקבוצה גדולה הגיעה משם לחתונה. כמוכן שאורחים רבים הגיעו בתום שמחת החתונה ללון בביתם. ארבעת הבנים התמקמו זה מכבר במיטותיהם של ההורים, והיא מצאה לה מיטה נוחה - העריסה הישנה שחדלה זה מכבר לשמש את אחיה הקטן - אבא. וכיצד זה תמצא מקום בעריסה הקטנה? לבעיה זו מצאה פתרון מקורי, לעריסה היו חסרים כמה שלבים, היא הצמידה כסא ליד העריסה, שלחה את רגליה, והנה - מיטה ארוכה...

ולפתע - דפיקות בדלת. ראש ישיבת נובהרדוק, הרב ויינשטיין הגיעה עם בתו היחידה בת ה-16, לאחר שלא מצאו מקום לינה אחר... האורחים פינו מיד מיטה לראש הישיבה, ודודתי פינתה לה ברוחב לב את העריסה...

חיך האב ו"קונן": הבאתי את בתי להציגה בפני כל, כי רוצה אני בקרוב לראות ממנה נחת, והנה הפכתם אותה לתינוקת...

באותה רוח סיפר אבא: "פעם בעודי ילד קטן שמעתי לפתע באמצע הלילה שמישהו פותח את דלת הבית ומסתובב בתוכו. נחרדתי והתכסיתי בשמיכה עד מעל לראשי. לאחר כמה רגעים שמעתי שהלה נכנס לחדר האמבטיה ומתקלח. למחרת התברר לי שהיה זה בחור מהישיבה, אשר לא היה לו היכן להתקלח, ובטבעיות נכנס לביתנו באמצע הלילה להתקלח..."

חוויות ילדות אלו נחרטו בלב אבא, והוא חיקה אותן גם בהנהגתו בבית שלנו.

את יום פטירתו של סבא, ופטירתה של סבתא 3 שנים לאחר מכן איני זוכר בבהירות, שכן ילד רך הייתי. אך דרך החיים והמורשת שהשאירו אחריהם טבועה הייתה בין כתלי ביתנו עד כי חשנו תמיד שסבא עודנו כאן, בינינו, מאיר ומתווה לנו את הדרך.

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

חיפה רמת אפרים 052-7664668 ביהכ"ס מנין אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (ויס) ישיבת עטרת מתתיהו 054-8479928 (סעידוב) ירושלים ישיבת נר זרח עכו גבעת המורה פתח תקוה גני הדר בבתי הכנסת: אוהל אברהם מקוה בעש"ט מרכז העיר אבי עזרי ישיבת לומז'ה כפר אברהם כולל אוהל רחל 050-4187771 יש"ק אור ישראל תל אביב בביהכ"ס אוהל דב רח' האחד עשר ישיבת צפת רח' האר"י רמת אהא ישיבת מאקאווא 052-7626243 רמת גת ביהמ"ד קרעטשניף רמת מלאכי בכולל שעל יד הישיבה רמת שמונה 052-7136824 ראשון לציון שדה חמד ישיבת עטרת שלמה רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד כולל בר שאול לב לאחים רמת השרון גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168 גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 בביהכ"ס שבת אחים גבעה ג' 052-7171992 (פרקש) בנה ביתן בביהכ"ס היכל משה תל אביב מלון דבורה שפירא מכולת רחל רח' ר' ישראל סלנט 15 053-5515612 תל ציון 052-7626880 (משפ' ישועה) תפרח 08-9924520 ישיבת תפרח-תושיה	רובע היהודי ישיבת אש התורה כולל צלו של היכל רוממה בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) בבתי הכנסת: משכן שרגא שערי תבונה רמות ג' בבתי הכנסת: חניכי הישיבות צא"י רמות פולין ביהכ"ס אוהל יוסף רמת שלמה ביהכ"ס המרכזי שערי חסד 054-8498969 (קירט) פז סבא בביהכ"ס ע"ש הצדיקים פרמאל הקהילה הדרומית בביהכ"ס כרם מיכאל שכונת המייסדים ישיבת רנה של תורה בביהכ"ס תורה ותפילה מודיעין עילית בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן כתר תורה הרב אברמוב פוניבז' בית אבא מגדל עוז חפציבה ישיבת כנסת יצחק בביהכ"ס המרכזי נאות הפסגה בביהכ"ס המרכזי קרית ספר בבתי הכנסת: אוהל יוסף מאיר חזון דוד פוניבז' קול תורה קצות החושן שיח יצחק שיר ושבחה ברכפלד ישיבת מיר בבתי הכנסת אוהל תורה חניכי הישיבות רשב"י ישועות דוד גרין פארק ביהכ"ס בני הישיבות גבעה הדרומית בית תפילה מירון בכולל של הרב אבוחצירא מצפה רמון אצל ידידינו ר' איבגני בוגוסלבסקי הי"ו נס ציונה כולל אור תורת שלום רח' סוקולוב 18 נצרת עלית הר יונה בביהכ"ס המרכזי נתיבות בביהכ"ס 054-8454356 (טרבלסי) ישיבת שחר שכיר	אלישיב 7 טל סטון 02-5335545 (כל בו אלן) יבנאל ביהכ"ס מעין גנים ייקנעם יחד שבטי ישראל מדרשה לב לאחים יסודות ביהכ"ס המרכזי ייוחם ביהכ"ס המרכזי 052-7627788 (מיכאל) ירושלים בית ונו 02-6449498 (שעין) הפיסגה 46 בבתי הכנסת: אמשינוב מנין אברכים בית ישראל ישיבת מיר (לוי) גאולה חנות גל פז (מלכי ישראל) גבעת זאב חנות גיט שאבעס (העופר 2) גבעת שאול בבתי הכנסת: יחי ראובן אוהל יונתן בכולל ישכר באוהליך ברכת יוסף גוש 80 ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גילה ביהכ"ס חזון נחום 052-7653820 גני גאולה בביהכ"ס נחלת עקיבא, בשטיבלך הר נוף בבתי הכנסת: אמרי שפר קהילת בני תורה כנסת 054-8429113 (גרס) מטרסדורף ישיבת בית שמואל בביהכ"ס היכל שמואל נוה יעקב 052-7677676 (לוי) שערי תורה בבתי הכנסת: חניכי הישיבות מרכז תורה ותפילה סורוצקין בבתי הכנסת: אהבת תורה באר שמואל היכל שמואל סנהדריה ביהכ"ס פאג"י סנהדריה המורחבת בבתי הכנסת: עזרת תורה ויזניץ (מאור חיים) עזרת תורה בית הכנסת בית ישראל קטמון ישיבת יד אהרון קרית יובל בבתי הכנסת: אוהל אבשלום רח' רובינשטיין שיח ישראל רח' זנגויל	חניכי הישיבות רח' רמב"ם יד אהרון לדרמן משכנות יעקב נאות יוסף שבת אחים שיח תפילה רח' קה"י שם אבותי תפארת נחמן בכוללים: בית הלל ברסלב חזון איש ישכר באוהליך רח' סורוצקין נחלת משה עטרת שלמה (צעירים) פוניבז' (אוהל קדושים) רשב"י אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה אהבת אהרון בית מדרש עליון גאון יעקב קרלין תפארת ציון מרכז חנות גל פז - ר"ע 88 חנות שאבעס חז"א 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוחצירא 30) במקוה בבתי הכנסת: מנין אברכים (אבוחצירא 9) קרית הרצוג בביהכ"ס זיו יהודה כרם גפן ישראל מנין אברכים פית שאן בביהכ"ס חנוך לנער רח' הרב עובדיה יוסף 054-8443873 בת ים 052-7119064 כולל בית יעקב כולל היכל התורה בביהכ"ס היכל הקודש רח' ויצמן 65 053-5515612 חוצליה שכונת נווה עמל בבית הכנסת חפץ חיים רח' כצנלסון זכרון יעקב בבתי הכנסת: חזון איש מסילת ישרים חולון תל גבורים כולל עטרת חכמים רח' החיים 4 חיפה נוה שאנן ישיבת נחלת הלויים בביהכ"ס מקלט רח' פרל פינת מנדלה הדר ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) בביהכ"ס צא"י בבעון בביהכ"ס קדושי השואה כולל איילת השחר חבריה קרית שמואל שטיבלך (רח' ורנה) נוף כנרת פוריה בביהכ"ס המרכזי רח' הרב	אופקים 052-7635246 (סמ"ד) בבתי הכנסת: קיוית שיוית נחלת שמשון אצל הבחור חיים טיטלבוים אור עקיבא בבתי הכנסת: עץ חיים מרכז התורה אלעד אצל הנציגים בישיבות: בני ראובן כנסת יחזקאל תורה בתפארתה תורת חסד בבתי הכנסת: דרך החיים זכור לאברהם (הר"ן) מאור שרגא אחיעזר דגל התורה אשדוד רובע ג' - קרית חרדים 054-8454846 (וינגרטן) רובע ז' 052-7668323 (מונק) רובע ט' 077-7656779 (בלומנטל) אשקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) פ"ת שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) בביהכ"ס שערי תורה ישיבת אור לישרים רמה ג' ביהכ"ס אהבת תורה 02-9920797 יפה נוף 054-8488951 (וקסלר) רמה א' בבתי הכנסת: כולל עטרת שלמה ביהכ"ס לב אליהו פ"ת ר גבעה A באר אברהם רח' נדבורנא הר"ן רח' זוהילה גבעה B בבתי הכנסת: דרכי תורה רח' דרכי איש טוב דעת רח' פנים מאירים פ"ת דגן אצל ידידינו ר' יוסף מוצרי הי"ו בית חלקיה 050-4156578 (מן) ישיבת שערי שמועות בני ברק שכון ג'/ה' יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) בבתי הכנסת: אוהל תמר אשכנז רח' יעל בית אריה רח' גרוסברד פינת כעל התניא בית הכנסת הגדול דברי שיר הליגמן המרכזי - רמת אלחנן

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900